

Co-funded by
the European Union

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕКСПЕРТИЗА ЄС

*Науково-методичні тези
Міжнародної програми
підвищення кваліфікації для викладачів*

21 квітня – 31 травня

Том III

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2025

УДК 378.016+37.014.242:340(4-6ЄС)(063)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Навчально-наукового інституту права ім. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 5 від 09 грудня 2025 р.)*

Відповідальна за випуск:

Лотиш Т. В., доктор філософії у галузі права.

Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС: науково-методичні тези Міжнародної програми підвищення кваліфікації для викладачів (м. Острог, 21 квітня – 31 травня). Острог: Вид-во НаУОА, 2025. Том III. 136 с.

DOI 10.25264/05.12.2025.136

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають Європейський Союз або Виконавче агентство з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести відповідальність за них.

УДК 378.016+37.014.242:340(4-6ЄС)(063)

Збірник тез науково-методичних доповідей “Soft skills in higher education: the EU experience” сформовано за підсумками Програми підвищення кваліфікації «Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС», що тривала з 21 квітня по 31 травня 2025 року у межах грантового освітнього проєкту Hub of the EU solutions, що діє на базі Національного університету “Острозька академія” та співфінансується Європейським Союзом (101127578 – HEUS – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

Тези науково-методичних доповідей учасників відображають результати серії тренінгів, побудованих на кращих практиках Європейського Союзу та адаптованих до актуальних потреб викладачів, дослідників і управлінців у сфері вищої освіти. Матеріали репрезентують міждисциплінарний підхід до формування та розвитку soft skills, зокрема критичного мислення, комунікації, лідерства, етичної відповідальності, міжкультурної взаємодії та академічної доброчесності.

Збірник тез спрямований на зміцнення міжінституційної співпраці в контексті європейської інтеграції української вищої освіти. Видання буде корисним для науково-педагогічних працівників, управлінців закладів вищої освіти, аспірантів і дослідників, зацікавлених у впровадженні європейських стандартів розвитку soft skills у навчанні та управлінні.

The collection of abstracts of scientific and methodological reports ‘Soft skills in higher education: the EU experience’ was compiled based on the results of the professional development programme ‘Soft Skills in Higher Education: EU Expertise’, which ran from 21 April to 31 May 2025 as part of the Hub of the EU Solutions grant-funded educational project, which operates on the basis of the National University of Ostroh Academy and is co-financed by the European Union (101127578 – HEUS – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

The abstracts of the participants’ scientific and methodological reports reflect the results of a series of training sessions based on the best practices of the European Union and adapted to the current needs of teachers, researchers and administrators in the field of higher education. The materials represent an interdisciplinary approach to the formation and development of soft skills, in particular critical thinking, communication, leadership, ethical responsibility, intercultural interaction and academic integrity.

The collection of abstracts aims to strengthen inter-institutional cooperation in the context of European integration of Ukrainian higher education. The publication will be useful for scientific and pedagogical workers, managers of higher education institutions, postgraduate students and researchers interested in the implementation of European standards for the development of soft skills in teaching and management.

ЗМІСТ

Сокол Т. Г., Шука Г. П. МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИЗМУ	7
Соколюк С. Ю. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА: КРАЩІ ПРАКТИКИ ЄС	10
Сологуб Ю. І. ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТАЛЬНА КОМПОНЕНТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ	13
Сосой Г. С. СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ ЄВРОПИ	15
Спіщина А. Є. «SOFT SKILLS» В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	19
Столяренко О. Б. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	23
Стретович О. А. ОСВІТА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ЗМІНА АКЦЕНТІВ?	26
Сукманюк В. М. МЕТАКОГНІТИВНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МЕНЕДЖЕРА	29
Daria Surgun APPLICATION OF AI IN ORGANISATIONAL PSYCHOLOGY: CREATIVE COMPANY DEVELOPMENT	33
Тарасенко О. М. TESSYS В НЕЙРОХІРУРГІЧНОМУ ЛІКУВАННІ ПАЦІЄНТІВ З КИЛАМИ МІЖХРЕБЦЕВИХ ДИСКІВ	37
Куленко О. А. РОЗВИТОК SOFT SKILLS У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНЬОМУ	40
Тимко М. Ю. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ	45
Тимошенко Т. О. ВАЖЛИВІСТЬ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК, КРИТИЧНОГО ТА КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ» ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ	49
Тлущкевич Н. В. ЗАСТОСУВАННЯ М'ЯКИХ НАВЧОК ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ	52

Урбан О. А. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЗИТИВНОГО НІМЕЦЬКОГО ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ SOFT SKILLS В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ	55
Устименко І. М. ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	57
Устрицька Н. І. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ	59
Федюніна О. І. SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ	61
Харчук Ю. Ю. СИНЕРГІЯ ОСВІТИ, БІЗНЕСУ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАДЛЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	64
Холявко О. І. СКЛАДОВІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	70
Хомюк Н. Л. SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ В ЕПОХУ ЗМІН ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	72
Христова Т. Є. ІНТЕГРАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: КРАЩІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ	75
Худолій Ю. С. SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ: ПОГЛЯД ЄС	79
Худолей В. Ю., Карпенко О. О. КОГНІТИВНА СТІЙКІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	82
Цуруль О. А. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	85
Чагайда А. О. ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗРОСТАННЯ СТІЙКОСТІ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	88
Чокова А. О. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ПРАКТИКИ ЄС	91
Чорноус С. М. SOFT SKILLS – З ТОЧКИ ЗОРУ ВИКЛАДАЧА В ЗВО ТА З ТОЧКИ ЗОРУ РОБОТОДАВЦЯ	93
Чухрай Л. О. ХОРТИЦЯ ЯК МУЗЕЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПРОСТІР: ЗНАЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ДОБУВАЧІВ	96

Шевнюк О. Л. ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	99
Шевчук З. С. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО	102
Шейкіна Н. В. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАБУТТЯ SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ОСВІТІ	105
Шеремет І. В., Василенко К. С. ОСВІТНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІТНЕСУ ТА ЗДОРОВ'ЯФОРМУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ	109
Шиян Н. І., Стрижак С. В. РОЗВИТОК НАВИЧОК КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ	111
Шрамко Р. Г. ПРОФЕСІЙНО-ЗОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧА ЗВО УКРАЇНИ	114
Шульга Л. В. РОЛЬ М'ЯКИХ НАВИЧОК У ПІДГОТОВЦІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ	116
Яневський В. О. SOFT SKILLS У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІВ-ХОРЕОГРАФІВ: ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ	119
Янко А. С. ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	121
Япринець Т. С. «М'ЯКІ» НАВИЧКИ ЯК ФУНДАМЕНТ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ВИХОВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	124
Ясінь І. М. SOFT SKILLS У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВНИКА	127
Ясточкіна І. А. SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ: КОМУНІКАЦІЯ, ЕМПАТІЯ ТА САМООРГАНІЗАЦІЯ В ПЕРІОД ВІЙНИ	129
Соляник М. Г. ЗНАЧЕННЯ АКТИВНОГО СЛУХАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ	132
Карітон А. М. SOFT SKILLS AND HARD SKILLS IN FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE IT SPECIALISTS	134

МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИЗМУ

Сокол Т. Г.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальних туристичних дисциплін,
Почесний професор Академії праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

Щука Г. П.,

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри географії та туризму
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
м. Берегове, Україна*

Soft skills – навчальні, соціальні, особистісні навички, а також навички інформедійної та цифрової грамотності, які охоплюють комбінований набір знань, навичок, відносин, необхідних для життя та роботи щодо використання, створення та передавання інформації [1, с. 21].

Soft Skills у перекладі з англійської мови означає «гнучкі (м'які) навички». Це універсальні навички, потрібні людям усіх професій, на відміну від Hard Skills «тверді (жорсткі) навички», тобто компетентності, потрібні для кожної окремої професії.

Soft Skills прийнято поділяти на категорії, такі як комунікативні навички, самоорганізація, креативність, стресостійкість, лідерські якості, уміння працювати в команді, критичне мислення, навички роботи з інформацією та ін. Стрімкий розвиток технологій, необхідність адаптуватися до нових реалій зумовлюють важливість та необхідність Soft Skills для сучасної людини-фахівця.

Нині наявність у потенційного працівника «м'яких навичок» цінується роботодавцями нарівні з професійною компетентністю. Практично всі Soft Skills можна розвивати і тренувати в процесі фахової підготовки фахівців на вищій школі. Тому розвиток цих навичок враховується у стандартах підготовки фахівців різних спеціальностей, зокрема і у стандартах спеціальності «Туризм», з 2022 року – «Туризм і рекреація» [2], в розробці яких брали участь автори тез.

Саме Soft Skills лягли в основу необхідності формування таких компетентностей випускника цієї спеціальності, як, зокрема, здатність діяти соціально відповідально та свідомо; здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу; вміння виявляти, ставити і вирішувати проблеми; здатність працювати в команді та автономно; приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності [3]; здатність критичного осмислення проблем у сфері туризму та рекреації і на межі галузей знань; здатність організовувати співпрацю зі стейкхолдерами, формувати механізми взаємодії суб'єктів туристичного ринку; здатність розробляти проекти та управляти ними [4].

Світовий ринок туризму поступово відновляється від Covid-19 і демонструє швидкі темпи розвитку. Зростаюча конкуренція сприяє підвищенню вимог до фахівців, які надають туристичні послуги. Наразі, щоб бути успішним, недостатньо лише ґрунтовних професійних знань (hard skills), важливе вміння ефективно взаємодіяти з людьми, працювати в команді, адаптуватися до змін, вирішувати проблеми, проявляти ініціативу, відповідальність, критичне та креативне мислення (soft skills).

Освітній процес у своєму класичному варіанті (лекція – семінар – екзамен) не завжди забезпечує розвиток міжособистісних, комунікативних і організаційних навичок, тому значна увага приділяється інноваційним методам, серед яких найбільш популярним в процесі підготовки фахівця туризму є метод проєктів.

Треба відзначити, що над проблемою застосування проєктних технологій в освітньому процесі працювала значна кількість науковців: Н. Пахомова, О. Пометун, С. Сисоєва, В. Гузеєва та інші. Серед останніх досліджень варто назвати роботи Ю. Жилиєвої (вивчення категорійного апарату), Є. Воронової, Я. Шведової, Сілакової (як засіб професійного розвитку студентів), А. Терещук, Л. Довгополової, Т. Пащенко (використання методу проєктів у шкільній програмі).

Метою даного дослідження є узагальнення досвіду використання методу проєктів для формування soft skills у здобувачів спеціальності «Туризм і рекреація».

Метод проєктів – це система самостійної, узгодженої, комплексної, комунікативно-пізнавальної діяльності, спрямованої на досягнення практичного результату – проєкту, який поступово ускладнюючись, сприяє з одного боку, використанню різноманітних методів, а з іншого – інтеграції знань, умінь і навичок з різних галузей наук, розвиває здатність до самоорганізації, саморозвитку, та самовдосконалення майбутнього фахівця [5, с.155].

В результаті використання методу проєктів у студентів формуються:

– *комунікативні навички* – вміння чітко та ефективно висловлювати свої думки, вести переговори, слухати; роз'яснити складні питання простою мовою, що допомагає уникнути непорозумінь із колегами та клієнтами;

– *клієнтоорієнтованість і командна робота* – готовність враховувати потреби клієнтів і працювати на досягнення спільних цілей, забезпечення підтримки високих стандартів обслуговування клієнтів;

– *самоменеджмент і відповідальність* – уміння самостійно організувати робочий процес, нести відповідальність за результат, ставити реалістичні цілі і вчасно їх досягати;

– *адаптивність та гнучкість* – готовність до змін і здатність швидко реагувати на нові виклики;

– *активне (постійне) навчання/самонавчання* – вміння швидко освоювати нові підходи, платформи, інструменти, тощо; відкритість до нових ідей та підходів, креативність;

– *критичне мислення і вирішення проблем* – навичка аналізувати ситуацію та пропонувати рішення складних задач; використовувати отримані знання для практичного вирішення поточних завдань;

– *емоційний інтелект* – здатність контролювати свої емоції, розуміти й адекватно реагувати на емоції інших.

– Як цілком справедливо зазначає І. Краснощок [6, с.12], саме ці якості найчастіше згадуються у вимогах до претендентів на вакантні посади.

Висновок.

Отже, Soft Skills – це універсальні навички, потрібні людям усіх професій, які нині високо ціняться стейкхолдерами, враховуються ними у підборі персоналу, в тому числі, і в сфері туризму. Ці навички можна розвивати в процесі підготовки майбутніх фахівців під час навчання у вищій школі. Розвиток цих навичок враховується у стандартах підготовки фахівців різних спеціальностей, зокрема і у стандартах спеціальності «Туризм», з 2022 року – «Туризм і рекреація», в розробці яких брали участь автори тез. Крім класичних форм і методів навчання значна увага викладачами приділяється інноваційним методам, серед яких найбільш популярним в процесі підготовки фахівця туризму є метод проєктів, використання якого сприяє розвитку у майбутніх фахівців комунікативних навичок, організувати робочий процес і нести відповідальність за результат, критичне мислення у вирішенні проблем, клієнтоорієнтованість, емоційний інтелект і вміння працювати в команді.

Література:

1. Довгань Л.І., Осаульчик О.Б. Soft skills як компонент професійної компетентності студентів-філологів. The International Scientific Periodical Journal "Modern engineering and innovative technologies". 2023. № 27(3). С. 20-23. DOI: 10.30890/2567-5273.2023-27-03-012
2. Постанова Кабінету міністрів України «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» № 1392 від 16 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2022>
3. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм галузі знань 24 «Сфера обслуговування для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України № 1068 від 04.10.2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-242-turizm-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti>
4. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм галузі знань 24 «Сфера обслуговування для другого (магістерського) рівня вищої освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України № 209 від 21.02.2022 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/86905/
5. Сілакова Т.Т. Проектні технології підготовки студентів. *Вісник Національного авіаційного університету. Зб. наук. праць. Педагогіка. Психологія.* 2017. № 11. С. 153 – 158.
6. Краснощок І. П. Від hard до soft: як м'які навички змінюють вимоги роботодавців до випускників ЗП(ПТ)О. Soft skills – навички XXI століття. Що найбільш за все цінують роботодавці. Збірник тез Всеукр. наук.-практ. вебінару. / за наук. ред. проф. Л. М. Сергєєвої. Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2024. С. 11–13.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА: КРАЦІ ПРАКТИКИ ЄС

Соколюк С. Ю.,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва та бізнес-технологій Уманського національного університету, м. Умань, Україна

У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та нестабільності ринку праці змінюються вимоги до професійної підготовки фахівців у сфері торгівлі та підприємництва. Суспільство потребує не лише компетентних у фаховому сенсі працівників, але й ініціативних, гнучких, здатних ефективно комунікувати, приймати відповідальні рішення, працювати в команді, критично мислити та адаптуватися до змін. Усе це – складові Soft Skills, які сьогодні визнаються не менш важливими, ніж професійні знання й уміння (Hard Skills).

Компетентнісний підхід, що покладений в основу сучасної європейської моделі освіти, передбачає цілісне формування особистості майбутнього фахівця – не лише як професіонала, але і як соціально активної, відповідальної, комунікабельної людини. Зокрема, в освітніх програмах країн ЄС все більше уваги приділяється саме розвитку м'яких навичок через практико-орієнтоване навчання, міждисциплінарні проєкти, активні методи викладання, наставництво та тісну співпрацю з реальним бізнесом.

Враховуючи інтеграцію України у європейський освітній простір, досвід ЄС щодо формування Soft Skills у сфері торгівлі та підприємництва набуває особливої актуальності. Його вивчення та адаптація до українських реалій дозволяють модернізувати зміст і методику навчання, зробити підготовку випускників більш релевантною до викликів часу та очікувань роботодавців.

У межах програми підвищення кваліфікації «Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС» розглядаються ключові підходи та кращі європейські практики, які можуть бути інтегровані в освітній процес для спеціальностей економічного спрямування, зокрема в галузі торгівлі, підприємництва та бізнесу.

Компетентнісний підхід у формуванні Soft Skills

Компетентнісний підхід в освіті визначає основну мету навчального процесу як формування у студентів не тільки знань і навичок у певній галузі, але й здатності до самостійного вирішення професійних задач у змінних умовах. У сфері торгівлі та підприємництва важливо розвивати у студентів не лише технічну майстерність, а й здатність до творчого підходу, ефективної комунікації, адаптації до змін та взаємодії в мультидисциплінарних командах [1-2].

Європейські країни активно впроваджують компетентнісні моделі навчання, що акцентують на розвитку як професійних, так і міжособистісних навичок. Вони

ґрунтуються на інтеграції знань, умінь і соціальних компетентностей, які є важливими для ефективної роботи у сучасному бізнес-середовищі.

Європейський досвід формування Soft Skills у сфері торгівлі та підприємництва

У країнах ЄС активно застосовуються різноманітні методики та стратегії для розвитку м'яких навичок у сфері бізнесу. Серед них можна виділити кілька основних напрямів:

✓ Інтеграція soft skills у навчальні програми: європейські університети створюють міждисциплінарні курси, які поєднують академічні знання з реальними бізнес-завданнями. Це дозволяє студентам не тільки здобувати необхідні знання, а й розвивати навички, необхідні для ефективної роботи у команді, управління проектами, ведення переговорів, прийняття рішень в умовах невизначеності.

✓ Проектне та практико-орієнтоване навчання: програми, що включають роботу над реальними проектами для компаній або стартапів, дозволяють студентам застосовувати набуті знання на практиці. Це сприяє розвитку критичного мислення, вирішення проблем та комунікативних навичок.

✓ Роль наставництва та коучингу: виховання м'яких навичок у студентів часто здійснюється через наставництво, де досвідчені підприємці та бізнесмени діляться знаннями і навичками, необхідними для успішного ведення бізнесу. Коучинг є важливою частиною навчання, оскільки він дозволяє студентам набути впевненості в собі та своїх силах, а також навчитися ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

✓ Міжкультурна компетентність та глобалізація: оскільки бізнес сьогодні є глобальним, то важливим аспектом є розвиток міжкультурних навичок. Університети ЄС активно працюють над тим, щоб студенти були готові до роботи в міжнародному середовищі, враховуючи різноманітність культур і бізнес-практик [3].

Методи розвитку Soft Skills у навчанні торгівлі та підприємництва

У рамках програми підвищення кваліфікації для викладачів особливу увагу слід приділяти методам інтерактивного навчання, які стимулюють розвиток м'яких навичок у студентів [4]. Ось кілька з них:

✓ Кейс-метод: один із найпоширеніших методів у бізнес-освіті, який дозволяє студентам розглядати реальні ситуації, що виникають у бізнесі, і навчатися приймати рішення в умовах обмеженої інформації. Цей метод допомагає розвивати навички аналізу, критичного мислення та вирішення проблем.

✓ Дебати та дискусії: проведення дебатів з актуальних питань економіки та підприємництва сприяє розвитку навичок публічного виступу, аргументації та переконання, а також допомагає студентам краще розуміти різні точки зору на проблему.

✓ Проектне навчання: студенти працюють над створенням реальних бізнес-проектів або стартапів, що дозволяє розвивати навички планування, управління часом, роботи в команді, вирішення конфліктів і прийняття рішень у стресових ситуаціях.

✓ Інтерактивні платформи та цифрові інструменти: використання технологій для організації колективної роботи, управління проектами, створення віртуальних бізнес-симуляцій дозволяє студентам розвивати цифрові навички, що є важливими для ведення сучасного бізнесу.

Адаптація європейського досвіду до української системи освіти

Перенесення європейських практик в українську освітню систему потребує врахування певних національних та культурних особливостей. Перш за все,

важливо розробити методичні рекомендації щодо інтеграції soft skills у навчальні програми для спеціальностей, пов'язаних з торгівлею та підприємництвом, створити сприятливе середовище для застосування нових методик, а також підготувати викладачів до викладання з використанням інноваційних підходів.

Висновки:

1. Soft Skills є важливим компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері торгівлі та підприємництва. Розвиток цих навичок забезпечує не лише успішну адаптацію випускників до вимог ринку праці, але й сприяє їх здатності ефективно працювати в команді, приймати етичні та обґрунтовані рішення, а також адаптуватися до швидко змінюваного бізнес-середовища.

2. Європейський досвід формування Soft Skills є цінним ресурсом для модернізації української системи освіти. Країни ЄС успішно інтегрують м'які навички в освітні програми через практико-орієнтоване навчання, міждисциплінарні курси та проєктні методи, що дозволяє студентам розвивати як професійні, так і соціальні компетентності.

3. Компетентнісний підхід до навчання є основою для досягнення гармонійного розвитку студентів. Інтеграція знань, умінь та м'яких навичок дозволяє підготувати фахівців, які не лише володіють необхідними технічними знаннями, але й здатні ефективно взаємодіяти в глобалізованому бізнес-середовищі.

4. Адаптація європейських практик до української освітньої системи потребує розробки методичних матеріалів, підготовки викладачів до використання нових методів навчання, а також створення умов для інтеграції сучасних підходів до викладання м'яких навичок. Важливим є врахування специфіки національної культури, що дозволяє оптимізувати процес формування soft skills серед студентів.

5. Модернізація підготовки фахівців у сфері торгівлі та підприємництва через розвиток soft skills є необхідною умовою для підвищення конкурентоспроможності українських випускників на міжнародному ринку праці та забезпечення сталого розвитку економіки країни.

6. Програма підвищення кваліфікації «Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС» є важливим кроком у підготовці викладачів до впровадження європейських практик у навчальний процес. Вона дозволяє не лише покращити якість освіти, а й сприяє розвитку професійної компетентності самих викладачів, що в свою чергу позитивно впливає на підготовку майбутніх фахівців.

Література:

1. European Training Foundation. *The Role of Soft Skills in Vocational Education and Training: European Perspective*. 2020. <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources>.

2. Задорожна Н. А. Європейські практики впровадження Soft Skills в освітні програми спеціальностей «Підприємництво» та «Торгівля». *Професійна освіта*. 2022. № 1(14). С. 78-85.

3. Пушкар Т. С. Модернізація освіти в Україні в контексті інтеграції м'яких навичок у навчальні програми економічних спеціальностей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Педагогічні науки. 2020. № 4(10). С. 35-42.

4. Руденко С. Г., Гордієнко В. В. Європейський досвід інтеграції Soft Skills у вищу освіту та можливості його адаптації в Україні. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 5(88). С. 12-18.

ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТАЛЬНА КОМПОНЕНТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Сологуб Ю. І.,

*кандидат географічних наук, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу
Національного університету харчових технологій,
м. Київ, Україна*

Загальну інформатизацію освітньої сфери слід сприймати як процес кардинальної трансформації навчального процесу, використовуючи відповідне обладнання та програмне забезпечення. Один із ключових компонентів цього процесу – застосування різноманітних геоінформаційних систем як інструменту збору, аналізу та графічного представлення даних в контексті окремих наукових досліджень.

Застосування геоінформаційних технологій у навчальному процесі, в рамках університетської підготовки здобувачів, набирає обертів, з огляду на загальне переведення суспільства в цифровий формат.

Натомість, коли для більшості провідних країн світу геоінформаційні технології вже інтегровано у навчальний процес, виходячи з категорії інновацій до групи його обов'язкових компонентів, то досвід вітчизняний, як правило, зводиться до викладання окремих дисциплін в рамках підготовки здобувачів профільних спеціальностей.

ГІС-орієнтовані навчальні дисципліни для непрофільних спеціальностей структурно мають бути направлені на вирішення наступних завдань: розкриття таких понять як географічна інформація, джерела географічної інформації, методи її одержання, обробки та аналізу; основи збирання просторової інформації та її класифікація з подальшою інтеграцією; доповнення інформації та побудова на її основі просторових моделей; вивчення основ ГІС-картографування; аналіз функціональних можливостей ГІС-паketу в рамках навчальної дисципліни; підготовка здобувачів до самостійного використання геоінформаційних систем в контексті різнопланових наукових проєктів [2].

Програмні рішення для ГІС можна поділити на два великі класи, зважаючи на їхні функціональні властивості та ліцензійні обмеження: комерційні ГІС-продукти; ГІС-паketи з відкритим кодом. Найбільш відомим представником серед комерційних ГІС-платформ є ArcGIS, який заслужено здобув визнання на ринку професійних систем. Водночас, найбільш конкурентний представник Open Source сектора – QGIS, хоча і з'явився на ринку пізніше, але володіє конкурентоспроможним арсеналом інструментів для створення різноманітних картографічних проєктів.

Основний інструментарій повноцінного ГІС-паketу можливо окреслити наступним чином: софт для конвертації растрових зображень у векторні формати;

програми для аналізу растрових даних; власне геоінформаційна система (програмне ядро), як інструмент для маніпулювання геоданими.

Відкриті ГІС-пакети, з огляду на наявний інструментарій, постають як досить приваблива альтернатива комерційним геоінформаційним рішенням. Проте слід мати на увазі, що доступ до онлайн-бази даних в пропрієтарних системах є значно ширшим, ніж, скажімо, в QGIS. Подібна тенденція спостерігається і щодо кількості плагінів. Так, у відкритій системі їх більше, але функціонал у комерційних ГІС-пакетах, зазвичай, кращий. Варто підкреслити важливість актуального апаратного та програмного забезпечення як ресурсної бази для викладання ГІС-орієнтованих дисциплін. Особливу увагу слід приділити не лише питанням обрання ГІС-пакету з відповідним інструментарієм, а й наявності достатньої кількості якісних геоданих що будуть використані при підготовці відповідних тем дисциплін.

Ключовим питанням постає використання геоінформаційних систем у дослідницькій роботі здобувачів спеціальностей, що не спеціалізуються на програмних продуктах цього типу. В першу чергу, вирішальне значення має коректно складена структура ГІС-дисциплін для цих спеціальностей та створення відповідних дидактичних умов у процесі навчання [1].

Насамперед, варто зосередитись на стимулюванні здобувачів освіти, чії спеціальності не пов'язані напряду з географією, до застосування геоінформаційних технологій у їхніх дослідженнях. Ключовим моментом у цій діяльності є вибір програмного забезпечення, яке б відповідало потребам – мало бути багатфункціональним, але разом з тим мати зручний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Такий підхід обумовлений тим, що більшість здобувачів, чії спеціальності не є географічними, мають мінімальні знання з географічних наук, як правило, на рівні шкільної програми.

Залишається відкритим питання щодо застосування геоінформаційних систем як інструменту для втілення міждисциплінарних зв'язків, котрі спрямовують здобувачів на розвиток різнопредметних компетенцій під час здійснення дослідницької діяльності.

ГІС-технології, як інструмент для створення міждисциплінарних взаємодій у наукових дослідженнях, здатні суттєво стимулювати науково-дослідницьку активність здобувачів, формуючи більш чітке розуміння об'єкта та предмета дослідження. Фактично, наукова робота здобувача з використанням геоінформаційних систем може розглядати один об'єкт під кутом зору різних навчальних дисциплін.

Активне застосування геоінформаційних систем суттєво поліпшить навчальний процес, помітно підсилить якість підготовки здобувачів певних освітньо-професійних програм.

Література:

1. Бабійчук С.М. Дидактичні умови застосування геоінформаційних систем у дослідницькій діяльності старшокласників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Київ, 2017. 20 с.

2. Сологуб, Ю., Безпала, О., & Харченко, О. (2023). Методичні аспекти викладання дисциплін на базі ГІС для непрофільних спеціальностей. Економіка та суспільство, (58). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-4>.

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ ЄВРОПИ

Сосої Г. С.,

*старша викладачка кафедри англійської та німецької філології,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

В університетському контексті в Європі соціально-емоційне навчання (СЕН) розглядається як важливий елемент цілісної освіти, що сприяє не лише академічним успіхам, але й особистісному зростанню, розвитку лідерських якостей, покращенню взаємостосунків та підвищенню загального добробуту студентів.

Дослідження показують, що студенти з розвиненими соціально-емоційними навичками краще концентруються на навчанні, є більш мотивованими та демонструють вищі академічні результати. СЕН допомагає студентам керувати стресом, тривогою та депресією, що є важливим у складному академічному середовищі та сприяє розвитку ефективного спілкування, співпраці в командах та розв'язуванню конфліктів [1].

Роботодавці все більше цінують не лише професійні знання, але й так звані "м'які навички" (soft skills), які є суттю СЕН, такі як комунікація, командна робота, емоційний інтелект та вміння розв'язувати проблеми.

СЕН сприяє формуванню позитивного клімату в університеті, де кожен студент відчувається цінним та підтриманим.

Існує багато способів інтеграції СЕН в університетське навчання, серед яких: розробка та впровадження курсів або модулів, спрямованих на розвиток конкретних соціально-емоційних навичок; застосування групових дискусій, рольових ігор, проєктної роботи, кейс-стаді та інших методів, що сприяють розвитку емпатії, співпраці та комунікації; забезпечення підтримки з боку викладачів та адміністрації, заохочення відкритого спілкування та взаємоповаги; підвищення обізнаності викладачів щодо принципів та методів соціально-емоційного навчання, надання їм інструментів для інтеграції СЕН у свою практику; підтримка діяльності студентських клубів та організацій, які сприяють розвитку соціальних та емоційних навичок; забезпечення доступу студентів до кваліфікованих психологів та консультантів; розробка методів оцінювання, які враховують розвиток соціально-емоційних навичок студентів [2].

Слід зазначити, що впровадження СЕН в університетах може зіткнутися з певними викликами, серед яких: брак часу в навчальних планах, недостатня підготовка викладачів у сфері СЕН, опір змінам з боку деяких викладачів або адміністрації, складність оцінювання соціально-емоційних навичок та різноманітність культурних контекстів в Європі. Однак, попри ці виклики, перспективи впровадження СЕН в університетах Європи є значними [3].

Усвідомлення важливості цілісного розвитку студентів зростає, і все більше університетів починають впроваджувати підходи СЕН у свою діяльність. Обмін досвідом та найкращими практиками між європейськими університетами може сприяти успішній інтеграції СЕН в освітній процес.

Серед прикладів впровадження соціально-емоційного навчання (СЕН) в університетах Європи, які були розглянуті у цьому дослідженні, наступні:

Університет Гента, Бельгія. В рамках різних факультетів та курсів в цьому університеті впроваджуються інтерактивні методи навчання, такі як групові дискусії, рольові ігри та проектна робота, які сприяють розвитку навичок співпраці, комунікації та емпатії серед студентів. Наприклад, на факультеті педагогіки студенти беруть участь у симуляційних вправах, де вони відпрацьовують навички розв'язання конфліктів та підтримки емоційного добробуту учнів. Університет заохочує викладачів використовувати широкий спектр інтерактивних методів, виходячи з цілей курсу, змісту та кількості студентів.

Досвід Університету Гента є цінним прикладом того, як інтерактивні методи навчання можуть бути ефективно використані для одночасного підвищення академічної успішності та розвитку важливих соціально-емоційних навичок студентів. Їхній підхід, що включає різноманіття методів та підтримку викладачів, може бути корисним для українських ВНЗ у контексті впровадження СЕН [4].

Факультет психології університету Барселони, Іспанія, розробив та впроваджує програму розвитку емоційного інтелекту для студентів різних спеціальностей. Програма включає семінари, тренінги та практичні заняття, спрямовані на підвищення самоусвідомлення, саморегуляції, соціальної обізнаності, управління стосунками та прийняття відповідальних рішень.

Серед прикладів програм та ініціатив, які пропонує цей університет:

– магістерська програма «Емоційний інтелект в організаціях» (Máster en Inteligencia Emocional en las Organizaciones). Хоча ця програма орієнтована на професіоналів, вона демонструє глибоке розуміння університетом важливості емоційного інтелекту (EI). Програма спрямована на розвиток емоційних та соціальних навичок, необхідних для ефективної роботи в організаціях, включаючи самоусвідомлення, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички.

– спеціалізований диплом з майндфулнесу та співчуття (Diploma de Especialización en Mindfulness y Compasión). Ця програма, хоча й не є прямою програмою з EI, значною мірою сприяє розвитку ключових компонентів EI, таких як самоусвідомлення, емоційна регуляція та емпатія через практики майндфулнесу та співчуття. Вона орієнтована на професіоналів у сферах освіти, психології, охорони здоров'я та соціальної роботи.

– курси та семінари з розвитку емоційного інтелекту для студентів різних факультетів. Факультет психології часто пропонує студентам інших спеціальностей факультативні курси або семінари, спрямовані на підвищення їхнього емоційного інтелекту. Ці курси можуть охоплювати такі теми, як розпізнавання та розуміння емоцій, керування власними емоціями, розвиток емпатії та покращення взаємостосунків.

Університет Барселони може співпрацювати з зовнішніми організаціями для проведення тренінгів та воркшопів з EI для студентів та співробітників [5].

– Університетський коледж Дубліна (University College Dublin) пропонує різноманітні воркшопи та семінари для студентів, сфокусовані на розвитку

стресостійкості, навичок тайм-менеджменту та емоційного благополуччя. Ці заходи допомагають студентам краще справлятися з академічним навантаженням та особистими викликами. Ці ініціативи часто організовуються Службою студентського консультування (Student Counselling Service) та іншими відділами університету.

Середі прикладів воркшопів у цьому коледжі ми пропонуємо звернути увагу на наступні:

– «Stress Buster» Workshop. Цей воркшоп, який проводить запрошений фасилітатор Девід Делані, спеціально розроблений для допомоги студентам впоратися зі стресом, пов'язаним з іспитами, та розвинути стійкість. Воркшоп включає практичні техніки розслаблення, такі як глибоке дихання, а також стратегії формування здорових звичок та управління часом. Фасилітатор використовує гумор та різноманітні підходи, щоб залучити студентів.

– Stress Management Course. Це 6-тижнева програма, спрямована на допомогу студентам у розумінні факторів, що викликають стрес, тривогу та депресію, а також на розвиток навичок керування думками та почуттями. Курс включає групові дискусії та практичні вправи.

– Workshops on Managing Anxiety and Depression. Ці воркшопи досліджують ключові концепції тривоги та депресії, розвивають навички їхнього управління та включають групові дискусії та домашні завдання.

– Online CBT Programmes (SilverCloud). UCD надає студентам доступ до онлайн-програм когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) через платформу SilverCloud. Ці програми дозволяють студентам самостійно опрацьовувати модулі, спрямовані на керування стресом, тривогою та іншими емоційними труднощами.

– Academic Skills and Wellbeing Workshops. Протягом навчального року проводяться різноманітні воркшопи, що охоплюють теми ментального благополуччя, включаючи самопіклування, управління стресом та тривогою [6].

Університет Тампере у Фінляндії активно підтримує студентські організації та ініціативи, які сприяють розвитку соціальних зв'язків та почуття спільноти серед студентів. Різноманітні клуби за інтересами, волонтерські проекти та менторські програми створюють можливості для розвитку міжособистісних навичок та емпатії [7].

Берлінський університет імені Гумбольдта, Німеччина, пропонує спеціалізовані курси та тренінги для викладачів, спрямовані на підвищення їхньої обізнаності щодо принципів соціально-емоційного навчання та надання їм інструментів для інтеграції елементів СЕН у свої навчальні дисципліни. Це включає методи створення сприятливої атмосфери в аудиторії, заохочення відкритого діалогу та надання емоційної підтримки студентам. Хоча вони можуть не мати окремих тренінгів під назвою "Тренінги з СЕН", їхні програми професійного розвитку часто інтегрують принципи та методи, що сприяють розвитку соціально-емоційних компетентностей як самих викладачів, так і їхніх студентів. Наприклад, воркшоп «Створення інклюзивного навчального середовища» включає сесії з розпізнавання та реагування на різні потреби студентів (наприклад, студентів з інвалідністю, студентів з різним культурним походженням), а також стратегії сприяння повазі та толерантності в аудиторії. Частиною воркшопу є рольові ігри, де викладачі відпрацьовують навички спілкування зі студентами в складних ситуаціях. На семінарі «Активні методи навчання та розвиток соціальних навичок» викладачі знайомляться з різними інтерактивними методами (наприклад, "мозковий штурм", "коло думок", парна робота) та обговорюють, як ці методи можуть сприяти не

лише засвоєнню матеріалу, але й розвитку комунікації, співпраці та критичного мислення серед студентів.

Важливо зазначити, що Берлінський університет імені Гумбольдта, як і багато інших європейських університетів, постійно розвиває свої програми професійного розвитку викладачів, адаптуючи їх до сучасних викликів та потреб [8].

Деякі факультети університету Амстердама впроваджують формальне оцінювання «м'яких навичок», включаючи комунікацію та співпрацю, як частину загальної оцінки студентів. Це спонукає студентів серйозно ставитися до розвитку цих компетентностей протягом навчання.

Ці приклади демонструють різноманітні підходи до інтеграції СЕН в університетське середовище Європи, що відображає зростаюче розуміння важливості соціально-емоційних навичок для успішного навчання та майбутньої кар'єри випускників.

Висновки. Соціально-емоційне навчання (СЕН) як підхід до викладання в університетах Європи дуже важлива та актуальна тема в сучасному освітньому просторі.

Не обов'язково створювати окремі предмети з СЕН на початковому етапі. Можливо інтегрувати елементи СЕН в різні дисципліни через інтерактивні методи навчання, обговорення, аналіз кейсів, що стосуються емоційних та соціальних аспектів.

За допомогою цього процесу студенти вчаться усвідомлювати власні емоції та вмінню ефективно ними керувати, ставити реалістичні цілі та наполегливо їх досягати, розуміти почуття та перспективи інших людей, вміти налагоджувати та підтримувати здорові та продуктивні відносини та приймати обдумані та етичні рішення.

Питання ролі соціально-емоційного навчання в умовах війни в Україні є надзвичайно важливим і чутливим. Війна завдала глибоких травм українському суспільству, особливо молоді, яка навчається у вищих навчальних закладах. В цей складний час СЕН може відіграти ключову роль у підтримці психічного здоров'я, сприяттій стійкості та відновленню студентів і викладачів.

Література:

1. Brackett, M. A. Permission to feel: Unlocking the power of emotions to help our kids, ourselves, and our society thrive. Celadon Books, 2019. 377 с.
2. Goleman, D. Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. Bantam Books, 1995. 512 с.
3. Zins, J. E., Weissberg, R. P., Wang, M. C., & Walberg, H. J. (Eds.). Building academic success on social and emotional learning: What does the research say? Teachers College Press, 2004. С. 3-22.
4. Офіційний вебсайт університету Гента (Universiteit Gent). URL: <https://www.ugent.be/en>
5. Офіційний вебсайт університету Барселони (Universitat de Barcelona). URL: <https://www.ub.edu/web/portal/en/>
6. Офіційний вебсайт університетського коледжу Дубліна (University College Dublin). URL: <https://www.ucd.ie/>
7. Офіційний вебсайт університету Тампере (Tampereen yliopisto). URL: <https://www.tuni.fi/en>
8. Офіційний вебсайт Берлінського університету імені Гумбольдта (Humboldt-Universität zu Berlin). URL: <https://www.hu-berlin.de/en>

«SOFT SKILLS» В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Спіцина А. Є.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри економіки
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

Наявність надійних та ефективних послуг з пасажирських та вантажних перевезень має важливе значення для зростання та розвитку економіки. Адже економічний потенціал країни певною мірою залежить від збільшення кількості транспортних послуг. Це пояснюється тим, що функціонування соціально-виробничого комплексу країни забезпечується організацією та діяльністю трудових ресурсів, а саме: без вчасної та комфортної доставки людей до місць роботи, навчання, їх обслуговування неможливе вправне функціонування. Це полегшує переміщення товарів і послуг, що призводить до підвищення економічної активності та створення нових робочих місць. Крім того, він сприяє розвитку населення, надаючи доступ до навчання, роботи та відпочинку.

Під час війни значно зросла важливість ринку транспортних перевезень для економіки України, формування товарообігу у ній, забезпечення усім необхідним населення та армії[6].

На жаль, у сучасних умовах в Україні спостерігається кризовий рівень розвитку транспортної галузі, і однією з основних причин такого стану є війна в країні, системне недофінансування, недостатнє технічне обслуговування інфраструктури та транспорту, технічна відсталість галузі, що ставить під загрозу не лише реалізацію відповідних соціально-економічних функцій, а й національну безпеку України. Тобто в сучасних умовах загальний рівень соціально-економічного розвитку країни суттєво знизився, що пов'язано з російською військовою агресією та глобальною пандемією[6].

Побудова в Україні соціально-орієнтованої ринкової економіки в сучасних умовах цифровізації вимагає нових якостей від персоналу: підвищення ініціативності, креативності, відповідальності та надійності[8].

Сучасні економічні перетворення, що відбуваються в Україні, пов'язані з пошуком нових методів управління персоналом, адже саме від цих складових залежить формування виробничого процесу, ефективне управління транспортним підприємством. Підготовка компетентного персоналу, його раціональне просторове та структурне розміщення, результативна культура управління, і є запорукою досягнення успіху підприємств транспорту[8].

Роль та місце персоналу особливо важливе у нинішніх умовах глобальної конкуренції, стрімкого науково-технічного прогресу, тоді коли продукти, технології,

операційні методи та навіть організаційні структури швидко старіють, а знання та навички працівників стають вагомим джерелом постійного розвитку підприємств[1].

Сучасні кризові виклики у суспільстві ставлять нові вимоги до кваліфікації персоналу. Сьогодні, не тільки і не стільки професійні, але й особисті якості фахівців набувають важливості. Soft skills розглядаються як універсальні, надпрофесійні компетенції. В сучасному світі роботодавцям транспортної галузі потрібні працівники, які мають не просто вищу освіту та високу кваліфікацію, а гнучкі і різнопланові фахівці, що мають гнучкі навички й швидко адаптуються до нових умов, володіють якісними додатковими комунікативними компетентностями[4].

Soft skills, які ще називають м'які, чи гнучкі навички – це особисті, соціально-психологічні характеристики людини, які впливають як і на особисте життя так і на кар'єру. М'які навички не зв'язані на пряму з професійною діяльністю, але можуть впливати на успішний, ефективний та професійний кар'єрний ріст. Щоб бути справжнім професіоналом в наші дні, недостатньо добре виконувати свою роботу, а також потрібні людські якості.

А в деяких професіях гнучкі навички не просто необхідні, а без них працювати просто не можливо. Наприклад в сфері надання послуг, продаж не так важливі професійні навички, як привабливість, прихильність, харизма, вміння продати себе [7].

Кембріджський словник англійської мови визначає термін «уміння» (skill) – це здатність добре виконувати вид діяльності чи роботу, особливо тому, що особа вже це практикувала. Американська версія трактування терміну «вміння» – це спеціальна здатність робити що-небудь (Cambridge Dictionary, 2020).

При перекладі з англійської skill подається як «вміння», «здатність», «знання» і т.п., а skills – як «навички» (translate.google.com) [3].

Згідно Національної рамки кваліфікацій «Знання» – це осмислена та засвоєна суб'єктом інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (знання фактів та уявлення) і теоретичні (концептуальні, методологічні); уміння/навички – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання проблем. Уміння/навички поділяються на когнітивні (що включають логічне, інтуїтивне та творче мислення) і практичні (що включають ручну вправність, застосування практичних способів (методів), матеріалів, знарядь та інструментів, комунікацію) [2].

Основними актуальними проблемами управління персоналом транспортної галузі в умовах кризи можуть бути:

1. Ефективна стратегія управління персоналом в умовах кризи, що дозволить зберегти конкурентоспроможність підприємств транспорту та збільшити ефективність його діяльності.

2. Збереження ключових співробітників підприємств транспорту, які забезпечують його стабільність та успішність, а також визначення ефективних методів залучення та утримання талановитого персоналу.

3. Креативні підходи до управління персоналом, які дозволять підтримувати мотивацію співробітників та стимулювати продуктивність, незважаючи на складні умови кризи.

4. Мінімізація витрат на оплату праці та інші витрати, зокрема, шляхом скорочення штату та зменшення бюджету на розвиток персоналу, що негативно

впливає на якість роботи підприємств транспорту та його конкурентоспроможність.

Важливість Soft skills підкреслюють аналітики World Economic Forum [3] називаючи ключові компетенції майбутнього: вмінні розв'язувати складні задачі, критичне мислення, креативність, управління людьми, навички координації і взаємодії, емоційний інтелект, уміння формувати власну думку і приймати рішення, клієнтоорієнтованість, вміння вести переговори та когнітивна гнучкість. Дослідники [5] звернули увагу на те, що розвиток Soft skills підвищує ефективність роботи на 12% і забезпечує повернення інвестицій. Та вважають, що уже в найближчі п'ять років в багатьох сферах життєдіяльності Soft skills будуть переважати над Hard skills.

Аналітики LinkedIn's [5] впевнені, що саме фахівці з розвинутими гнучкими навичками можуть справитися з кризою та протистояти сучасним викликам.

Деякі приклади м'яких навичок включають комунікативні навички, здатність вирішувати проблеми, управління часом, організаторські здібності і такі чесноти, як дисципліна або терпіння. М'які навички зазвичай оцінюються за допомогою питань на співбесіді, заснованих на особистості, щоб оцінити, як людина реагуватиме на різні ситуації. Прикладами м'яких навичок – є міжособистісні навички, спілкування та лідерство [1].

До найбільш затребуваних soft skills на сучасному підприємстві відносять: тайм-менеджмент, лідерські якості, управлінські навички, комунікабельність, стресостійкість, допитливість, ділова хватка, емпатія, креативність, чесність, пунктуальність, адаптивність, прийняття рішень, клієнтоорієнтованість, етикет, вміння працювати в команді, самоорганізація, самовмотивованість, саморефлексія, самодисципліна, навички самопрезентації, відповідальність, багатозадачність, дипломатичність, неупередженість, емоційний інтелект, командна робота, критичне мислення, вміння вирішувати конфлікти, концентрація на конкретну ціль, інноваційне мислення, позитивне відношення до людей, викладання, стійкість, досягнення компромісів, почуття гумору, здатність до пізнання та навчання та інші [4].

На рис. 1 зображено основні soft skills для фахівців сфери HR, які можна виділити наступним чином:

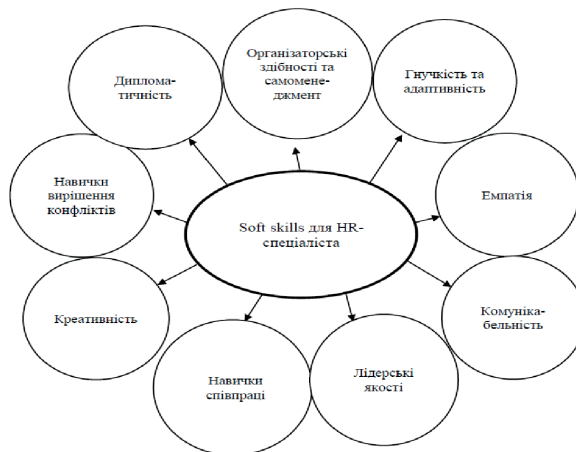

Рис. 1. Soft skills для фахівців сфери HR

Soft skills називають компетенціями майбутнього. Справа в тому, що з розвитком штучного інтелекту, інформаційних технологій, діджиталізації та автоматизації процесів, зараз технічні завдання може зробити машина, що раніше це робили люди [2].

Дослідження компанії Google показали, що продуктивніше працює та команда, в якій soft skills розвинуті краще. В топі такі навички, як: комунікабельність, лідерство, емпатія. Soft skills в більшості випадків являються ключем до успіху та результативності. Крім того розвинуті м'які навички дуже стають в нагоді в повсякденному житті [5].

Можна узагальнити, що актуальні проблеми управління персоналом транспортної галузі в умовах кризи (пандемія, військові дії) вимагають розробки ефективної стратегії залучення та утримання талановитого персоналу, мінімізації витрат на оплату праці та розвиток креативних підходів до мотивації співробітників.

Система управління персоналом містить в собі правила, які встановлюють взаємозв'язки між різними сферами управління персоналом підприємства та формують відповідні цілі щодо управління наявним персоналом.

Утримання персоналу, розквіт трудового потенціалу, покращення умов та управління кар'єрою працівників завжди припадає на HR департамент. Знаючи особливості робітників та слідкуючи за кожним учасником бізнес-процесу, управлінці зможуть підвищити інтерес до сфери діяльності, змотивувати повну віддачу, покращення показників, можливість реалізації стратегії розширення виробництва та зростання якості послуг, продукції. Від компетенцій та знань кожного працівника залежить розквіт підприємства та результат усього бізнесу.

Література:

1. Знання, уміння, навички – в чому різниця? URL: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/znannya-uminnya-navychky-v-chomu-riznysya>
2. Рівні національної рамки кваліфікацій URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacij>
3. World Economic Forum: the top 10 skills you'll need for the future of work URL: <https://www.coorpademy.com/en/blog/learning-innovation-en/world-economic-forum-the-soft-skills-to-prepare-employees-for-the-future-of-work/>
4. Коваль К. О. «Розвиток "Soft skills" у студентів – один з важливих чинників працевлаштування», *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, № 2, с. 162–167, 2015.
5. LinkedIn's 2020 Grad's Guide to Getting Hired URL: <https://blog.linkedin.com/2020/may/june/2/linkedin-2020-grad-s-guide-to-getting-hired>
6. Перспективи розвитку бізнесу під час війни: ТОП 7 бізнес-ідей для складного часу. 28.06.2023. URL: <https://business.olx.ua/statti/biznes-idei-iakyi-biznes-vidkryty-pid-chas-viiny/>
7. Stop wasting money, stop ignoring soft skills training. URL: <https://www.cornerstoneondemand.com.br/blog/learning/workforce-learning-and-development/stop-wasting-money-stop-ignoring-soft-skills-training>
8. Спіцина А.Є. Цифрова культура в управлінні персоналом транспортної галузі України. Автомобільні дороги і дорожнє будівництво. 2023. №113.2. С.202-215. http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/113.2/UKR.htm

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Столяренко О. Б.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології
та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

В Україні, як і в усьому цивілізованому світі, стрімко розвивається процес подолання усталених стереотипів, які заважають формуватись новій філософії суспільства у ставленні до осіб з обмеженнями здоров'я як до суб'єктів життєтворчості, спроможних створювати свої життєві проекти, відповідально ставитись до громадянських обов'язків та впевнено сприймати виклики сьогодення. Інклюзивна освіта є педагогічною інновацією і водночас вимогою не лише часу, але й одним із міжнародних зобов'язань держави внаслідок ратифікації Конвенції ООН про права людей із інвалідністю.

В українській системі вищої освіти активно створюються інклюзивні освітні середовища і ми вже маємо значні прогресивні зміни щодо формування та розвитку інклюзивності вищої освіти, хоча й існують певні труднощі, що ускладнюють ефективність її впровадження. Більшість з цих проблем проявляється в недостатності механізмів для організації освітнього процесу, недоліках у нормативному регулюванні та нестачі належного фінансування в умовах війни [2, с. 112].

Для того, щоб інклюзивна модель освіти могла стати повною реальністю, не досить лише впровадити нормативні або законодавчі реформи. Важливою умовою успішного навчання у сучасних закладах вищої освіти осіб з особливими освітніми потребами є професійна підготовленість науково-педагогічних працівників до роботи з такою категорією студентів. Першочерговим завданням освітньої концепції підготовки науково-педагогічних працівників до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища повинно стати розроблення теоретичних і практичних підходів до підготовки педагога інклюзивного закладу освіти – нової професійної кваліфікації у вітчизняній освітній системі. Такий підхід до процесу професійної підготовки науково-педагогічних працівників до роботи в інклюзивному середовищі ЗВО забезпечить високий рівень сформованості соціально-педагогічної компетентності, сприятиме створенню якісно нового освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу, інтенсифікацію та оптимізацію педагогічного процесу [1; 2].

На сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти в Україні науково-педагогічна спільнота активно здійснює пошук нових засобів професійної підготовки викладачів до роботи в інклюзивному середовищі. У вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній науці запропоновано різні теоретичні та методичні аспекти організації навчального процесу в закладі вищої освіти. Інклюзія у закладах вищої освіти є предметом наукових пошуків низки українських науковців, таких як А. Аріщенко, А. Колупаєва, О. Таранченко, О. Литвинова, І. Стадницька, І. Малишевська, Н. Ашиток та багатьох інших. Вивченню закордонного досвіду здійснення інклюзивного навчання присвячені праці О. Продіус, А. Вербенця, С. Амірідзе, Л. Журавльової. Слід зазначити, що забезпечення науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, які працюють зі студентами з особливими освітніми потребами професійними знаннями, необхідними для роботи в умовах інклюзивного середовища, – це актуальна проблема, визначена науковцями як необхідна умова забезпечення компетентісного підходу до професійної підготовки педагогічних кадрів на сучасному етапі розвитку освіти в Україні [2; 4].

Мета статті: висвітлення результатів теоретичного дослідження головних проблем здійснення інклюзивного навчання у закладах вищої освіти України та визначення напрямів удосконалення процесу забезпечення науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, які працюють зі студентами з особливими освітніми потребами професійними знаннями, необхідними для роботи в умовах інклюзивного середовища.

Визначення мети професійної підготовки науково-педагогічних працівників до роботи в інклюзивному середовищі ЗВО слід розглядати як процес формування мети (цілепокладання) та процес перетворення поставленої мети (цілереалізація) на кінцевий результат, який реалізуватиметься в певний період і в спеціально створеному соціокультурному освітньому середовищі на основі врахування індивідуальних особливостей суб'єктів діяльності, що відбувається за умови дотримання відповідних практичних дій і методичних операцій та здійснюється за встановленим алгоритмом [2].

Для ефективної діяльності науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу, спрямованої на роботу в інклюзивному середовищі, необхідно створити такий інноваційний педагогічний процес у соціокультурному освітньому середовищі ЗВО, який буде синергією матеріальних, комунікаційних, соціальних і пізнавальних складників, які забезпечать сумарний ефект розвитку достатнього рівня розвитку відповідних професійних компетентностей; забезпечити гуманістичну спрямованість змісту навчальних дисциплін, які сприяють формуванню висококваліфікованої та соціально активної особистості [3, с. 382].

Виходячи з цього, структурні підрозділи закладів вищої освіти, завданням яких є організація післядипломної освіти викладачів мають внести відповідні зміни до навчальних планів і програм. Такі навчальні дисципліни, як «Основи інклюзивної педагогіки», «Психологія особи з інвалідністю» на курсах підвищення кваліфікації повинні носити системний характер. Ми переконані, що такий підхід до процесу професійної підготовки науково-педагогічних працівників до роботи в інклюзивному середовищі закладу вищої освіти забезпечить високий рівень сформованості соціально-педагогічної компетентності та сприятиме створенню якісно нового освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу.

Безумовно, у такому контексті особливого значення набуває система професійної підготовки професорсько-викладацького колективу вищого навчального закладу до роботи в інклюзивному середовищі. Створення педагогічної системи такої підготовки має бути пріоритетним напрямом сучасної вищої освіти, в основі якої лежить добір таких методологічних підходів, технологій, форм і методів навчання здобувачів вищої освіти, зміст яких спрямований на формування їх повноцінної соціально-професійної компетентності для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Визначено, що однією з головних умов ефективного розвитку інклюзивного середовища у закладах вищої освіти є забезпечення системи психолого-педагогічного супроводу студентів із особливими освітніми потребами на всіх етапах здобуття ними освіти, що передбачає втілення таких напрямів, як робота із соціальним оточенням студента; модернізація освітнього простору, до якого він залучається; адаптація до вишу і майбутньої професії.

Констатовано, що важливою умовою успішного навчання у сучасних закладах вищої освіти осіб із особливими освітніми потребами є готовність науково-педагогічних працівників до роботи з такою категорією студентів. Висвітлено генеральну ідею освітньої концепції підготовки науково-педагогічних працівників до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, що полягає у розробленні методологічних, теоретичних і практичних підходів до підготовки до підготовки спеціального педагога інклюзивного закладу освіти – нової професійної кваліфікації у вітчизняній освітній системі.

Література:

1. Шевчук Г. Й. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. *Академічні студії. Педагогіка*, 2(3), 2021. С. 151–157. URL: <http://www.academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/107/99> (дата звернення: 13.12.23).
2. Козуля В. М., Скиба Ю. А. SWOT-аналіз інклюзивного освітнього середовища вітчизняних університетів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 2020. Вип. 78, С. 110–116. URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.78.24> (дата звернення: 04.12.23).
3. Аріщенко А. Інклюзивний освітній простір ЗВО України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 5. С. 381-389. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/37.pdf>
4. Продіус О. І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4(2). С. 86-93 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%282%29_14

ОСВІТА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ЗМІНА АКЦЕНТІВ?

Стретович О. А.,

*кандидат економічних наук, доцент Національного університету
біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Серед тих, хто пов'язаний з освітньою системою, вирують дебати щодо необхідності змінити підходи до нинішньої системи отримання знань. Передусім, це зумовлено інтенсивним розширенням комунікаційних технологій, а також стрімким зменшенням розміру елементної бази обчислювальної техніки. Пристрої комунікації, що з'єднуються з мережею Інтернет, досягли розміру книжки, і процес зменшення їхніх габаритів триває. У літературі можна зустріти чимало міркувань стосовно потреби змін в системі освіти.

На сьогодні виділилося три чітко визначені підходи до питання організації передачі знань.

Перший підхід передбачає традиційне стаціонарне навчання слухачів у школах, ліцеях, коледжах, навчальних закладах вищої освіти тощо. Сучасні технології передачі інформації тут застосовуються як один з інструментів навчання. Усі комунікації мережами відбуваються здебільшого всередині освітнього закладу.

Другий підхід поєднує традиційні способи передачі знань та навчання з використанням дистанційних засобів. Наприклад, слухачі можуть здобувати знання дистанційно протягом семестру, а сесію здавати очно. Може бути безліч різних комбінацій поєднання традиційного та дистанційного навчання.

Третій підхід передбачає, що робота освітнього закладу цілком базується на використанні інтернет-технологій. Усі процедури, які супроводжують навчальний процес, відбуваються виключно дистанційно мережами.

У зв'язку з цим варто висловити власну думку щодо подальшої модернізації системи освіти. Але спочатку декілька зауважень.

По-перше, зміни в системі освіти не мають бути революційними. Організація освіти трансформується відповідно до розвитку цивілізації. Потреба суспільства в освічених громадянах забезпечується створеною ним системою отримання знань.

По-друге, не варто забувати, що, окрім збільшення рівня знань, система освіти покликана прищеплювати підростаючому поколінню культуру поведінки, музичні, художні, спортивні, трудові навички тощо. Соціальна адаптація підлітка відбувається в колі однолітків.

Не можна і навіть шкідливо розглядати систему освіти виключно як механізм передачі знань від покоління до покоління. Цей процес набагато складніший, оскільки охоплює передачу набутих знань та досвіду. Знання можна здобувати і заочно, а досвід та соціальну адаптацію – ні. В інформаційній мережі може бути опублікована величезна кількість статей про те, як поводитись в конфліктній

ситуації. Але якщо молода людина не потрапить в таку ситуацію декілька разів і не навчиться розв'язувати конфлікти, то як лідер, ця особа не буде цікавою для суспільства. І так само стосовно будь-якої соціальної ситуації. Не "виходячи з дому" можна отримати певний рівень знань. Але як, без конкурентного контакту з іншими членами суспільства, з'ясувати чи достатній у тебе рівень знань? Чи вмієш ти поводитись в суспільстві, чи зможеш створити сім'ю, чи зможеш заробляти гроші на її матеріальне утримання? Сьогодні Інтернет надає доступ до інформації та можливість більш широкого електронного спілкування між людьми, але справжнє живе спілкування та конкурентне середовище технології Інтернету замінити не зможуть.

Навички адаптації і поведінки в соціумі здобуваються на ранній стадії життя людини. Звідси випливає, що система освіти завжди виконувала і буде виконувати цю функцію й надалі. Тільки у спілкуванні з іншими людьми формується особистість. Іншого шляху немає. У майбутньому, ймовірно, діти будуть зобов'язані певний час на тиждень перебувати в школі, спілкуючись зі своїми однолітками.

Чим більше часу молода людина здобуває знання самостійно, без живого контакту з іншими людьми, тим сильніше в неї виникає природне і підсвідоме прагнення до реального спілкування. Не спілкуючись наживо, людина втрачає відчуття реальності, часу, простору. Вона перестає бути соціальною "істотою". Як приклад, можна навести тенденцію до зростання кількості людей, які подорожують світом. Але ж усю красу Землі можна побачити і через Інтернет?

По-третє, суспільству потрібні лідери. Ця якість проявляється та розвивається тільки в живому контакті між людьми. У віртуальному просторі кожен вважає себе лідером. Дійсність набагато суворіша і жорсткіша.

По-четверте, справжній лідер повинен досконало володіти ораторським мистецтвом та вміти керувати зібранням людей. Така якість здобувається та вдосконалюється в аудиторіях та місцях масових заходів, а не за дисплеєм комп'ютера.

По-п'яте, досвід планування та доведення до логічного кінця розпочатої справи. Успіх приходить лише до тих, хто навчився працювати, має інтуїцію, вміє правильно поставити мету, спланувати шляхи, час та засоби її досягнення, ретельно та наполегливо йти до неї та досягти її. Всі ці якості повною мірою також можна здобути тільки в конкурентному середовищі інших членів суспільства.

По-шосте, – робота в колективі. Час однаків безповоротно минув. Серйозні розробки, досягнення, відкриття роблять колективи людей. Кожен мешканець Землі знає, що групою, колективом практично все робити легше та дешевше. Роботі в колективі також необхідно вчитися в реальних, а не віртуальних умовах.

По-сьоме, – отримання належного рівня знань. Як індивідуум може визначитись? Чи достатній у нього рівень знань, чи ні? Людина вчитиметься до тих пір, поки не почне заробляти гроші. Далі людина вирішує: чи допоможе мені здобуття знань надалі більше заробляти та/або отримати вище становище в суспільстві? Задовільний рівень знань кожної людини визначається загальним інтелектуальним рівнем розвитку суспільства. Безперечно, такий зв'язок двосторонній. Кожен індивідуум впливає на загальний інтелектуальний потенціал суспільства.

Щодо модернізації системи освіти: дитина починає вчитися з дня народження. У 2–3 роки у неї вже з'являються усвідомлені умовні рефлексії або бажання. В цьому віці, в сучасних реаліях, вона починає свій контакт з віртуальним

інформаційним світом. Казки, мультфільми, ігрові навички дитина отримує через комп'ютер. Усе подальше життя вже нерозривно пов'язане з комп'ютером, стільниковим телефоном та іншими електронними пристроями. Людина занурюється у всевітній інформаційний простір.

Можливість отримувати великі обсяги інформації за короткий проміжок часу сприяє прискоренню розумового розвитку людини, але не інтелектуального. Для розвитку останнього потрібен соціум. А соціум прогресує паралельно зі зростанням інформаційних потоків. Так, професор Джеймс Флінн з Нової Зеландії дослідив динаміку коефіцієнта інтелекту (IQ) у різних країнах світу за тривалий період й довів, що цей коефіцієнт безперервно зростає протягом 50 років [1]. Проте наявність і розвиток розуму не гарантує здатності виживання. Індивідуальний розвиток лише розумових здібностей підростаючого покоління є недостатнім і «небезпечним». Необхідний розвиток інтелекту.

Інтернет, знання та технології супроводжують людину та є потрібними протягом всього її життя. Освіту людина може здобувати різними способами та методами (стаціонарно, заочно, дистанційно, екстерном). Але для соціальної адаптації та формування особистості молодим людям доцільно максимально багато часу перебувати в прямому контакті з іншими членами суспільства. Звідси, на нашу думку, на нинішньому етапі розвитку суспільства, оптимальним підходом до організації передачі знань є другий, при котрому використовується безліч комбінацій поєднання традиційного й дистанційного навчання.

Рівні освіти в даному випадку – це формальне оцінювання здобутих знань і досвіду вирішення задач.

У спеціальних і стратегічних галузях знань освіту можливо отримати лише на стаціонарі. До таких сфер знань варто віднести: медицину, атомну енергетику, військові науки тощо.

Інтернет знання і технології суттєво поліпшують потенціал системи освіти, але є лише **інструментом передачі знань**.

Література:

1. Ефект Флінна. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B6%D0%B5%D0%B9%D0%BC%D1%81_%D0%A4%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD_\(%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BA\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B6%D0%B5%D0%B9%D0%BC%D1%81_%D0%A4%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD_(%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BA)) (дата звернення: 26.05.2024).

2. Методи навчання, про які має знати кожний викладач. URL: <https://buki.com.ua/news/metodi-navchannya-pro-yaki-mae-znaty-kozhniy-vykladach/> (дата звернення: 26.05.2024).

3. Управління знаннями. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8 (дата звернення: 26.05.2024).

4. Освіта: передача знань і культури. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/62542> (дата звернення: 26.05.2024).

МЕТАКОГНІТИВНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МЕНЕДЖЕРА

Сукманюк В. М.,

*асистент кафедри менеджменту
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

У сучасному менеджменті дедалі більше значення надається не лише технічним знанням керівників, але й їхній рівень самосвідомості, здатність до самоаналізу та стратегічного особистісного зростання. Особливого значення набуває розвиток лідерських якостей, оскільки вони визначають, наскільки ефективно буде керуватися командою, наскільки швидко керівник зможе пристосуватися до змін та приймати зважені рішення. Одним з головних когнітивних процесів, що сприяє формуванню лідерських здібностей, є метакогнітивна рефлексія. Вона дозволяє менеджеру не просто управляти підлеглими, але й усвідомлено керувати собою: своїм мисленням, діями, емоційним реагуванням.

У сучасних умовах нестабільності, цифрових перетворень та глобальної конкуренції, бізнес потребує управлінців нового зразка – не тільки кваліфікованих, але й гнучких, самосвідомих, здатних до стратегічного планування та швидкого реагування. Лідерські навички менеджера стають ключовим фактором успішного функціонування організацій, дозволяючи надихати команду, приймати важкі рішення та вести за собою в умовах невизначеності.

Водночас дедалі більше зацікавлює дослідників та практиків метакогнітивна рефлексія – здатність людини розуміти та контролювати власне мислення і дії [1]. У сфері менеджменту вона є ключовим інструментом для самоаналізу, покращення критичного мислення, а також формування емоційної зрілості керівника.

Попри великий потенціал метакогнітивної рефлексії, її значення для лідерства ще недостатньо досліджено з практичної точки зору. Ось чому вивчення взаємозв'язку метакогнітивних процесів та розвитку лідерських компетенцій є актуальним та корисним. Це відкриває перспективи для оптимізації програм підготовки менеджерів і збільшення результативності управлінської діяльності в цілому.

Отже, метакогніція – це розуміння власного мислення та вміння ним керувати. Вона складається з: планування, спостереження, оцінювання і виправлення власних розумових операцій. Метакогнітивна рефлексія представляє собою вищий щабель самосвідомості, що дає змогу керівникові аналізувати не тільки підсумки своєї праці, а й сам процес ухвалення рішень, мислення та взаємодії з підлеглими [2].

Рефлексивний лідер здатен критично переглядати власні дії, визнавати помилки, пристосовуватися до нових умов, що є ключем до успішного керівництва. Метакогнітивна рефлексія виступає як інструмент безперервного самовдосконалення, що особливо актуально для лідерів у швидкоплинному бізнес-середовищі.

Лідерські компетенції відіграють надзвичайну роль у менеджменті, оскільки вони забезпечують можливість керівника ефективно впливати на колектив, приймати зважені рішення, мотивувати персонал та досягати стратегічних цілей організації. У сучасних реаліях безперервних змін, високої конкуренції та цифрової трансформації саме лідерські якості дають змогу менеджеру не тільки організувати роботу, але й надихати співробітників, будувати довіру, формувати сприятливе робоче середовище та ініціювати інновації. Розвинені лідерські компетенції сприяють покращенню рівня корпоративної культури, залученості персоналу та стабільності команди. Вони також є критично важливими факторами при відборі персоналу, управлінні талантами та плануванні кар'єрного розвитку, що робить їх надзвичайно важливими для тривалого успіху як окремого менеджера, так і всієї організації загалом.

Лідерські компетенції охоплюють низку ключових здібностей: стратегічне бачення, емоційний інтелект, комунікабельність, уміння делегувати, надихати команду, приймати рішення в умовах невизначеності. Формування таких якостей потребує глибокого самопізнання та постійної роботи над собою, види лідерських компетенцій відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Лідерські компетенції в менеджменті

№	Компетенція	Опис	Приклади прояву в управлінській практиці
1	Стратегічне мислення	Здатність бачити «велику картину», прогнозувати наслідки рішень	Розробка довгострокового плану розвитку компанії, аналіз ринкових трендів
2	Емоційний інтелект	Уміння розпізнавати, розуміти й керувати власними та чужими емоціями	Ефективне вирішення конфліктів, підтримка мотивації в команді
3	Комунікативність	Вміння чітко, відкрито і переконливо доносити думки	Проведення продуктивних нарад, створення позитивної комунікаційної культури
4	Розв'язання проблем і прийняття рішень	Здатність швидко й логічно діяти у складних ситуаціях	Антикризове управління, оперативне вирішення виробничих або фінансових проблем
5	Командоутворення	Вміння об'єднувати працівників навколо спільної мети	Створення згуртованої команди, делегування обов'язків з урахуванням сильних сторін
6	Гнучкість та адаптивність	Здатність змінювати підходи залежно від ситуації	Перехід до нових бізнес-моделей, адаптація до віддаленої роботи
7	Саморефлексія і саморегуляція	Усвідомлення своїх дій, оцінка помилок і прагнення до вдосконалення	Ведення щоденника рефлексії, участь у коучинг-сесіях
8	Організаційне бачення	Здатність розуміти місію, цінності, цілі компанії	Формування корпоративної культури, узгодження командних цілей зі стратегією
9	Мотивація інших	Уміння надихати працівників до досягнення високих результатів	Проведення мотивувальних зустрічей, визнання досягнень співробітників
10	Інноваційність	Відкритість до нових ідей та змін, підтримка інновацій у команді	Ініціювання внутрішніх проєктів, впровадження нових технологій

Аналіз таблиці лідерських компетентностей у менеджменті виявляє, що ефективне лідерство базується на синтезі управлінських вмінь та глибокого розуміння власної особистості. Такі компетенції, як стратегічне бачення, емоційний інтелект, комунікабельність, адаптивність та самоусвідомлення, виступають не тільки практичними інструментами менеджера, але й відображають високий рівень метакогнітивного розвитку. Це підкреслює ключову роль метакогнітивної рефлексії у формуванні лідера, здатного до гнучкого мислення, пристосування до змін та надихання команди. Взаємозалежність між окремими компетенціями вказує на потребу в їхньому всебічному розвитку, адже успіх однієї залежить від наявності інших. Представлена таблиця має не тільки аналітичну, але й практичну корисність, оскільки може використовуватися як база для програм навчання, самооцінки керівників та розробки індивідуальних планів лідерського зростання. Відтак, систематичне формування лідерських компетенцій з використанням метакогнітивних практик є важливим аспектом покращення ефективності сучасного менеджменту.

Метакогнітивна рефлексія відкриває двері до розуміння власного лідерського підходу. Воно дає змогу критично розглянути сильні та слабкі аспекти стилю керування, оцінюючи вплив прийнятих рішень на мотивацію колективу. Внаслідок такого аналізу менеджер еволюціонує від інтуїтивного способу ведення до усвідомленого, здатного адаптуватися до різноманітних управлінських ситуацій.

Крім того, метакогнітивна рефлексія позитивно впливає на розвиток емоційного інтелекту. Воно підвищує здатність розпізнавати та контролювати власні емоції, а також розуміти емоційний стан оточуючих. Це, у свою чергу, посилює ефективність комунікації між людьми та управління динамікою в команді.

Розвиток метакогнітивної рефлексії можна здійснювати за допомогою цілеспрямованих практик і інструментів:

- рефлексивні щоденники – регулярне письмове фіксування управлінських ситуацій, аналіз дій, висновків та альтернативних рішень;

- метод кейс-аналізу – розбір практичних управлінських кейсів із фокусом на осмислення власної поведінки та рішень;

- коучинг і зворотний зв'язок – залучення до діалогу з ментором або колегою для спільного осмислення дій і пошуку шляхів розвитку;

- метод «3 питань»: що я зробив? що спрацювало/не спрацювало? що зміну у майбутньому?

Такі методи сприяють формуванню у менеджера навичок самоспостереження, саморегуляції та гнучкого мислення – основ метакогнітивної рефлексії. [3]

Метакогнітивна рефлексія є важливим когнітивним механізмом, який дозволяє керівнику глибше розуміти себе, свої управлінські дії та їх наслідки. Завдяки усвідомленню власних ментальних процесів менеджер здобуває здатність ефективно формувати та розвивати лідерські компетенції. Інтеграція рефлексивних практик у щоденну управлінську діяльність та навчальні програми для керівників є перспективним напрямом підвищення якості сучасного менеджменту.

Література:

1. Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive–developmental inquiry. *American Psychologist*, 34(10), 906–911. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906>

2. Балашов Е. М. Балашов Е. Д. Метакогнітивні стратегії в мотивації навчання студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. № 16. С. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.25264/2415-7384-2023-16-13-21>

3. Гура Т., Романовський О., А. Книш. Психологія лідерства в бізнесі: навчальний посібник. Харків: «Друкарня Мадрид», 2017. 100 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059297.pdf>

APPLICATION OF AI IN ORGANISATIONAL PSYCHOLOGY: CREATIVE COMPANY DEVELOPMENT

Daria Suprun,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Social Work and Rehabilitation,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

Introduction. In the rapidly evolving landscape of education, the integration of artificial intelligence (AI) is presenting business leaders with a paradox of potential—a promise for unprecedented accessibility to learning juxtaposed against the risk of deepening human isolation. Standing at this crossroads, we believe it's imperative to reflect on both the opportunities and challenges AI brings to the educational sphere.

Artificial intelligence (AI) is actively transforming modern organizations, influencing not only technological processes, but also the psychological aspects of interaction in teams. Thus, we need examine the key areas of application of AI in *organizational psychology* – from the automation of recruiting and HR analytics to stimulating creativity and supporting team climate.

Artificial intelligence is increasingly influencing the internal processes of companies. Organizational psychology, as a field that studies human behavior in the work environment, finds itself at the center of these changes. There is a need to integrate technological innovations with psychological approaches to achieve efficiency and innovation in personnel management. In the 21st century, the rapid development of AI is fundamentally changing traditional approaches to work in companies. What was previously considered purely human tasks – decision-making, psychological assessment, creative collaboration – is now partially or completely delegated to intelligent systems [10]. Against this background, organizational psychology, which studies human behavior in teams, needs to adapt its principles and practices to new conditions. Therefore, it is AI that is transforming the areas of personnel management, team dynamics and creativity in organizations, as well as addressing potential risks and ethical challenges [9].

HR Process Automation and Psychological Diagnostics

- AI in Recruitment. One of the first areas where AI was implemented in organizational psychology was recruiting. Using machine learning algorithms for resume screening, automated interviews, and predicting candidate success [9]. Modern HR systems, such as HireVue or Pymetrics, use machine learning to analyze video interviews, body language, emotions, and candidate responses to predict their suitability for the company's culture or expected work outcomes. According to a study by Upadhyay & Khandelwal, recruiting automation can reduce hiring time by up to 40% and increase objectivity in selection [11].

– AI is also used in internal personnel assessment. AI systems for psychological profiling based on the analysis of language, behavior in the corporate environment and psychometric test results [7]. Algorithms analyze corporate email, calendars, project activity and even behavior patterns in messengers to predict the risk of burnout, level of engagement or leadership potential. At the same time, these systems pose new challenges for organizational psychologists, in particular, the ethical use of personal information [3].

AI as a tool to support team dynamics and emotional climate

AI bots and feedback support. Using AI to collect anonymous feedback in teams and analyze the morale climate [5]. Organizational effectiveness directly depends on the psychological climate within the team. The latest AI-based tools allow for constant monitoring of the emotional state of the team. An example is the use of emotion recognition technologies (Affectiva, Realeyes) to assess stress or satisfaction of employees in real time, which analyze employees' facial expressions during video meetings. This allows HR professionals to detect signs of stress, dissatisfaction or decreased engagement before management notices [8]. In addition, AI bots for collecting feedback help to receive more honest information from employees. Anonymous platforms such as Officevibe or CultureAmp analyze the mood in teams, the topics of requests and the dynamics of changes. Thanks to AI, it is possible to intervene early in team conflicts, adapt management styles to specific teams, and create a more harmonious environment [4].

Supporting Creativity with AI. Using generative AI (e.g., ChatGPT, DALL·E) for brainstorming, idea generation, and visualizations scientists mean AI as a Co-Creative Partner [6]. While creativity has long been considered an exclusively human trait, AI is increasingly being used as a co-creative tool. For example, generative models such as ChatGPT, Midjourney, or DALL·E help teams generate ideas, scenarios, visual concepts, or even advertising copy [2].

Cognitive Augmentation. AI allows professionals to focus on creative tasks by delegating routine processes [12]. According to Lubart & Thornhill-Miller, such interaction does not replace human creativity, but rather expands its boundaries, allowing professionals to think more broadly, combine unexpected ideas, and find solutions faster [6]. In addition, AI can automate routine tasks, freeing up time for creativity. For example, AI can independently summarize *data*, *draft documents*, or *create templates*, which previously took hours of human work.

Ethical aspects and risks of using AI in organizational psychology

Along with the benefits of using AI in internal processes of companies, serious ethical dilemmas arise:

Privacy. The collection of personal data of employees requires ethical justification and transparency. Constant monitoring of behavior and emotions can be perceived as excessive control.

Bias of algorithms. AI can reproduce or reinforce existing stereotypes in personnel selection. If the data on which AI is trained contains discriminatory patterns (for example, the preference of candidates of a certain gender or race), then the results will be biased [1].

Dehumanization of work. It is important to maintain a balance between automation and preserving human interaction. Excessive reliance on automated solutions risks reducing interpersonal interaction and creating alienation. Organizational psychology

should take on the role of a mediator between technology and people, developing ethical policies for the use of AI in management [9].

Conclusions, future prospects and challenges. Artificial intelligence offers new opportunities in multidisciplinary Educational Management design. However, it is important to approach its implementation with caution, taking into account ethical and legal aspects, as well as ensuring that technology complements, rather than replaces, the human factor in the provision of psychological care. But the future of AI in education holds great promise. As technology continues to advance, AI is expected to play an increasingly significant role. We need remember that AI can't substitute professionals, but it can perfect professionals' skills and organisation process. AI in organisations offers transformative potential, enhancing personalized learning, administrative efficiency, and access to quality education. As technology advances, integrating AI thoughtfully will be crucial to maximizing benefits while addressing ethical and practical challenges. Artificial intelligence opens up new horizons for organizational psychology, allowing us to better understand employees, optimize communication, and stimulate innovation. The integration of AI into organizational psychology is not only a matter of technological progress, but also a paradigm shift in human interaction within companies. Properly implemented AI can improve recruiting, increase team trust, and stimulate creativity. At the same time, successful integration requires a deep understanding of human nature, an ethical approach, and constant support from psychologists. Therefore, ethical regulation and the development of "humane AI" that enhances, rather than replaces, humans are necessary.

References:

1. Binns R. Fairness in machine learning: Lessons from political philosophy. Proceedings of the 2018 Conference on Fairness, Accountability and Transparency. 2018. P. 149–159.
2. Chamorro-Premuzic T., Winsborough D., Sherman R. A., Hogan R. New talent signals: Shiny new objects or a brave new world? *Industrial and Organizational Psychology*. 2017. Vol. 10, No 3. P. 586–604.
3. Griban, G. & Varetska, O. (2020). Formation of the Primary School Teachers' Information Competency in Postgraduate Education. *Postmodern Openings*, 11(3), 41-72. <https://doi.org/10.18662/po/11.3/199>
4. Iatsyshyn, A., Atamanyuk, S. Knowledge Management in the Context of Digital Transformation of Education and Science in Ukraine: Challenges in Professional Training *Digital Technologies in Education Selected Cases Springer Cham, Switzerland AG 2024 28 2024* pp 165–184 https://doi.org/10.1007/978-3-031-57422-1_12 URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-57422-1> (last accessed: 2024/10/16).
5. IBM. The enterprise guide to AI ethics [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ibm.com> (last accessed: 09.05.2025).
6. Lubart T., Thornhill-Miller B. Creativity and artificial intelligence: A call for an interdisciplinary exploration. *Journal of Creative Behavior*. 2019. Vol. 53, No 4. P. 489–492.
7. Okhrimenko I. & Sprynchuk S. Future psychologists' readiness to work in conditions of social cohesion in education. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(9), 2021 40-48. URL: <http://www.ijaep.com/index.php/IJAE/article/view/1137> (last accessed: 2024/10/16).

---

8. Sopivnyk I. Sopivnyk, D. Suprun, T. Hryhorenko. *Social leadership and team building*. Kyiv: NULES. 2023 URL: <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bc90a611-0bce-472e-8d46-017892b1f745/content> (last accessed: 2024/10/16).

9. Suprun D. *Psychology of Management*: Kyiv.:NPDU, 2022 345p.

10. D.Suprun, M.-A.Launer, I.Sopivnyk, R.Sopivnyk, T.Hryhorenko *Foreign Language Communication in the Social Sphere (for Social Managers)*. Kyiv: 2024. 553 pp. <https://dglib.nubip.edu.ua/items/e59e32a7-b679-494d-8b5e-22b6200ee697> (last accessed: 2025/05/12)

11. Upadhyay A., Khandelwal K. Applying artificial intelligence: Implications for recruitment. *Strategic HR Review*. 2018. Vol. 17, No 5. P. 255–258.

12. Wilson H. J., Daugherty P. R. Collaborative intelligence: Humans and AI are joining forces. *Harvard Business Review*. 2018. Vol. 96, No 4. P. 114–123.

TESSYS В НЕЙРОХІРУРГІЧНОМУ ЛІКУВАННІ ПАЦІЄНТІВ З КИЛАМИ МІЖХРЕБЦЕВИХ ДИСКІВ

Тарасенко О. М.,

*Доктор медичних наук, професор кафедри медицини
Херсонського державного університету,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Вважається, що понад 800.000 мікродискектомій сумарно виконують за рік у світі [1]. Гарні та відмінні результати, за даними різних авторів, складають близько 85%, при адекватному відборі пацієнтів до хірургічного лікування. Але, не дивлячись на такі позитивні дані, до 40% пацієнтів продовжують страждати від больових, рухових та чутливих розладів, хоч їх інтенсивність і знижується після операції [1,2,4]. Незадовільні результати лікування складають так званий синдром невдало оперованого хребта (Failed Back Surgery Syndrome), одне з провідних місць в якому належить післяопераційному компресійному рубцево-спайковому епідуриту [2]. Післяопераційний компресійний рубцево-спайковий епідурит – це реактивний продуктивний запальний процес, який завжди розвивається після проведення хірургічних маніпуляцій (в т.ч. мікродискектомій), в структурі Failed Back Surgery Syndrome він має найбільшу питому вагу, та становить до 25%. Failed Back Surgery Syndrome, за даними різних авторів, являється причиною до 20% реоперацій. І хоча «золотим стандартом» продовжують вважати мікродискектомії, за останні 30 років з'явилися, та продовжують з'являтися, численні методики та їх модифікації, автори яких прагнуть мінімізувати травматичність хірургічного доступу, не знижуючи радикальність операції [1,2]. Тому продовжується пошук нових методів хірургічних втручань, які дозволять знизити інтраопераційну травму, зменшать час знаходження пацієнта в стаціонарі, знизять відсоток післяопераційних ускладнень, покращать результати лікування, прискорять реабілітацію пацієнтів після втручань, зменшать вартість лікування пацієнтів.

Наприкінці 90-х років минулого століття фірма JOIMAX (Німеччина) розробила методику ендоскопічної трансфорамінальної мікродискектомії, при виконанні якої використано не стандартний інтерламінарний доступ, а бічний – трансфорамінальний. Хірург проникає у хребетний канал збоку, через міжхребцевий отвір. При цьому він перш за все бачить грижу, а потім візуалізується нервовий корінець. При застосуванні такого доступу тракція корінця не потрібна. TESSYS (Transforaminal Endoscopic Surgical System) широко поширена у Європі [4–6]. Інструменти її виконання постійно удосконалюються, що розширює її можливості. Численні дослідження зарубіжних авторів свідчать про високу ефективність ендоскопічної трансфорамінальної мікродискектомії та досить невелику частоту невдач та ускладнень. Згідно літературних даних, ендоскопічна трансфорамінальна

мікродискектомія має до 93% позитивних результатів, що не поступається «відкритій» мікродискектомії [5-9]. При цьому ендоскопічна трансфорамінальна мікродискектомія має ряд істотних переваг: розріз шкіри довжиною 5 мм при загоєнні практично не залишає косметичного дефекту, м'язи та апоневроз не розсікають, а розсувають трубчастими дилататорами, максимальний діаметр порту 7,5 мм, відсутність контакту з киснем також мінімізує розвиток післяопераційного компресійного рубцево-спайкового епідуриту. Тривалість госпіталізації не перевищує 12-20 годин, пацієнта активізують через 3 години після операції, що дозволяє вважати її методикою так званої «амбулаторної нейрохірургії», бо значна частина пацієнтів «покидає» стаціонар в день втручання. Період реабілітації у 3 рази менший, ніж після мікродискектомії. У той же час, деякі автори вважають її недостатньо радикальною та недостатньо універсальною [1-7].

Показання до проведення втручання стійкий люмбоішіалгічний синдром, чутливі порушення, помірний чи виражений руховий дефіцит, порушення рефлекторної сфери при неефективності консервативної терапії протягом 4 тижнів, підтвержені морфологічними ознаками, такими як наявність кили диску по даним МРТ.

Операція проводиться під внутрішньовенною анестезією з місцевим потенціюванням, при цьому не використовують розчини міорелаксантів, це має важливе значення в ході операції. Хворого кладуть на живіт, рівень втручання уточнюється інтраопераційною рентгенографією.

Х. Тао (2018) та співавт., провели рандомізоване дослідження 462 пацієнта (231 пацієнт в групі з традиційною мікродискектомією та 231 з ендоскопічною трансфорамінальною мікродискектомією), які були оцінені, серед іншого, за шкалою ВАШ та модифікованою шкалою J.MacNab через 1 день, 1,3 та 6 місяців після операції. Визначено, що TESSYS суттєво зменшує час операції та крововтрату, інтраопераційну травму, час знаходження пацієнта в стаціонарі, прискорює реабілітацію пацієнтів, покращує результати лікування. За даними авторів гарні результати за модифікованою шкалою J.MacNab склали 87,88% з використанням TESSYS, на відміну від 84,85% при традиційній мікродискектомії [7]. За даними Shenghua He (2018) та співавт., позитивні результати TESSYS склали 98%, через рік після операції [8]. За даними Chao Yuan (2020) та співавт., позитивні результати TESSYS склали 95%, через рік після операції [9].

Висновки

1. Трансфорамінальна ендоскопічна мікродискектомія – сучасний вискоєфективний мініінвазивний метод хірургічного лікування кил міжхребцевих дисків, що дозволяє досягти до 93% позитивних результатів

3. За даними різних авторів, методика TESSYS суттєво зменшує інтраопераційну травму, інтраопераційну крововтрату, час знаходження пацієнта в стаціонарі, прискорює реабілітацію пацієнтів, покращує результати лікування.

Література:

1. Brotchi J, Pirotte B, De Witte O, Levivier M. Prevention of epidural fibrosis in a prospective series of 100 primary lumbo-sacral discectomy patients: follow-up and assessment at re-operation. *Neurol Res.* 1999;21 Suppl 1:S47-50. doi: 10.1080/01616412.1999.11741027. PMID: 10214572.

2. Педаченко ЄГ, Тарасенко ОМ. Найближчі та віддалені результати лікування хворих з післяопераційним компресійним рубцево-спайковим епідуритом. *Ukr Neurosurg J.* 2006;(3):46-50. <https://theunj.org/article/view/127817> Pedachenko EG, Tarasenko ON. [Nearest and retrospective results of patients with postoperative compressive cicatrical-adhesive epiduritis treatment]. *Ukr Neurosurg J.* 2006;(3):46-50. Ukrainian. <https://theunj.org/article/view/127817>

3. Kreiner DS, Hwang SW, Easa JE, Resnick DK, Baisden JL, Bess S, Cho CH, DePalma MJ, Dougherty P 2nd, Fernand R, Ghiselli G, Hanna AS, Lamer T, Lisi AJ, Mazanec DJ, Meagher RJ, Nucci RC, Patel RD, Sembrano JN, Sharma AK, Summers JT, Taleghani CK, Tontz WL Jr, Toton JF; North American Spine Society. An evidence-based clinical guideline for the diagnosis and treatment of lumbar disc herniation with radiculopathy. *Spine J.* 2014 Jan;14(1):180-91. doi: 10.1016/j.spinee.2013.08.003. PMID: 24239490.

4. Arts MP, Kuršumović A, Miller LE, Wolfs JFC, Perrin JM, Van de Kelft E, Heidecke V. Comparison of treatments for lumbar disc herniation: Systematic review with network meta-analysis. *Medicine (Baltimore).* 2019 Feb;98(7):e14410. doi: 10.1097/MD.00000000000014410. PMID: 30762743; PMCID: PMC6408089.

5. Schaller B. Failed back surgery syndrome: the role of symptomatic segmental single-level instability after lumbar microdiscectomy. *Eur Spine J.* 2004 May;13(3):193-8. doi: 10.1007/s00586-003-0632-x. PMID: 14752624; PMCID: PMC3468142.

6. Xin G, Shi-Sheng H, Hai-Long Z. Morphometric analysis of the YESS and TESSYS techniques of percutaneous transforaminal endoscopic lumbar discectomy. *Clin Anat.* 2013 Sep;26(6):728-34. doi: 10.1002/ca.22286. PMID: 23824995.

7. Tao XZ, Jing L, Li JH. Therapeutic effect of transforaminal endoscopic spine system in the treatment of prolapse of lumbar intervertebral disc. *Eur Rev Med Pharmacol Sci.* 2018 Jul;22(1 Suppl):103-110. doi: 10.26355/eurrev_201807_15371. PMID: 30004561.

8. He S, Sun Z, Wang Y, Ma D, Tan W, Lai J. Combining YESS and TESSYS techniques during percutaneous transforaminal endoscopic discectomy for multilevel lumbar disc herniation. *Medicine (Baltimore).* 2018 Jul;97(28):e11240. doi: 10.1097/MD.00000000000011240. PMID: 29995758; PMCID: PMC6076053.

9. Yuan C, Zhou Y, Pan Y, Wang J. Curative effect comparison of transforaminal endoscopic spine system and traditional open discectomy: a meta-analysis. *ANZ J Surg.* 2020 Jan;90(1-2):123-129. doi: 10.1111/ans.15579. PMID: 31828889.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНЬОМУ

Куленко О. А.,

*старший викладач кафедри хімії та методики викладання хімії
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

Сучасне суспільство зазнає багатьох змін, висуваючи все більші вимоги до випускників закладів загальної середньої освіти, котрі повинні мати не просто знання, а навички, необхідні для власного розвитку та майбутньої продуктивної професійної діяльності загалом. Тому на сьогоднішній день гостро постало питання про формування м'яких компетенцій – soft skills, які прийнято трактувати як загальнокультурні компетенції. У даний час саме soft skills стають більш затребуваними у роботодавців, що підвищує їхню значущість у становленні майбутніх фахівців. Сьогодні в світі відбуваються непередбачувані зміни, які торкаються соціально-економічної, політичної й освітньої сфер життя суспільства. У зв'язку з цим постає питання нових вимог до якості підготовки випускників закладів загальної середньої та вищої освіти. Найбільш затребуваними на ринку праці стають ті випускники, котрі готові й здатні до постійного навчання і перенавчання, вміють достатньо оперативно пристосовуватися до сучасних змін у суспільстві, а також мають здатність швидко переключатися з одного виду діяльності на інший, поєднувати різні трудові операції.

У наукових публікаціях з цієї тематики можна зустріти формулювання, так звані, компетенцій «4К», маючи на увазі здатність і готовність учнів до комунікації та кооперації, володіння креативним мисленням і критичним оцінюванням інформації [1-3]. Саме цей комплекс умінь визначає необхідні сучасній людині навички, а також сукупність запланованих до засвоєння різноманітних знань. Сукупність компетенцій «4К» дозволять сучасній молоді вирішувати освітні завдання, знаходити у навчанні особистісні сенси, планувати та проектувати освітній процес на основі власних досягнень з обліком нормативних вимог. У широкому розумінні компетенція стає запланованою до формування сукупності потрібних знань, умінь і навичок, а компетентність – особистісною якістю, пов'язаною з наявністю у того чи іншого індивіда знань, умінь і навичок, які визначаються в освітній діяльності за допомогою спеціально розроблених компетентнісно-орієнтованих навчальних завдань [1-3].

Основний тренд, що відбувається в суспільстві, пов'язаний із необхідністю розвитку у підростаючого покоління навичок, необхідних для життя в умовах невизначеності та стрімких змін. Усе частіше ми чуємо такі поняття, як навички майбутнього, цифровізація економіки та освіти, а з недавнього часу в мові

педагогів з'явилося англomовне словосполучення – soft skills. Цей термін достатньо новий для педагогічної науки, його перше вживання було зафіксовано на початку минулого століття у США. Soft skills уперше були виділені при дослідженні компетенцій американських військових, саме тоді вчені виділили дві групи навичок: професійні та особисті. Перша група отримала назва – hard skills, а друга – soft skills [3]. Обидва цих терміни отримали широке поширення, у тому числі й в сфері освіти, ставши за своїм значенням новою парадигмою результатів освітньої діяльності тих, хто навчається в англomовних країнах.

Під терміном soft skills наразі мають на увазі навички, що є загальними для кількох видів діяльності. Вони включають пізнавальні та інтелектуальні вміння, емоційний інтелект, здатність керувати власною діяльністю, а також уміння продуктивно взаємодіяти з іншими людьми. У різних публікаціях можна зустріти синоніми soft skills, наприклад, «employability skills» (навички для працевлаштування), «people skills» (навички спілкування з людьми), «non-professional skills» (непрофесійні навички), «key skills» (основні навички), «skills for social progress» (навички для соціального розвитку), «life skills» (навички, які необхідні у повсякденному житті) – навички, які не належать до професійної сфери діяльності людини. За своїм значенням термін «hard skills» перекладається як «важкі, жорсткі» або професійні навички. З таблиці 1 видно, що hard skills, або професійні навички, побудовані на спеціалізації за фахом. Ці навички є специфічними, і при їх засвоєнні більше працює ліва (логічна) півкуля головного мозку людини.

Таблиця 1

Відмінність навичок hard skills та soft skills [2]

Навички hard skills	Навички soft skills
Пов'язані з конкретною професією.	Універсальні.
Набуваються під час навчання.	Природжені або набуваються з досвідом.
Робота з технікою і пристроями.	Робота з людьми та їх взаємними відносинами.
Рівень володіння можна визначити іспитом або тестуванням.	Рівень володіння визначити складно, потрібне формувальне оцінювання.
Освоюються достатньо швидко.	Освоюються здебільшого повільно.

Внесок hard skills та soft skills у професійну успішність майбутнього фахівця різний. Так, результати дослідження, проведеного у Гарвардському університеті, говорять про те, що частка hard skills у компетенціях співробітника складає всього 15%, тоді як на soft skills доводиться 85% [1]. Виходячи з цих даних, усі навички soft skills можна розділити на такі групи: основні, або академічні, навички; комунікативні навички; концептуальні, або навички мислення; особисті навички; навички, пов'язані з діловим світом соціальні та громадянські навички [2]. Вказані навички soft skills розподілені у різних видах діяльності людини. Частина має суто особистісну спрямованість, інші орієнтовані на міжособистісне взаємодія і формуються відносини, важливі для стійкого існування інтегрованої системи «природа-людина-суспільство» в умовах викликів XXI століття. Актуальність їх формування визнана на Всесвітньому економічному форумі в Давосі, за підсумками роботи якого було складено звіт, що включає в себе десять необхідних

сучасній людині навичок soft skills [3]: здатність до вирішення проблем; критичне мислення; творчі здібності; лідерські навички; здатність до комунікації з іншими людьми; емоційний інтелект; відповідальність за прийняття розв'язків; орієнтованість на клієнта; вміння вести переговори в умови протиріч гнучкість розуму при необхідності зміни погляду.

При уважному вивченні перерахованих навичок можна помітити, що багато з них пов'язані з соціальною сферою діяльності людини, до якої належить саме освіта. Вони мають на увазі, раніше всього, вміння продуктивно спілкуватися з людьми. Інша частина навичок soft skills пов'язана з активізацією розумових процесів, які протікають у головному мозку людини: здатністю виділяти головне, суттєве, знаходити нетривіальні способи розв'язання проблем, проектувати та реалізовувати нові задуми та ідеї.

Існує три види вимог, що висуваються до результатів освоєння учнями основної освітньої програми: особистісні, метапредметні та предметні. Частково перші та другі доречно віднести до навичок soft skills, а треті – до навичок hard skills. На сьогоднішній день особлива увага приділяється другій групі навичок, які сприяють засвоєнню учнями міжпредметних понять і універсальних навчальних дій (УНД), пов'язаних з використанням цих понять та дій у пізнавальній та соціальній практиці, самостійним плануванням і здійсненням навчальної діяльності та організацією співпраці з однолітками і дорослими на рівні пізнавальних, комунікативних і регулятивних універсальних навчальних дій. Частина формулювань навичок soft skills майже повністю збігається з пізнавальними універсальними навчальними діями, а інші soft skills – лише частково схожі на сформульовані у професійних стандартах.

Таблиця 2

Порівняння універсальних навчальних дій та навичок soft skills [2]

Універсальні навчальні дії (УНД)	Навички soft skills
Пізнавальні (формулювання навчальної задачі, побудова мовленнєвого висловлювання, смислове читання, постановка проблеми та алгоритму пізнавальних дій).	Основні, або академічні, навички (грамотність, вміння рахувати, використовувати знання на практиці).
Комунікативні (уміння планувати і організувати навчальну співпрацю між учасниками освітнього процесу).	Комунікативні навички (спілкування, міжособистісні відносини, робота в команді, кооперація).
Комунікативні (уміння знаходити шляхи рішення конфліктних ситуацій, аргументовано висловлювати та відстоювати свою точку зору, враховуючи позицію партнера зі спілкування).	Концептуальні, або навички мислення (збір та опрацювання інформації, рішення проблем, планування і організація, вміння вчитися та розвивати навички, творче та системне мислення).
Регулятивні (володіння навичками прогнозування результату діяльності, варіабельністю думки).	Особисті навички (відповідальність, винахідливість, особливість керувати своїм часом, почуття власної переваги).
Комунікативні (уміння вступати в діалог, бути у різних ролях).	Навички, пов'язані з діловим світом (інноваційні навички, ініціативність).
Комунікативні (уміння висловлювати свої думки, аргументувати відповідь).	Соціальні і цивільні навички (знання і навички в галузі цивільного права).

Комунікативні навички включають уміння чути і слухати, вступати в дискусію, аргументувати свою думку, володіти ораторським мистецтвом. Комунікабельність полягає в здібності учнів до продуктивного спілкування у процесі навчання, відкритості, а також уміння налагоджувати контакт з іншими учасниками освітнього процесу. Особливе значення для формування у комунікативних навичок, що навчаються, має робота в групі, в команді. Такий формат навчальної роботи передбачає формування у навчальних здібностей бачити загальну мету і знаходити точки її зіткнення з особистими факторами, готовність допомагати членам команди у складній ситуації, уміння переконувати та знаходити компроміс. Для формування таких навичок в учнів добре підходять дидактичні ігри, доповіді, презентації й обговорення знайденої навчальної інформації. Так, ігрові форми роботи можуть бути використані вчителем на узагальнюючих уроках при вивченні практично всіх систем органів людського організму. У даному випадку дидактична гра дозволяє не тільки закріпити знання з вивченого матеріалу, а й розвинути у дітей дух змагання. Робота в команді не може бути організована без лідера чи капітана. Саме він організовує команду, розподіляє в ній ролі, складає план роботи групи та відповідає за кінцевий результат. Проте не кожний учень може стати лідером, але вчителю важливо показати, що кожен хоч на якийсь час може приміряти на себе лідерську роль. Освітня діяльність має на увазі наявність головної людини, яка керуватиме командою. Від того, наскільки добре працюватиме група школярів, залежить уміння капітана керувати та спрямовувати роботу членів команди. Організаційні здібності, що виробляються в процесі такої діяльності, включаються в уміння планувати, співвідносити дію та тимчасові витрати, уміння організовувати роботу групи, знаходити шляхи і методи для досягнення поставленої мети.

Навички мислення виявляються в умінні складно і логічно викладати інформацію. Елементарні навички риторики і гомілетики розвиваються у школярів при використанні на уроках доповідей, оповідань і мультимедійних презентацій. Під час застосування таких форм навчальної роботи учням доводиться приміряти на себе цілий ряд функцій вчителя. Ключовий момент у формуванні навчальних концептуальних навичок – це мислення, воно пов'язане зі здатністю людини міркувати та мислити. Під мисленневими процесами мають на увазі аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та абстрагування. Для розвитку цих здібностей у дітей під час уроків можна використовувати завдання співвіднесення одних семантичних одиниць навчальної інформації до інших.

Ключове значення для розвитку в учнів в процесі освітньої діяльності навичок *soft skills* має смислове читання. Ми живемо в епоху інформаційних технологій, а значить, кожний день стикаємося з величезним обсягом інформації, що надходить із різних джерел. Сучасний учень має вміти виділяти головне, знаходити нову інформацію та раніше йому відому, вміти перетворювати текст в таблиці, схеми, графіки, складати інформаційне повідомлення, використовуючи кілька джерел інформації. Усі ці вміння ґрунтуються на роботі з текстом, графічною та довідковою інформацією.

Особливе місце у формуванні навичок *soft skills* займає креативність, тобто – творчі здібності людини. Вони пов'язані з виявленням та постановкою проблем, генеруванням нових ідей та рішень, гнучкістю розуму, нестандартними

відповідями на подразники навколишнього середовища, удосконаленням об'єктів вивчення шляхом додавання до них нових елементів. Слід відзначити, що креативність пов'язана з інтелектуальними здібностями учнів, але безпосередньо від рівня не залежить. Буває так, що високі інтелектуальні здібності корелюють із високою креативністю особистості. Однак нерідкі випадки, коли при високому або середньому рівнях інтелекту креативні здібності виражені слабо, і навпаки, особистість з низькими інтелектуальними здібностями демонструє високу креативність, наприклад, чуйно реагує на вимоги вчителя.

Особисті навички soft skills пов'язані з розвитком у учнів уявлень про можливі сфери майбутньої професійної діяльності, з підготовкою до продовження навчання в закладах середньої професійної та вищої освіти. Уміння керувати своїм часом, формувати професійні наміри щодо вибору спрямування навчання у старших класах, наприклад, базового або поглибленого рівня вивчення того чи іншого навчального предмета. Також необхідно врахувати, що особистість сучасного школяра за останні роки дуже змінилася. У сучасної молоді, так званого «Z-покоління», котрі народилися після 2010 року, різко знизилася загальна мотивація до навчальної діяльності, розширення пізнавального інтересу та збільшення глибини знань. Знання учнями вже не розглядаються як ресурси особистісного розвитку, до них висувуються виключно утилітарно-прагматичні ставлення.

Вважаємо, що навички, які пов'язані з ініціативністю особистості, соціальні та цивільні вміння можуть знайти своє відображення при інтеграції змісту шкільної та професійної освіти. Молодь здатна вчитися, не стояти на місці у власному розвитку буде затребувана завжди, тому що тільки людина, яка ступає в ногу з часом, здатна відповідати тим змінам, що відбуваються у сучасному світі. Розглянуті нами чотири групи навичок soft skills є головними у системі освіти, адже вони спрямовані на розвиток інформаційних, комунікативних, організаторських умінь школярів у майбутній професійній діяльності.

Література:

1. Гарага А.В. Формування "Soft Skills" студентів університету – перспективний напрям підвищення якості вищої освіти. *Економічний вісник університету*. № 47. С. 46–52.
2. Коваль К.О. Розвиток «Soft Skills» у здобувачів – один з важливіших чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету*. 2015. № 2. С. 162–167.
3. Lippman L.H., Ryberg R., Carney R., Kristin A. Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. *Child Trends Publication*. 2015. 56 p.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Тимко М. Ю.,

магістр психології,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького,

м. Запоріжжя, Україна

У сучасному світі, що стрімко змінюється, розвиток soft skills (м'яких навичок) стає критично важливим для майбутніх фахівців, особливо в галузі психології. Ці навички – такі як комунікація, емоційний інтелект, критичне мислення, адаптивність та лідерство – є ключовими для ефективної професійної діяльності психолога, оскільки вони забезпечують здатність до емпатії, побудови довірливих відносин з клієнтами та ефективного вирішення конфліктів.

Європейський досвід свідчить про зростаючу увагу до формування м'яких навичок у вищій освіті. Згідно з дослідженням, проведеним E. Succì і C. Canovi, 86% європейських роботодавців визнали зростаючу важливість soft skills протягом останніх 5–10 років [8]. Це підкреслює необхідність інтеграції розвитку таких навичок у навчальні програми, особливо для спеціальностей, що вимагають високого рівня міжособистісної взаємодії, як-от психологія.

В Україні також спостерігається потреба у вдосконаленні підходів до формування м'яких навичок у студентів-психологів. Дослідження, проведене в Хмельницькому національному університеті, показало, що хоча під час навчання спостерігається позитивна динаміка розвитку soft skills, значна частина студентів першого та третього курсів демонструє низький рівень комунікативних та організаційних навичок, лідерства, стресостійкості та критичного мислення. Це вказує на необхідність розробки та впровадження ефективних методик розвитку м'яких навичок у процесі підготовки майбутніх психологів.

Крім того, дослідження, проведене в рамках проєкту EDUC-SHARE, виявило, що понад 60% роботодавців у Франції вважають соціально-поведінкові компетенції – такі як здатність працювати в команді, організованість та адаптивність – важливішими за технічні навички. Це ще раз підкреслює важливість розвитку soft skills у майбутніх фахівців.

Таким чином, аналіз європейського досвіду формування м'яких навичок та його імплементація у вищу освіту України є актуальним завданням – воно сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх психологів та їх конкурентоспроможності на ринку праці.

У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та зростаючої ролі міжособистісних відносин soft skills (м'які навички) набувають дедалі більшого

значення у підготовці фахівців, зокрема психологів. Європейський освітній простір приділяє особливу увагу формуванню таких компетенцій, визнаючи їх ключовими для успішної професійної діяльності поряд із hard skills (професійними знаннями та навичками). В Україні це питання лише набирає обертів, що обумовлює актуальність наукового аналізу європейського досвіду та його можливостей для імплементації у вітчизняну систему вищої освіти.

Європейська кваліфікаційна рамка (EQF [9]), система сертифікації EuroPsy [10], програми Erasmus+ та численні освітні ініціативи підкреслюють важливість розвитку таких м'яких навичок, як критичне мислення, комунікація, адаптивність, емоційний інтелект, уміння працювати в команді та вирішувати конфлікти. Університети Італії, Польщі, Франції, Нідерландів та інших країн ЄС системно інтегрують розвиток soft skills у програми підготовки психологів за рахунок практичних стажувань, кейс-стаді, рольових ігор, групових проєктів та міждисциплінарного навчання. Важливим елементом є постійне оцінювання прогресу студентів через самооцінку, зворотний зв'язок, портфоліо та менторську підтримку.

В Україні, за результатами досліджень, м'які навички розвиваються несистемно, а більшість освітніх програм зосереджуються на передачі теоретичних знань. Аналіз сучасного стану вказує на низький рівень інтеграції soft skills у навчальні плани, обмежене використання активних методів навчання, недостатню підготовку викладачів до роботи з цією темою та слабку співпрацю з роботодавцями.

Проблема формування soft skills у майбутніх психологів, зокрема з урахуванням європейського досвіду та його імплементації у вищу освіту України, привертала увагу як українських, так і міжнародних дослідників. В Україні це питання досліджувалося у працях Л.І. Дорош [1], О.В. Романенко [2], І.А. Зязюн [3], які аналізували педагогічні умови розвитку професійних і особистісних компетентностей студентів, а також у роботах О.М. Спіріної та І.М. Шкляр [5], де фокус зроблено на розвитку комунікативних умінь, емоційного інтелекту та рефлексивних здібностей майбутніх психологів. Серед зарубіжних науковців варто відзначити D. Goleman [6], який розкрив концепцію емоційного інтелекту як основного елементу soft skills, R. Boyatzis [7], що досліджував соціально-емоційні компетенції у професійному розвитку, та E. Succi [8] і С. Canovi [8], котрі проаналізували роль м'яких навичок у підготовці випускників європейських університетів та їхню затребуваність на ринку праці. Отже, в науковому дискурсі, як українському, так і міжнародному, вже накопичено значний теоретичний і практичний матеріал, що створює підґрунтя для розробки ефективних моделей формування soft skills у підготовці майбутніх психологів із урахуванням європейських стандартів та їх адаптації до українських реалій.

З огляду на зазначене, пропонується модель розвитку soft skills у підготовці майбутніх психологів, що базується на адаптації європейського досвіду та врахуванні національних особливостей.

Таблиця 1

Модель розвитку soft skills у підготовці майбутніх психологів

Компонент моделі	Змістовне наповнення
Структурна інтеграція	Включення soft skills у навчальні плани як окремих навчальних модулів (наприклад, «Комунікація в професійній діяльності», «Емоційний інтелект», «Лідерство та командна робота»), а також наскрізна інтеграція у дисципліни фахової підготовки (наприклад, «Соціальна психологія», «Психологія особистості»). Це передбачає не тільки передачу знань, а й формування у студентів конкретних навичок міжособистісної взаємодії, саморефлексії, управління емоціями та вирішення конфліктів.
Методи навчання	Акцент на використанні практико-орієнтованих, активних методів навчання, що стимулюють розвиток м'яких навичок: рольові ігри, моделювання професійних ситуацій, аналіз кейсів (кейс-стаді), робота в малих групах, участь у міждисциплінарних проектах, розробка психологічних тренінгів, а також проходження стажувань та волонтерських практик у психологічних службах, освітніх закладах, медичних установах.
Оцінювання soft skills	Запровадження формативного оцінювання, що включає самооцінку студентів (через рефлексивні щоденники, звіти), регулярний зворотний зв'язок від викладачів та одногрупників, оцінювання участі у групових завданнях, складання індивідуального портфоліо досягнень, що фіксує прогрес у розвитку ключових soft skills. Оцінювання повинно бути безперервним, спрямованим не на контроль, а на розвиток та вдосконалення особистісних та професійних якостей студента.
Підготовка викладачів	Системне підвищення кваліфікації педагогічного складу у сфері розвитку м'яких навичок: тренінги з фасилітації навчального процесу, розвитку коучингових підходів, емоційного лідерства, організації інтерактивних занять. Викладачі мають виступати не тільки як джерела знань, а як наставники, ментори, фасилітатори, що підтримують студентів у їхньому особистісному та професійному зростанні, сприяючи формуванню soft skills через власний приклад та спеціально організовані освітні практики.
Співпраця з роботодавцями	Розширення взаємодії між університетами та роботодавцями шляхом спільної розробки освітніх програм, проведення гостьових лекцій, майстер-класів, тренінгів від практиків, організації стажувань та практик, участі роботодавців у професійній орієнтації студентів. Така співпраця забезпечує актуальність розвитку soft skills відповідно до реальних вимог ринку праці та підвищує конкурентоспроможність випускників на національному та міжнародному рівнях.

Розроблена модель розвитку soft skills у підготовці майбутніх психологів ґрунтується на системному, комплексному підході, який передбачає наскрізну інтеграцію м'яких навичок у навчальні плани, активне використання практико-орієнтованих методів, впровадження формативного оцінювання, професійний розвиток викладачів та розширену співпрацю з роботодавцями. Вона спрямована на формування у студентів ключових міжособистісних компетенцій, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків психолога, зокрема комунікації, емоційного інтелекту, критичного мислення, адаптивності, здатності працювати в команді. Імплементація такої моделі в українській вищій освіті дозволить не лише підвищити якість підготовки психологів, а й забезпечити відповідність

освітнього процесу європейським стандартам, сприяти формуванню конкурентоспроможних фахівців, готових до викликів сучасного ринку праці.

Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що формування soft skills у майбутніх психологів є ключовим чинником їхньої професійної підготовки, який потребує системного впровадження у вищу освіту України з урахуванням європейського досвіду. Розроблена модель розвитку м'яких навичок, заснована на структурній інтеграції, активних методах навчання, формативному оцінюванні, професійній підготовці викладачів та співпраці з роботодавцями, створює умови для формування у студентів критично важливих міжособистісних і професійних компетенцій. Її імплементація сприятиме не лише підвищенню якості освітнього процесу, а й забезпеченню відповідності української психологічної освіти європейським стандартам, підвищуючи конкурентоспроможність випускників на сучасному ринку праці та їхню готовність до професійної діяльності в умовах глобальних трансформацій.

Література:

1. Дорош Л. І. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх психологів. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 240 с.
2. Романенко О. В. Формування особистісних і професійних компетентностей у студентів психологічних спеціальностей. Київ : НаУКМА, 2016. 215 с.
3. Зязюн І. А. Освітня парадигма XXI століття: компетентнісний підхід. Педагогіка і психологія. 2010. № 1. С. 15–25.
4. Спіріна О. М. Розвиток емоційного інтелекту у майбутніх психологів: теорія та практика. Психологічний журнал. 2018. № 3(12). С. 78–85.
5. Шкляр І. М. Комунікативна компетентність психолога: теоретичні засади та методи формування. Вінниця : Нова книга, 2017. 180 с.
6. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York : Bantam Books, 1995. 352 p.
7. Boyatzis R. E. The Competent Manager: A Model for Effective Performance. New York : John Wiley & Sons, 1982. 288 p.
8. Succi C., Canovi M. Soft skills to enhance graduate employability: comparing students and employers' perceptions. Studies in Higher Education. 2020. Vol. 45, Issue 9. P. 1834–1847. DOI: 10.1080/03075079.2019.1585420.
9. European Commission. European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. 20 p.
10. European Federation of Psychologists' Associations (EFPA). EuroPsy: European Certificate in Psychology. EFPA, 2020. URL: <https://www.europsy.eu> (дата звернення: 28.05.2025).

ВАЖЛИВІСТЬ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК, КРИТИЧНОГО ТА КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ» ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ

Тимошенко Т. О.,

*доктор філософії в галузі державного управління,
доцент кафедри регіоналістики і туризму Київського
Національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

Вимоги до професійних якостей та компетентностей спеціалістів сфери гостинності і туризму під час війни та в період повоєнного відновлення галузі зазнають суттєвих змін, зважаючи на нові виклики. Це вимагає швидкого реагування від всіх учасників освітнього середовища та коригування навчального процесу. Фахівці в сфері гостинності і туризму мають володіти розвиненими організаційними здібностями, комунікативними навичками, високим рівнем відповідальності, бути здатними приділяти увагу деталям, мати проактивну позицію, виховувати в собі стресостійкість, емпатію та бути клієнтоорієнтованими [1]. У період дії дестабілізуючих факторів та під час кризи потреба в формуванні таких якостей та компетентностей зростає в рази [2,5].

Саме такий набір особистих та професійних якостей та компетентностей має бути сформований в рамках освітнього процесу за рахунок використання різноманітних форм та методів навчання в контексті формування м'яких навичок у здобувачів.

З огляду на виклики та ризики, що постають перед фахівцями сфери гостинності та туризму в умовах воєнних дій та повоєнного відновлення, необхідно модифікувати освітній процес з метою формування у здобувачів специфічного набору професійних та особистісних компетентностей. До таких специфічних адаптивних методів та форм навчання можемо віднести:

По-перше, симуляційні вправи та рольові ігри, які дозволяють створити реалістичні сценарії кризових ситуацій (наприклад, евакуація мешканців готелю, реагування на скарги клієнтів в умовах стресу тощо). Рольові ігри використовуються для відпрацювання навичок спілкування з клієнтами різних типів, включаючи тих, що перебувають у стані тривоги чи розгубленості. Зазначені форми навчання сприяють розвитку стресостійкості, емпатії, комунікабельності та вміння швидко приймати рішення.

По-друге, проєктне навчання з акцентом на соціальну відповідальність. Розробка проєктів, спрямованих на відновлення туристичної інфраструктури

в постраждалих регіонах та планування організації соціальних ініціатив для підтримки місцевих громад формує у студентів активну життєву позицію, відповідальність та бажання приносити користь суспільству [4].

По-третє, організація і проведення тренінгів з управління стресом та емоційним інтелектом, які дадуть можливість оволодіти техніками саморегуляції, управління конфліктами та емоційним вигоранням. В даному контексті важливим є формування і розвиток у слухачів навичок емпатії, активного слухання та позитивного мислення, що є критично важливим для забезпечення психологічної стійкості фахівців.

Особливу увагу під час навчального процесу слід приділяти таким формам, як залучення досвідчених професіоналів галузі для передачі знань та навичок в рамках **менторства та коучингу**. Це здатне забезпечити індивідуальну емоційну підтримку студентів у розвитку їхніх професійних цілей та особистісних якостей та створить сприятливе середовище для навчання та зростання.

Організація **стажувань** у закладах гостинності та туристичних компаніях, що працюють в умовах кризи або відновлення та залучення студентів до **волонтерської діяльності** в проєктах підтримки туризму здатні забезпечити набуття реального досвіду та формування практичних навичок.

Додатково, освітні програми повинні передбачати розвиток таких наскрізних компетентностей, як **адаптивність** – здатність до швидкої адаптації до змінних умов, гнучкість мислення та вміння знаходити інноваційні рішення та **креативність** – стимулювання креативного підходу та широке залучення інновацій до розробки нових туристичних продуктів та послуг, що відповідають потребам ринку в період відновлення.

Професійна діяльність в сфері туризму формує додаткові вимоги до фахівців щодо **міжкультурної компетентності**. А отже критично важливим і актуальним питанням є формування навичок ефективної комунікації з представниками різних культурних, етнічних і соціальних груп, включаючи внутрішньо переміщених осіб та міжнародних туристів [3].

Запропоновані методи і формати адаптованого освітнього процесу дозволять підготувати фахівців, здатних не лише витримувати стресові навантаження та протистояти кризовим явищам, але й допоможуть сформувати додаткову мотивацію в складних умовах до навчального процесу та в подальшому в рамках професійної діяльності, сприяючи відновленню та сталому розвитку сфери гостинності та туризму.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 08.05.2025).

2. Drammeh, F. Y. (2024). Managing tourism during the COVID-19 pandemic. A systematic review of crisis management in the tourism industry. *Cogent Social Sciences*, 10(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2024.2311955> (дата звернення: 08.05.2025).

3. OECD (2025-04-25), "Building strong and resilient tourism destinations", OECD Tourism Papers, 2025/03, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/a57c343d->

en URL: https://www.oecd.org/en/publications/building-strong-and-resilient-tourism-destinations_a57c343d-en.html (дата звернення: 08.05.2025).

4. Tymoshenko, T., Bogoslavets, O., Oranashchuk, Y., Yurchenko, K., Illiashenko, I., & (2024). Post-conflict revival of tourism: Sustainable models for communities and regions in Ukraine. *Multidisciplinary Reviews*, 7, 2024 spe 032. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe032> (Scopus) (дата звернення: 08.05.2025).

5. Тимошенко, Т., Шевчук, О., & Шевчук, О. Розвиток туризму в громадах і регіонах України в умовах повоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*, (63) (Фахове видання). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-124> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4200>

ЗАСТОСУВАННЯ М'ЯКИХ НАВЧОК ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Тлущкевич Н. В.,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету,
м. Луцьк, Україна*

Сьогодні в освітньому процесі все більше звертають увагу на застосування м'яких навичок (soft skills) при підготовці фахівців для будь якої галузі економіки.

В освітньому процесі soft skills – це допомога здобувачам більш ефективно за-своювати інформацію, керувати часом та ресурсами, працювати в групах, а також аналізувати та критично оцінювати отримані знання. М'які навички дозволяють розвивати вміння брати участь у дискусіях і ставити питання та проводити наукові дослідження. Для здобувача освіти у професійному житті soft-skills – це невимірювані особисті навички, котрі необхідні для забезпечення ефективної взаємодії у колективі та досягнення відповідної мети.

Як зауважують Кірдан О., Кірдан О. «нині у наукових колах тривають дискусії про навички майбутніх фахівців, які уможливають їхню ефективну професійну діяльність, незалежно від здобутого фаху, та сприяють підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці. Дослідники та роботодавці одноставно стверджують про необхідність формування та розвитку soft skills здобувачів вищої освіти як невіддільного складника їхньої професійної підготовки та запоруки успішного працевлаштування, кар'єрного росту» [1].

Разом з тим, з розвитком технологій soft skills стають визначальним фактором професійного успіху. Важливість soft skills характерна і для сучасного ринку праці. «Аналітики світових компаній визначають, що саме ці навички стануть ключовим фактором успішності працівників на ринку праці 2025 року. Найбільші бізнеси світу – від технологічних гігантів до інноваційних стартапів зараз шукають не просто хороших спеціалістів, а людей, які вміють ефективно спілкуватися, працювати в команді та швидко пристосовуватися до змін. Ринку праці 2025 року вимагатиме від професіоналів постійного розвитку соціальних навичок. Soft skills перетворюються з додаткових переваг на ключовий фактор конкурентоспроможності. Успішними стануть фахівці, які зможуть поєднати технічні знання з розвиненими соціальними компетенціями та адаптивністю до змін» [2].

Згідно Рекомендацій щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми [3] «soft skills («м'які навички», «соціальні навички», «універсальні навички» чи «навички успішності») дають змогу випускникам ЗВО бути успішними на своєму робочому місці. Це навички комунікації, лідерство, здатність брати на себе відповідальність і працювати в критичних умовах, вміння вирішувати

конфлікти, працювати в команді, управляти своїм часом, здатність логічно і системно мислити, креативність та ін.» [3].

З розвитком цифрових технологій все більшої популярності набуває застосування штучного інтелекту, однак, людський фактор та людські якості є незамінними. З цього приводу Плотнікова О. зауважує, «парадоксально, але в епоху розвитку штучного інтелекту та автоматизації найціннішими стають суто людські якості – здатність до емпатії, креативного мислення та натхнення інших. За даними дослідження World Economic Forum «Future of Jobs Report 2023», попит на soft skills у наступні роки зросте на 40%» [2].

Досліджуючи soft skills при підготовці фахівців з обліку і оподаткування О. А. Дем'янишина звертає увагу на такі навички як спілкування (комунікативний менеджмент), управління часом (тайм-менеджмент) та вирішення проблем. «Фахівцям з обліку та оподаткування повинні бути надані як мінімум компетенції з комунікації та навички управління часом. Таким чином, Міністерство освіти і науки України рекомендувало, що випускники повинні володіти елементами soft skills для вимірювання своїх здібностей таких як володіння англійською мовою (комунікабельність), уміння критично мислити та мати навички вирішення проблем. Вони також повинні мати можливість працювати як команди, розробляти бізнес-пропозиції та визначати бізнес-можливості (підприємницькі навички) і застосовувати етичні принципи» [4].

Отже, фахівці з обліку і оподаткування повинні відповідати сучасним вимогам ринку праці та потребам роботодавців. Крім того, виконуючи свої функції з обліку і оподаткування вони мають вміти застосовувати і м'які навички при роботі з клієнтами (покупці, замовники, постачальники, банківські і інші установ) та колективом. Тому, в освітньому процесі при підготовці фахівців з обліку і оподаткування слід звертати увагу на такі soft skills:

- комунікативні навички (вміння слухати та переконувати, будувати та підтримувати бізнес-відносини; ведення переговорів; вміння будувати діалог; обмін інформацією, ідеями та емоціями; самопрезентація; публічний виступ; проведення презентацій; командна робота; спрямованість на результат; невербальна комунікація);

- навички мислення (системне, креативне та критичне мислення; логічне та структурне мислення; проектне мислення; тактичне і стратегічне мислення (для керівників); пошук і аналіз інформації; гнучкість мислення; розпізнавання маніпуляцій; формування і прийняття рішень);

- управління собою (тайм-менеджмент; розпізнавання, розуміння та управління емоціями; управління стресом; рефлексія; ініціативність; наполегливість; управління власним розвитком; використання зворотного зв'язку; планування);

- управлінські навички (постановка завдань підлеглим; планування; управління змінами; контроль реалізації завдань; управління виконанням; мотивування; наставництво (розвиток співробітників – менторинг, коучинг); ведення нарад; делегування; керівництво; лідерство; подача зворотного зв'язку; управління проектами);

- адаптивність та резиліентність (стресостійкість; вміння швидко знаходити нестандартні рішення та перебудовуватися під нові виклики; здатність швидко навчатися та перекваліфіковуватися; резиліентність (психологічна стійкість) –

здатність ефективно справлятися зі стресом, адаптуватися до змін та відновлюватися після складних життєвих ситуацій);

– цифрова емпатія – здатність проявляти людські якості у віртуальному просторі (людяність, турбота, співпереживання, емоційний контакт, розпізнавання емоційного стану колег). Цифрова емпатія передбачає вміння підтримувати психологічний комфорт членів команди під час відеоконференцій та онлайн-комунікації;

– навички професійної етики – вміння застосовувати етичні принципи у професійній діяльності.

Крім того, у професійному житті фахівці-практики з обліку і оподаткування повинні постійно звертати увагу і на нові soft skills, які з часом висуватиме ринок праці.

Література:

1. Кірдан О., Кірдан О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. Вип. 2(6). С. 152-160.

2. Плотнікова О. Soft skills для сучасного ринку праці, тенденції 2025 року. URL: <https://www.epiprosvita.org/blog/soft-skills-dlya-suchasnogo-rinku-praci-tendenciyi-2025-roku> (дата звернення: 08.05.2025).

3. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми. Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 р.: ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон». К., 2020. 66 с.

4. Дем'янишина О.А. Важливість soft skills у підготовці фахівців з обліку і оподаткування. *Вісник науки та освіти*. 2022. № 6(6). С. 98-113.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЗИТИВНОГО НІМЕЦЬКОГО ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ SOFT SKILLS В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

Урбан О. А.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Луцького національного технічного університету,
м.Луцьк, Україна*

Розвиток м'яких навичок стає ключовим елементом підготовки конкурентоспроможних фахівців. Німеччина є однією з високорозвинутих країн, що системно інтегрує ці навички в освітні та професійні програми. Враховуючи євроінтеграційний курс України, вивчення та адаптація позитивного німецького досвіду є актуальними для модернізації національної системи вищої освіти.

Слід розуміти, що до soft skills належать комунікативні навички, вміння працювати в команді, критичне мислення, лідерство, адаптивність, емоційний інтелект, тайм-менеджмент і вирішення конфліктів. Ці навички доповнюють професійні (hard skills) і є необхідними для кар'єрного успіху в умовах VUCA-середовища (нестабільність, невизначеність, складність і неоднозначність).

Німецький досвід розвитку м'яких навичок спрямований на інтеграцію м'яких навичок у навчальні програми університетів і професійних закладів, організацію тренінгів, симуляцій, проектної роботи, участі в дебатах і волонтерській діяльності. Саме тому важливо є співпраця освітніх установ з бізнесом для розвитку практичних навичок та використання змішаного навчання та цифрових платформ.

У Німеччині широко використовується менторинг як форма передачі досвіду та підтримки розвитку soft skills. Студенти залучаються до менторських програм, що сприяє розвитку їхніх лідерських здібностей, комунікацій та впевненості в собі [1].

Одним із дієвих інструментів є дуальна система освіти, яка поєднує навчання в університеті з практикою на підприємстві. Такий підхід дозволяє студентам одночасно опановувати як професійні, так і м'які навички, зокрема тайм-менеджмент, самоорганізацію, відповідальність [2].

На рівні державної політики в Німеччині приймаються освітні програми з акцентом на особистісний розвиток. Зокрема, Федеральне міністерство освіти і науки підтримує проекти з розвитку соціальної компетентності, що вважається частиною громадянської відповідальності молоді [3].

Сучасні українські реалії та виклики пов'язані з недостатньою інтеграцією м'яких навичок у навчальні програми та обмеженою участю студентів у практичній командній роботі та міжособистісній взаємодії. Також слід відзначити недостатній рівень методичної підтримки та підготовки викладачів.

З огляду на вище сказане, слід зосередитися на розробці національних стандартів і методичних рекомендацій щодо формування м'яких навичок. Значну увагу

потрібно зосередити на організації тренінгів для викладачів з інтерактивних методів навчання задля підвищення загального рівня професійної компетентності.

Запровадження міждисциплінарних курсів з комунікації, критичного мислення та емоційного інтелекту є ефективним механізмом взаємодії між студентами та викладачами.

Важливе значення має також візія майбутнього освіти, запропонована в документі "Освіта 2030: стратегія змін", розробленому Українським інститутом майбутнього. У ній акцентовано увагу на розвитку soft skills як ключовому чиннику модернізації освітнього процесу, інтеграції міждисциплінарних знань, а також цифрових і соціальних компетентностей [4].

Згідно з дослідженням М. Козяр, одним із головних викликів для вищої школи в Україні є низька готовність викладачів до впровадження soft skills у навчальний процес. Автор пропонує конкретні моделі навчальних курсів, які дозволяють ефективно інтегрувати м'які навички в освітні програми, зокрема через кейс-методи, фасилітацію та змішане навчання [5].

Створення можливостей для практичного застосування soft skills через стажування, волонтерські проекти та інноваційні кейс-стаді допомагатиме кращому засвоєнню теоретичних знань.

Розвиток м'яких навичок є ключовим чинником успішної соціалізації та професійної реалізації молоді. Адаптація німецького досвіду сприятиме підвищенню якості освітнього процесу в Україні, забезпеченню його відповідності європейським стандартам та розвитку особистісного потенціалу майбутніх фахівців.

Водночас, для ефективної імплементації цього досвіду необхідна підтримка на державному рівні, зокрема через формування чіткої політики інтеграції soft skills у національні стандарти освіти, стимулювання партнерства між університетами та бізнесом, а також залучення міжнародних експертів для обміну кращими практиками.

Особливої уваги потребує розвиток soft skills у контексті інклюзії, цифровізації та мобільності студентів. Досвід Німеччини свідчить, що комплексний підхід до формування м'яких навичок дозволяє не лише підвищити рівень зайнятості молоді, а й сформувати відповідальних та активних громадян суспільства.

Література:

1. European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP). Soft skills in the workplace.
2. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Bildung in Deutschland 2022.
3. Міністерство освіти і науки України. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки.
4. Український інститут майбутнього. Освіта 2030: стратегія змін.
5. Козяр М. Soft skills: нові виклики для вищої школи України // Вища освіта України. – 2021. – №3. – С. 28–34.

ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Устименко І. М.,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

факультету харчових технологій та управління якістю продукції

АПК Національного університету біоресурсів і природокористування України,

м. Київ, Україна

Підприємства галузі харчової промисловості запрошують до себе на роботу підготовлених вищими навчальними закладами спеціалістів, до яких ставляться вимоги, зокрема [1, 2]:

- знання інноваційних шляхів розвитку харчової галузі;
- здатність не тільки аналізувати, а й систематизувати значні обсяги інформації для продуктивного вирішення низки поставлених завдань;
- підходи, зокрема креативні до вирішення робочих ситуацій;
- розвинені компетенції.

При підготовці фахівців в галузі харчової промисловості є необхідність у зміні до підходів навчання у вищих навчальних закладах та використання різноманітних методик у вищій освіті [3, 4].

Слід підкреслити, що з кожним роком також зростають вимоги як до якості та безпеки сировини і продуктів харчування, так і до нутрієнтного їх складу в контексті забезпечення організму людини фізіологічних потреб в основних харчових речовинах і енергії згідно Наказу МОЗ України № 1073.

Розвиток інноваційних харчових технологій пов'язаний із використанням дефіцитних нутрієнтів, нетрадиційної сировини рослинного і тваринного походження, сучасних методів обробки сировини тощо, що в результаті дає змогу не тільки зберегти нутритивну цінність готової продукції, а й підвищити її харчову цінність [5].

З огляду на це, для профільних вищих навчальних закладів постає питання у забезпеченні формування професійних компетенцій спеціалістів у галузі харчових технологій, зокрема майбутніх нутриціологів. Це завдання можливо реалізувати, використовуючи різні методики при викладанні профільних освітніх компонентів.

Метою дослідження є обґрунтування використання сучасних методів навчання для формування практичних навичок майбутніх фахівців в галузі харчової промисловості.

Слід розглянути метод кейс-стаді як активного проблемно-ситуаційного аналізу. Цей метод базується на навчанні шляхом вирішення конкретних проблем, тобто ситуацій [6]. Коли спільними зусиллями здобувачами вищої освіти досягається мета методу кейс-стаді, як результат – досягається й аналіз ситуації, що призводить до розробки рішення практичного характеру. Цей метод доцільно використовувати при викладанні дисципліни “Інноваційні технології в нутриціології”, що дасть змогу здобувачам вищої освіти використовувати набуті теоретичні знання для вирішення конкретних практичних проблем щодо створення харчових технологій з використанням есенціальних нутрієнтів.

Також у методі кейс-стаді є необхідним використовувати технології навчання, завдяки яким майбутні фахівці постійно розвиваються як особистість [7]. Так, наприклад, організація дегустації виробленої харчової продукції, розроблення презентацій, відвідування профільних конференцій, симпозиумів, круглих столів тощо, написання наукових статей, тез доповідей, участь у різних наукових виставках, а також у роботі наукового гуртка стануть ефективними для методу кейс-стаді.

Таким чином, застосування методу кейс-стаді з технологіями розвивального навчання з одночасною організацією дослідницької роботи розвиватиме у здобувачів вищої освіти розумові здібності, сприятиме творчому мисленню та ініціативності, і як результат – допоможе ґрунтовно засвоювати навчальні матеріали дисципліни.

Література:

1. Шимановська-Діанич Л., Шимановська В., Лозова О. Підходи до формування soft-skills фахівців харчової промисловості. *Академічні візії*. 2023. № 17. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/721>
2. Варнавська І.В. Профілактика і подолання емоційного вигорання фахівців підприємств харчової і переробної промисловості. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки*. 2024. № 5. С. 142–149.
3. Коваль К. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
4. Лазарева Т. А. Моделювання змісту креативного навчання з харчових продуктів у підготовці інженерів-технологів. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 34–35. С. 97–105.
5. Баль-Прилипко Л.В., Устименко І.М., Ємцев В.І., Савченко О.А., Голембовська Н.В., Крижова Ю.П., Штонда О.А., Тищенко Л. М., Менчинська А.А., Ізраєлян В.М., Іванюта А.О., Ємцева Г.Ф., Бейко Л.А., Назаренко М.В. Наукове обґрунтування вдосконалення технологій харчових продуктів нового покоління: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2024, 512 с.
6. Шкатуляк Н.М., Усов В.В., Павловський В.В. Кейс-стаді як елемент адаптивного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 216. С. 335–342.
7. Маліванчук В.І Роль сучасних освітніх технологій у формуванні ділових якостей студентів. *Herald of Kiev Institute of Business and Technology*. 2019. № 3. С. 25–32.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Устрицька Н. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського

державного університету внутрішніх справ,

м. Львів, Україна

Успішна кар'єра юриста вимагає опанування професійними вміннями та знаннями (hard skills) поряд з низкою особистісних та соціальних навичок (soft skills), які стають дедалі важливішими на сучасному робочому місці. За результатами досліджень, які проведені в Гарвардському університеті та в Стенфордському дослідному інституті професійна успішність завдяки «hard skills» складає лише 15 %, в той час коли «soft skills» визначається у 85 % [1, с. 164].

Термін «soft skills» найчастіше при перекладі визначають як «м'які» навички (компетенції). У науковій літературі є різні визначення, зокрема, «soft skills» – соціологічний термін, який відноситься до емоційного інтелекту людини, свого роду перелік особистих характеристик, які так або інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми. Це навички, прояв яких достатньо важко виявляти, безпосередньо визначати, перевіряти, наочно демонструвати. До цієї групи належать індивідуальні, комунікативні та управлінські навички [1, с. 163].

«Soft skills» –це уніфіковані навички та особистісні якості, які підвищують ефективність роботи та взаємодії з іншими людьми. До таких навичок можна віднести управління особистим розвитком, вміння надати першу допомогу, вміння керувати своїм часом, вміння переконувати, навик ведення переговорів, лідерство тощо [2, с. 142]. До провідних умінь відносять критичний характер мислення; інтерес до всього нового та вміння в ньому орієнтуватися; комунікативні навички; вміння знаходити та обробляти інформацію; навички самоорганізації та креативні навички [3, с. 292].

Отже, як бачимо вичерпного переліку «soft skills» немає. Аналізуючи різноманітні джерела, до таких можемо віднести: прояви лідерських якостей, навички командної роботи, критичне мислення; вміння навчати, вміння проводити переговори, розв'язувати конфлікти, здатність працювати в умовах форс-мажору, вміння ставити та досягати поставлених цілей, управляти часом, відповідальність та дисциплінованість, цілеспрямованість, презентаційні навички, ораторське мистецтво, навички ефективної комунікації, стресостійкість, креативність тощо. Такі навички формують «soft skills» майбутнього фахівця, у тому числі і юриста. Адже професія юриста охоплює широке поле діяльності, зокрема, юристи можуть працювати як в державних структурах (судді, прокурори, слідчі), так і в приватних компаніях (юрисконсульти, адвокати) або мати власну практику. Тому для юриста важливо розвивати:

1. Пам'ять – знання законів і підзаконних актів необхідні для щоденної роботи.
2. Аналітичні здібності та логіка – критичне мислення допомагає вирішувати складні правові питання.

3. Ретельність та увага до деталей – юристу необхідно бути уважним у роботі з документами.

4. Публічні виступи – вміння виступати перед аудиторією важливе для судових процесів і презентацій.

5. Ділове листування – складання юридичних документів потребує точності та вміння чітко викладати думки [4].

Комунікаційні навички, вміння працювати в команді, керувати проектами, здатність вирішувати конфлікти, управляти емоціями та стресом, а також ефективно діяти в умовах критичних ситуацій – усе це впливає на успішність юриста. Тому стає все більш важливим, щоб заклади освіти не лише мали на меті підготовку кваліфікованих спеціалістів, а й сприяли всебічному розвитку особистості. Слід погодитись із І.А. Шевченко, О.В. Шелевер, В.В. Маркова, що для досягнення цієї мети допоможуть:

– Інтерактивне навчання: дискусії, дебати, рольові ігри та групові проекти, ігрові судові дебати тощо. Такі методи навчання сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та вміння працювати в команді.

– Практичний досвід: організація стажувань та практик дає можливість майбутнім фахівцям застосовувати свої знання на практиці, розвивати професійні навички та вчитися працювати в реальних умовах.

– Менторство та наставництво: залучення досвідчених фахівців допомагає здобувачам орієнтуватися у професійному середовищі, розвивати лідерські якості та будувати мережу професійних контактів.

– Розвиток емоційного інтелекту: тренінги з управління емоціями, конфліктами та стресом, допомагають здобувачам краще розуміти себе та інших, що є важливим для успішної взаємодії в робочому колективі.

– Підтримка інновацій та творчості: заохочення до участі у інноваційних проєктах, наукових дослідження сприяє розвитку їхньої творчості, ініціативності та здатності до інноваційного мислення.

– Культурний та особистісний розвиток: організація культурних заходів, семінарів з особистісного розвитку та програм обміну з іншими країнами дозволяє молоді розширювати свій світогляд, вивчати різні культури та розвивати міжкультурні комунікаційні навички [5, с.272].

Література:

1. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С.162-167.

2. Чаусов І. А., Брюховецька О. В. Визначення і зміст поняття «Soft skill» майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування»*. Вип. 28(57). С.136-153.

3. Борковська І. Формування soft skills у майбутніх юристів за допомогою технології «перевернутого класу». *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 47, том 1, 2022. С. 291-196.

4. Професія юриста: що потрібно знати для успішної кар'єри. URL: <https://pravokator.club/news/profesiya-yurysta-shho-potribno-znaty-dlya-uspishnoyi-kar-yery/> (дата звернення: 26.05.2025).

5. Шевченко І.А., Шелевер О.В., Маркова В.В. Розвиток soft skills у здобувачів у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 72. 2024. С. 269-272.

SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Федюніна О. І.,

*викладач-стажист кафедри української філології та зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*

Сучасна система вищої освіти України перебуває в активному процесі трансформації, зумовленому не лише внутрішніми викликами, такими як реформа освітнього законодавства, цифровізація, зміни парадигми педагогічної підготовки, а й зовнішнім євроінтеграційним вектором розвитку, який передбачає гармонізацію української освіти зі стандартами Європейського Союзу. У цьому контексті все більшої ваги набувають не лише академічні результати, а й виховання громадян, здатних відповідально діяти у складному, динамічному світі, спираючись на спільні для європейського простору цінності [4, с. 90].

В умовах повномасштабної війни, що кардинально змінила гуманітарний ландшафт країни, а також під впливом глобалізаційних зрушень і цифрової революції, особливої актуальності набуває питання формування європейської ідентичності майбутніх фахівців. Зокрема, це стосується вчителів-філологів, які є не лише передавачами знань, а й формувачами світоглядних орієнтирів молодого покоління, посередниками між національною культурою та глобальними гуманістичними ідеалами. Саме вчитель української мови та літератури покликаний не лише розвивати мовно-комунікативну компетентність, а й плекати культуру діалогу, толерантність, цінність прав людини, готовність до міжкультурного взаєморозуміння – тобто ті якості, що складають сутність європейської ідентичності.

У цьому контексті важливим інструментом формування такої ідентичності постає розвиток soft skills – м'яких навичок, що дозволяють реалізовувати особистісний потенціал у межах ціннісно зорієнтованої освіти. Йдеться не лише про вміння співпрацювати чи ефективно комунікувати, а про цілісне світоглядне налаштування на етичну взаємодію, активну громадянську позицію, критичне переосмислення інформації, емпатію, саморефлексію. Розвиток цих навичок дає змогу готувати педагогів, які зможуть стати лідерами освітніх змін і провідниками європейських цінностей у повсякденній професійній діяльності.

Європейська ідентичність, згідно з базовими документами Європейського Союзу, передбачає усвідомлення спільних цінностей, таких як повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини [3, с. 25]. Формування цієї ідентичності в українському освітньому середовищі можливе через інтеграцію soft skills як частини компетентнісного підходу до навчання.

До ключових soft skills, що сприяють формуванню європейської ідентичності, належать:

1. Критичне мислення, яке дозволяє аналізувати інформацію, розрізняти факти та маніпуляції, формувати аргументовану громадянську позицію.
2. Емпатія та емоційний інтелект, що є підґрунтям для розвитку толерантності, недискримінаційного ставлення, поваги до культурної різноманітності.
3. Командна взаємодія та комунікативна компетентність, необхідні для конструктивного діалогу, участі у суспільному житті та демократичних процесах.
4. Інфомедійна грамотність, що забезпечує орієнтацію в сучасному інформаційному просторі, протидію пропаганді та дезінформації.
5. Гнучкість і відкритість до змін, які відповідають ідеї навчання впродовж життя – одній із ключових європейських освітніх парадигм.

У процесі підготовки майбутніх учителів-філологів важливо акцентувати не лише на предметних знаннях, а й на формуванні світоглядної основи, зорієнтованої на гуманістичні принципи. Використання інтерактивних методів навчання, соціально-емоційного навчання (SEL), участь студентів у міжнародних проєктах і програмах академічної мобільності значно посилюють цей процес.

Формування soft skills у поєднанні з європейськими цінностями сприяє утвердженню нової освітньої культури, у центрі якої – особистість як громадянин демократичного суспільства, здатний до відповідального вибору та дії в ім'я спільного блага [6, с. 47].

Отже, soft skills відіграють ключову роль у формуванні європейської ідентичності в освітньому просторі України, адже саме завдяки м'яким навичкам відбувається не лише вдосконалення особистісних характеристик майбутнього вчителя, а й становлення його як носія демократичних цінностей, відкритого до міжкультурного діалогу та здатного до свідомого громадянського вибору. Розвинені soft skills – такі як критичне мислення, емоційна компетентність, комунікативна гнучкість, уміння працювати в команді, медіаграмотність і толерантність – забезпечують глибше та стійкіше засвоєння базових цінностей Європейського Союзу в професійній діяльності педагога.

У контексті підготовки майбутніх учителів української філології це особливо важливо, адже саме філолог виступає посередником між мовою як національним кодом і культурою як формою ідентичності. Через мовно-літературну освіту відбувається не лише трансляція знань, а й формування громадянської позиції, поваги до прав людини, розуміння ролі індивіда у збереженні миру, демократії та справедливості.

Інтеграція soft skills у підготовку педагогів української філології є необхідною умовою для гармонійного поєднання професійної компетентності з громадянською відповідальністю. Такий підхід дозволяє сформуванню фахівця нового покоління – вчителя-лідера, який здатен не лише ефективно навчати, а й надихати, підтримувати молодь у критичних умовах сьогодення, сприяти її особистісному зростанню та інтеграції у спільний європейський простір.

У період відновлення та реформування освітньої системи в поствоєнній Україні розвиток soft skills набуває особливої ваги. Адже йдеться не лише про підвищення якості освіти, а про закладання основ для сталого, демократичного, ціннісно орієнтованого суспільства. Саме тому інтеграція м'яких навичок у освітні програми,

навчальні курси, педагогічну практику та позааудиторну діяльність має стати стратегічним пріоритетом для українських закладів вищої освіти.

Література

1. IREX Україна. (2021). *Розвиток інфомедійної грамотності як компонента soft skills в освіті*. Київ. <https://learnmedia.org.ua> (Аналітичні матеріали програми «Вивчай і розрізняй».)

2. OECD. (2019). *Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass*. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/2030-project/> (Модель розвитку навичок XXI століття, у тому числі ціннісних та soft skills у глобальному контексті.)

3. 4. Базиль, Л. І. (2022). *Європейська ідентичність в умовах глобалізації: ціннісно-світоглядний вимір*. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія, (1), 22–28. <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2022.1.3>

5. Коваленко, Н. І. (2020). *Підготовка вчителя-словесника в контексті європейських цінностей: концептуальні підходи*. Педагогічна освіта: теорія і практика, (29), 89–95. <https://pedosvit.org.ua>

6. Ткачук, О. С. (2023). *Soft skills як чинник професійної підготовки сучасного вчителя-філолога*. Освітологічний дискурс, (2), 94–102. <https://od.kubg.edu.ua>

7. Шаповалова, О. В. (2021). *Soft skills у контексті нової української школи: виклики та перспективи*. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки, (76), 112–117. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.76.25>

8. Шуліка, Л. М. (2019). *Європейські цінності в освітньому просторі України: методологія формування у майбутніх педагогів*. Освіта та розвиток обдарованої особистості, (7), 45–49.

СИНЕРГІЯ ОСВІТИ, БІЗНЕСУ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАДЛЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харчук Ю. Ю.,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та бізнесу

Навчально-наукового інституту інформаційних технологій та бізнесу,

помічник ректора з освітнього менеджменту

Національного університету «Острозька академія»,

м. Острог, Україна

Ефективна децентралізація та посилення ролі територіальних громад у відновленні після повномасштабного вторгнення РФ на територію України є надзвичайно важливими та актуальними процесами. Синергія між різними рівнями освіти, органами державної влади та місцевого самоврядування, представниками бізнесу й міжнародними партнерами, особливо у контексті інтеграції до Європейського Союзу, є ключовим фактором успішного і сталого розвитку нашої країни. Одним із підтверджень цьому є форум «Освіта Рівненщини. Філософія змін 3:0», який відбувся 29 серпня 2023 року на базі Національного університету «Острозька академія» [1].

Поступово громади стають центральною ланкою у процесах відбудови та розвитку, а їхня спроможність співпрацювати з різними стейкхолдерами як на національному, так і на міжнародному рівні критично важливою. Станом на травень 2025 року в Україні функціонує 1469 територіальних громад, які є основою адміністративно-територіального устрою та ключовими суб'єктами місцевого самоврядування [2].

Євроінтеграційний вектор розвитку вимагає від України, зокрема і від територіальних громад, адаптації до європейських стандартів у всіх сферах, включаючи публічне управління, бізнес-середовище та освіту. Це стосується не лише підвищення ефективності використання обмежених трудових, фінансових, природних, енергетичних тощо ресурсів в умовах війни, якості публічних послуг, прозорості управління, а й результативної синергії всіх рівнів освіти, бізнесу та керівництва громади заради створення оптимальних умов розвитку.

Прибуткова підприємницька діяльність, соціальне підприємництво, підтримка бізнесом освітніх проєктів можлива у разі розуміння керівництвом територіальних громад, суб'єктів господарювання й освітньої сфери важливості створення сприятливих бізнес умов, якісної взаємодії задля економічної самодостатності та привабливості, конкурентоздатності та потужного бренду. Це включає підтримку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, розвиток інновацій.

Рушійною силою економічного розвитку територіальних громад є ефективно функціонуючий проактивний сектор бізнесу, зокрема ФОП, потужні заклади загальної середньої, професійної та вищої освіти. Станом на травень 2025 року в Україні спостерігалася значна динаміка у бізнес-середовищі, понад 83 % якого становлять ФОП. За перші чотири місяці 2025 року було відкрито близько 82 тис. нових ФОП, проте припинили діяльність майже 120 тис. підприємців. Жінки активніше реєстрували нові ФОП (61 %). Загалом цього року закрилось на 37 967 ФОПів більше, ніж відкрилось. Торік ситуація була іншою: за той самий період навпаки відкрилось на 7 166 ФОПів більше, ніж закрилось. Тим часом у перший тиждень травня зафіксовано найбільшу кількість відкриття ФОПів цього року: 7 014. Загалом 88 388 нових підприємців вже зареєстровано від початку року станом на початок травня 2025 року. Серед сфер діяльності новостворених ФОПів чільне місце займають: роздрібна та оптова торгівля, ІТ, інформаційні та індивідуальні послуги [3].

Таким чином, можемо стверджувати, що бізнес-середовище України динамічне та потребує висококваліфікованих антикризових менеджерів, лідерів змін, а відтак якісної взаємодії із закладами вищої освіти та органами місцевого самоврядування.

В умовах війни та інтеграції до Європейського Союзу бізнес стає більш відкритим до співпраці з керівництвом та представниками територіальних громад і закладів освіти, долучається до різних проєктів, прагне якісної й ефективної взаємодії, конструктивного діалогу та потребує високопрофесійних кадрів, які здатні працювати з належним рівнем відповідальності, приймаючи обґрунтовані управлінські рішення на основі справжніх цінностей і розуміння стратегії розвитку бізнесу на національному та міжнародному ринках.

В свою чергу, сучасна загальна, професійна, вища а також і післядипломна освіта мають відповідати потребам ринку праці й сприяти формуванню компетенцій, необхідних для розвитку як бізнесу, так і територіальних громад. Це включає співпрацю закладів освіти з представниками бізнесу для розробки релевантних освітніх програм, поєднання навчальної та науково-дослідницької діяльності у закладах вищої освіти з практичним результатом. Наприклад, Острозька міська громада у продуктивній співпраці з Національним університетом «Острозька академія» (першопочатком становлення вищої освіти в Україні та Східній Європі), Рівненським інститутом післядипломної освіти, закладами загальної середньої освіти Рівненської та сусідніх областей і ПрАТ «Едельвіка» успішно реалізували такі проєкти, як: «Соціально значущі проєкти молоді – громаді Острожчини» [4] та «Соціально значущі ініціативи молоді – громаді» [5; 6]. Така синергія продемонструвала активну взаємодію між освітнім сектором та громадою, що створює міцне підґрунтя для розширення співпраці з бізнесом. Ці проєкти показують, як дослідницька та краєзнавча діяльність молоді може бути інтегрована в практичні ініціативи, що сприяють розвитку громади. Учасники проєкту – учні старших класів під керівництвом студентів університету та консультуванням вчителів, викладачів й представників бізнесу й органів місцевої і державної влади досліджували питання у сферах громадського здоров'я, економіки, історії, національної безпеки, права, психології, філології та міжнародних відносин, що свідчить про міждисциплінарний підхід до вирішення місцевих

проблем. Проекти створили можливості для молоді «віднайти своє місце в житті, відчути себе затребуваним і що їхні напрацювання можуть бути корисними для розвитку територіальної громади [6]. Це підкреслює важливість освіти та громадської активності у формуванні майбутнього покоління, здатного долучатися до розвитку як окремих територій, так і України в цілому.

Освітня галузь України, як і всі сфери життя суспільства, зазнала суттєвих трансформацій в умовах війни. Попри продовження повномасштабного вторгнення освітній процес у закладах освіти різних рівнів України триває. Освітня спільнота злагоджено працює над організацією безпечного та якісного освітнього процесу, забезпеченням прав його учасників, які знаходяться, як в Україні, так і за кордоном. В умовах воєнного стану освіта потребує нових підходів до навчання, швидких та ефективних рішень, інноваційних форм організації освітнього процесу, адаптованих до умов сьогодення. Станом на травень 2025 року в Україні функціонує близько 12 250 закладів загальної середньої освіти. Слід зазначити, що ця кількість зменшилася порівняно з попередніми роками через укрупнення шкіл та наслідки повномасштабного вторгнення. Наприклад, у жовтні 2024 року Міністерством освіти і науки України повідомлялося, що 879 шкіл фізично розташовані на тимчасово окупованих територіях і частина з них перебуває на простоті. Загальна кількість закладів професійної освіти становить близько 550 (враховуючи відокремлені структурні підрозділи закладів вищої освіти та коледжів в структурі ЗВО). Щодо вищої освіти, то Міністерство освіти і науки України планує скоротити ще 10 закладів вищої освіти протягом 2025 року, прагнучи дійти від 394 до 100 вишів у своїй мережі до 2030 року [7; 8].

Таким чином, бачимо, що освітня галузь потребує якісної та виваженої оптимізації відповідно до потреб ринку. Успіх освітніх реформ, на нашу думку, можливий лише за умови взаємодії з бізнесом, вивчення потреб реального сектору. Прикладом, синергії освіти різних рівнів та бізнесу є співпраця Національного університету «Острозька академія» з ПрАТ «Едельвіка» та закладами загальної середньої освіти Острозької територіальної громади [9].

Надзвичайно важливим аспектом у взаємодії освіти, бізнесу та органів місцевого самоврядування задля розвитку територіальних громад України у контексті інтеграції до Європейського Союзу є управлінська культура та лідерство усіх керівників, їхня здатність до саморозвитку та формування корпоративної культури громад, закладів, підприємницьких структур. Адже, постійний самовдосконалення керівників покращує їхню управлінську культуру, що, у свою чергу, формує і розвиває корпоративну культуру, яка є важливою передумовою для успішної синергії, оскільки сильна корпоративна культура сприяє кращій взаємодії всіх стейкхолдерів [10].

Якісна співпраця між освітою, бізнесом і органами місцевого самоврядування в Україні є критично важливою, особливо в умовах повномасштабної війни та євроінтеграційних процесів. Однак, на наш погляд, існує низка проблем, що перешкоджають ефективній взаємодії (табл.1):

Таблиця 1

Проблемні аспекти, що перешкоджають ефективній взаємодії освіти, бізнесу та органів місцевого самоврядування задля розвитку територіальних громад України

Проблемний аспект	Характеристика
Неузгодженість потреб та пропозицій	Часто освітні програми не відповідають актуальним потребам ринку праці та запитам бізнесу та органів місцевого самоврядування; недостатня комунікація між бізнесом та освітою щодо потреб у спеціалістах; обмежені можливості представників бізнесу та територіальних громад чітко формулювати запити на кадри.
Нестача ресурсів та фінансування	Неспроможні фінансово бюджети; відсутність інвестицій з боку бізнесу через невизначеність та ризики воєнного часу; брак грантової та донорської підтримки.
Кадрові виклики та міграція	Відтік абітурієнтів та кваліфікованих кадрів через війну; зміна демографічної структури громад; недостатня мотивація працівників унаслідок низької оплати праці та обмежених кар'єрних перспектив.
Інституційні та регуляторні бар'єри	Бюрократія; недосконалість законодавства; відсутність єдиної стратегії співпраці між секторами на різних рівнях.
Психологічні та соціокультурні аспекти	Втрата довіри між стейкхолдерами; пасивність керівництва громад; відсутність сформованої культури міжсекторної співпраці.
Безпекові ризики	Пошкодження інфраструктури; загрози для персоналу, що обмежує можливості для повноцінного функціонування освітніх закладів, підприємств та органів місцевого самоврядування.

Джерело: побудовано автором

Подолання неузгодженості зазначених вище потреб та пропозицій можна забезпечити, на нашу думку, шляхом реалізації заходів запропонованих у таблиці 2.

Таблиця 2

Заходи покращення синергії освіти, бізнесу та органів місцевого самоврядування задля розвитку територіальних громад України у контексті інтеграції до Європейського Союзу

Захід	Характеристика заходу
Створення регіональних платформ діалогу	Започаткування постійно діючих платформ (кластерів, рад стейкхолдерів) для регулярного обміну інформацією між освітою, бізнесом та органами місцевого самоврядування щодо потреб ринку праці та освітніх пропозицій.
Постійна адаптація освітніх програм до вимог ринку та інтеграції в Європейський Союз	розробка гнучких навчальних планів, що відповідатимуть актуальним запитам бізнесу та потребам громад, зокрема через дуальне навчання та короткострокові курси.
Забезпечення проактивної ролі бізнесу	Стимулювання бізнесу до участі у формуванні освітнього замовлення, надання можливостей для практики та стажування. Підтримка таких підприємств на державному рівні.

Продовження таблиці 2

Виконання органами місцевого самоврядування ролі посередника	Координація співпраці та формування запиту на кадри для розвитку громад.
Залучення ресурсів та фінансування	Спільні інвестиційні проекти (реалізація проектів, що фінансуються спільно органами місцевого самоврядування, бізнесом та освітніми закладами (наприклад, навчально-практичні центри).
Залучення міжнародної технічної допомоги та грантів	Посилення роботи з міжнародними донорами та фондами для розвитку людського капіталу та відбудови.
Стимулювання місцевих податкових надходжень	Створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в громадах.
Вирішення кадрових викликів та проблем міграції, стимулювання повернення висококваліфікованих фахівців	Розробка місцевих програм стимулювання для повернення кваліфікованих кадрів.
Ефективне впровадження програм реінтеграції та підтримки внутрішньо-переміщених осіб, ветеранів та членів їхніх сімей	Впровадження місцевих програм для інтеграції, навчання, перекваліфікації та працевлаштування внутрішньо-переміщених осіб, ветеранів та членів їхніх сімей.
Розвиток місцевого потенціалу	Інвестування у розвиток професійно-технічної та вищої освіти на місцях; створення привабливих умов для молоді (житло, розвиток, працевлаштування), щоб запобігти її відтоку.
Гармонізація законодавства та розробка спільних стратегій розвитку	Адаптація українського законодавства до стандартів Європейського Союзу; створення комплексних стратегій розвитку громад з чіткою роллю кожного сектора; підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування шляхом навчання та підвищення кваліфікації працівників з питань стратегічного планування й проектного менеджменту, лідерства, бізнес-етики, управлінської й корпоративної культури, анти-кризового менеджменту.
Розвиток психологічних та соціокультурних аспектів, залучення громадськості	Формування культури довіри та співпраці; організація спільних заходів та тренінгів для налагодження контактів та довіри; розширення можливостей для участі громадян у процесах прийняття рішень.
Міжнародна допомога для відбудови	Активне залучення міжнародних партнерів до проектів з відновлення інфраструктури.

Джерело: побудовано автором

Таким чином, комплексна та продумана реалізація зазначених вище заходів дасть можливість збільшити ефективність синергії освіти, бізнесу та органів місцевого самоврядування задля розвитку територіальних громад і пришвидшить процес інтеграції України до Європейського Союзу.

Література:

1. Освіта Рівненщини. Філософія змін. *Рівненська обласна військова адміністрація*. 2023. Вересень. URL: <https://www.rvosvita.org.ua/news/osvita-rivnenshchyny-filosofia-zmin-3-0> (дата звернення: 25.05.2025).

2. Територіальні громади. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/newgromada> (дата звернення: 25.05.2025).

3. Динаміка відкриття ФОП у 2025 році. *Дія.Бізнес*. 2025. Травень. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/dynamika-vidkryttia-fop-u-2025-rotsi> (дата звернення: 26.05.2025).

4. Дослідницько-краєзнавчий проєкт «Соціально значущі проєкти молоді – громаді Острожчини». URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8237/1/%D0%9E%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B6%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%282018%29%20%281%29.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).

5. Харчук О. А., Лавренчук В. П., Харчук Ю. Ю. Дослідницько-краєзнавчий проєкт «Соціально-значущі ініціативи молоді – громаді». URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8238/1/%D0%9E%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B6%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%282019%29%20%281%29.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).

6. В Острозькій академії презентували збірник спільних наукових досліджень школярів та студентів. URL: <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2021/19-03-05> (дата звернення: 26.05.2025).

7. Загальна середня освіта. Міністерство освіти і науки України. 2025. URL: <https://mon.gov.ua/tag/zagalna-serednya-osvita> (дата звернення: 27.05.2025).

8. Скорочення університетів в Україні – скільки закладів вищої освіти укрупнять до 2030 року. URL: <https://renews.com.ua/kultura/skorochennia-universiteti-v-ukrayini-skilki-zakladiv-vishoyi-osviti-ukrypniat-do-2030-roky/> (дата звернення: 27.05.2025).

9. Навчально-практична екскурсійна поїздка на ПрАТ «Едельвіка». URL: <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2025/24-05-01> (дата звернення: 27.05.2025).

10. Харчук Ю. Ю., Харчук О. А. Управлінська культура керівників органів місцевого самоврядування: сучасний стан та вплив на формування корпоративної культури територіальних громад України. Публічне управління: теорія та практика. 2024. № 1. С. 27–34. DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-33\(61\)-25-34](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-33(61)-25-34)

СКЛАДОВІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНО- ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Холявко О. І.,

*магістр, інженер-педагог, викладач професійно-теоретичної підготовки
Комунального закладу «Чернігівський професійний ліцей залізничного транспорту»
Чернігівської обласної ради,
м. Чернігів, Україна*

У контексті цифрової трансформації освіти особливої актуальності набуває проблема формування цифрової компетентності викладача професійно-технічного закладу. Ефективне впровадження цифрових технологій у навчальний процес професійно-теоретичної підготовки потребує наявності у педагогів відповідних знань, умінь та ставлень, що забезпечують якісну підготовку здобувачів освіти до вимог сучасного ринку праці. Водночас цифрова компетентність викладача не є сталим явищем – вона потребує системного підходу до формування, розвитку та оцінювання [1-2]. У зв'язку з цим виникає потреба в науково обгрунтованій моделі формування цифрової компетентності, яка б відображала ключові компоненти цього процесу, враховувала особливості професійно-теоретичної підготовки та забезпечувала цілісність і результативність педагогічної діяльності в умовах цифрового освітнього середовища.

На нашу думку, модель формування цифрової компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки має включати цільову, методологічну та змістовну складові. У рамках даної доповіді проаналізуємо детальніше сутність окреслених складових.

Цільова складова моделі формування цифрової компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки визначає основні орієнтири формування цифрової компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки, окреслюючи напрями цифровізації освітнього процесу та пріоритети професійного розвитку в умовах цифрової трансформації. Імплементация моделі націлена на наступне:

1) опанування цифрових інструментів для організації сучасного освітнього процесу – передбачає здатність викладача ефективно застосовувати навчальні платформи, сервіси та ресурси відповідно до дидактичних цілей;

2) інтеграція цифрових технологій у теоретичну й практичну підготовку здобувачів освіти – забезпечує узгодженість цифрових рішень із фаховим змістом та сприяє підвищенню якості навчання;

3) безперервний професійний розвиток у цифровому середовищі – спрямований на мотивацію викладача до постійного вдосконалення цифрових компетентностей через навчання, саморозвиток і професійну взаємодію.

Методологічна складова моделі формування цифрової компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки визначає науково-теоретичні засади формування цифрової компетентності викладача та ґрунтується на принципах системності, інноваційності, інтегративності, персоналізації й безперервності. Реалізація моделі базується на компетентнісному, діяльнісному та персоналізованому підходах, що забезпечують її практичну спрямованість і адаптивність до сучасних освітніх викликів.

Змістовна складова формування цифрової компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки концептуальної моделі охоплює ключові компоненти цифрової компетентності викладача. *Технічна* компонента передбачає володіння цифровими платформами та спеціалізованим програмним забезпеченням відповідно до фаху. *Педагогічна* компонента зосереджена на використанні цифрових інструментів для активізації навчального процесу, зокрема інтерактивних методів і гейміфікації, а також на розробці мультимедійного навчального контенту. *Методична* компонента включає здатність оцінювати якість цифрових освітніх ресурсів і добирати відповідні інструменти для реалізації теоретичних і практичних занять [3]. *Етична* компонента акцентує на дотриманні норм академічної доброчесності, зокрема авторського права, та забезпеченні захисту персональних даних здобувачів освіти.

Запровадження моделі формування цифрової компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки сприятиме зростанню професійної майстерності викладачів, розвитку їхньої цифрової грамотності та здатності інтегрувати цифрові технології в освітній процес. Для здобувачів освіти це означає покращення якості навчання, підготовку до цифрового ринку праці та формування навичок самостійного навчання. Заклади освіти зміцнять свою конкурентоспроможність, створять цифрову освітню екосистему та оптимізують управлінські процеси. У масштабах суспільства модель сприятиме розвитку цифрової культури, підготовці сучасних фахівців і формуванню людського капіталу, здатного діяти в умовах цифрової трансформації.

Література:

1. Самко А. М. (2021) Цифрова компетентність педагогічного персоналу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вища освіта*, 2 (13), 33-43.
2. Смирнова, І.М., Корнят, В.С., Мацько, В.В. (2023). Цифрова компетентність сучасного викладача: виклик сьогодення чи навчання протягом життя. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 91, 222-226.
3. Одеров, А. (2018). Наукові підходи до визначення сутності методичної та професійної компетентності майбутнього викладача. *Молодий вчений*, 7 (59), 118-123.

SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ В ЕПОХУ ЗМІН ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Хомяк Н. Л.,

*доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

В умовах багатовекторних трансформацій, викликаних повномасштабною війною, глобальними викликами безпеки, цифровою революцією та змінами ринку праці, система підготовки управлінських кадрів потребує суттєвого переосмислення цілей і змісту. Насамперед це стосується інтеграції soft skills (м'яких навичок), які сьогодні визначають конкурентоспроможність не лише окремих фахівців, а й цілих країн у глобальному середовищі.

Згідно з доповіддю на World Economic Forum, саме soft skills – аналітичне мислення, стійкість, гнучкість, емоційний інтелект, вміння працювати в команді та вирішувати складні проблеми – будуть найбільш затребуваними до 2027 р. [1].

Повномасштабна війна в Україні актуалізувала потребу у фахівцях, які здатні працювати в умовах невизначеності, високої психологічної напруги, трансформацій організаційних структур. Це вимагає формування нового управлінського профілю, в основі якого не лише академічна підготовка, а й гнучкі, міжособистісні, лідерські та етичні навички.

Як зазначено у Report from the International Commission on the futures of education., освіта має стати «соціальним контрактом», що формує критичну свідомість, активне громадянство і здатність до співпраці в умовах змін [2].

Згідно зі Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр., підготовка майбутніх управлінців має базуватись на принципах міждисциплінарності, формуванні як професійних, так і загальних компетентностей, зокрема здатності навчатися, критично та системно мислити, програмувати, працювати в умовах невизначеності, креативності, міжгалузевої комунікації, мультикультурності та володіння кількома мовами [3].

Цифрова трансформація докорінно вплинула на розвиток управлінської діяльності, формуючи нову парадигму управління, що ґрунтується не на жорстких ієрархічних структурах та регламентованих функціях, а на проектно-орієнтованих, гнучких та міждисциплінарних підходах. У таких умовах вирішального значення набувають комунікативна компетентність, креативне мислення, здатність до стратегічного бачення і адаптивного управління змінами. Управлінець в наш час повинен не лише володіти цифровими інструментами, а й ініціювати трансформаційні процеси, вибудовувати довіру в команді, оперативно реагувати на зміну середовища, формуючи стійкі організаційні моделі, здатні до інноваційного оновлення.

Програма Digital Education Action Plan 2021–2027 Європейської комісії підкреслює необхідність розвитку саме цифрових soft skills, включно з інформаційною гігієною, етикою використання даних, навичками онлайн-лідерства [4]. Сучасні управлінці мають володіти інструментами командної взаємодії у цифрових середовищах (Zoom, Trello, Miro, Slack), навичками емоційного регулювання, а також здатністю до швидкого перенавчання.

У Законі України «Про освіту» зроблено акцент на забезпеченні академічної свободи, автономії закладів освіти, а також на створенні умов для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, які передбачають розвиток ключових компетентностей, здатність до критичного мислення, самоосвіти, мобільності та інноваційної діяльності. Законодавчо закріплено необхідність формування у здобувачів освіти не лише знань, а й навичок, що сприяють інтеграції в сучасне динамічне суспільство, зокрема конструктивно керувати емоціями, комунікації, відповідальності й здатності до командної роботи [5].

У країнах Європейського Союзу розвиток soft skills є невід’ємною складовою освітніх програм з менеджменту. Програма Erasmus+ активно підтримує проєкти, спрямовані на розвиток таких компетентностей, як міжкультурна комунікація, лідерство, креативність, критичне мислення та здатність до вирішення проблем. Зокрема, Jean Monnet Activities в межах Erasmus+ сприяють інтеграції європейських студій у навчальні програми, що включає міждисциплінарні модулі, тренінги з лідерства та участь у реальних кейсах у співпраці з підприємствами та муніципалітетами.

Отже, soft skills набувають особливої ваги в сучасній парадигмі управлінської освіти, стаючи не додатковим, а центральним елементом підготовки майбутніх керівників. У часи змін, викликаних війною, цифровою трансформацією та соціальною нестабільністю, саме soft skills забезпечують адаптивність, лідерський потенціал, здатність до міжособистісної взаємодії, стратегічного мислення й прийняття рішень в умовах невизначеності. В українському контексті їх розвиток має інтегруватися в освітній процес системно: через оновлення змісту навчальних програм, переосмислення ролі викладача, запровадження міждисциплінарних і практикоорієнтованих методик, а також посилення співпраці університетів з бізнесом, громадами й міжнародними партнерами. Формування нової управлінської культури, в якій особистісні, етичні та комунікативні компетентності поєднуються з цифровою гнучкістю, стає основою не лише професійної ефективності окремого випускника, а й конкурентоспроможності системи вищої освіти України в цілому. Успішна інтеграція soft skills у підготовку управлінських кадрів визначає спроможність країни формувати стійке, людоцентричне та відповідальне лідерство в епоху глобальних змін.

Література:

1. The future of jobs report 2023. World economic forum. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2023> (дата звернення: 28.05.2025).
2. Reimagining our futures together: a new social contract for education. Report from the International Commission on the futures of education. UNESCO. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2021. 186 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707> (дата звернення: 28.05.2025).

---

3. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

4. Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting education and training for the digital age. European Commission. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan> (дата звернення: 28.05.2025).

5. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII (в редакції станом на 2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

ІНТЕГРАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: КРАЩІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ

Христова Т. Є.,

*докторка біологічних наук, професорка,
завідувачка кафедри теорії та методики фізичного виховання
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна*

У контексті трансформації системи вищої освіти України відповідно до стандартів Європейського Союзу особливої актуальності набуває впровадження між-дисциплінарних підходів, які сприяють формуванню не лише фахових, а й особистісних компетентностей студентів. Одним із важливих напрямів у цьому процесі є інтеграція здоров'язберезувальних технологій і розвитку гнучких навичок (Soft Skills), що дозволяє забезпечити гармонійний розвиток здобувачів освіти як у професійному, так і в особистісному вимірі. Зважаючи на активні процеси євроінтеграції, особливої уваги заслуговує досвід країн ЄС у поєднанні здоров'язбереження та формування Soft Skills у системі вищої освіти [3].

Гнучкі навички охоплюють широкий спектр особистісних характеристик: емоційний інтелект, комунікативність, здатність до роботи в команді, лідерство, креативність, стресостійкість, адаптивність, уміння ефективно керувати часом і вирішувати проблеми. Водночас здоров'язберезувальні технології у вищій освіті передбачають створення умов для збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я студентів, формування культури здорового способу життя, профілактики стресу та емоційного вигорання. Поєднання цих двох напрямів сприяє розвитку цілісної особистості, здатної до саморегуляції, відповідально-го ставлення до власного здоров'я, конструктивної взаємодії з іншими та ефективної самореалізації у майбутній професійній діяльності. Сучасна освіта дедалі частіше визнає необхідність цілісного підходу до підготовки фахівців, що враховує як інтелектуальний, так і фізичний потенціал особистості [1].

Регулярна фізична активність сприяє підвищенню когнітивної функції, концентрації уваги та загальної успішності здобувачів вищої освіти. Під час занять фізичними вправами активізуються процеси соціалізації, що є основою для розвитку емпатії та співпраці. Здоров'я студентів прямо впливає на їхню здатність до ефективного навчання, що підкріплює доцільність інтеграції оздоровчих програм в освітній процес. Формування Soft Skills у галузі фізичної культури дозволяє створювати умови для неформального навчання через ігрові технології, змагання та командну роботу.

У цьому контексті доцільним є використання інформаційно-структурної моделі фізичного статусу здоров'я, яка дозволяє комплексно оцінити рівень фізичної підготовленості та функціонального стану організму здобувачів вищої освіти. Ця модель базується на аналізі взаємозв'язку між фізичною працездатністю, морфофункціональними показниками, руховою активністю та рівнем адаптаційних резервів організму кожного студента. Використання такої синергічної моделі дає змогу не лише об'єктивно вимірювати фізичний стан, а й виявляти індивідуальні потреби у фізичній активності, розробляти персоналізовані фізкультурно-оздоровчі програми, що підвищують ефективність формування здоров'язберезувальної компетентності. Вона також може бути інструментом моніторингу динаміки змін у фізичному статусі під час навчання, дозволяючи своєчасно коригувати зміст певних компонентів фізичного виховання. Наукове обґрунтування та практичне застосування цієї моделі відповідає сучасним вимогам до індивідуалізації підходів у вищій освіті, а також сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти відповідального ставлення до власного здоров'я. Застосування інформаційно-структурної моделі фізичного статусу здоров'я дозволяє педагогам оперативно виявляти ризики зниження функціонального стану студентів ще на ранніх етапах. Це, своєю чергою, дає змогу своєчасно впроваджувати превентивні заходи та адаптивні освітні стратегії. Модель має значний потенціал у контексті цифровізації освітнього процесу, адже її показники можуть фіксуватися та аналізуватися за допомогою мобільних додатків або персоналізованих електронних карток здоров'я. Такий комплексний підхід відповідає сучасним тенденціям смарт-освіти та формуванню цифрової грамотності [2].

Досвід країн Європейського Союзу демонструє численні приклади успішного впровадження інтегрованих моделей формування Soft Skills у поєднанні з фізичною культурою та технологіями здоров'язбереження. Зокрема, у Фінляндії в університетах реалізуються програми «Student Wellbeing», які включають регулярні фізичні активності, тренінги з майндфулнесу, групові заняття з розвитку емоційного інтелекту, програми менторства та саморефлексії. Такі синергічні ініціативи сприяють не лише фізичному оздоровленню студентів, а й розвитку їхніх соціальних та комунікативних навичок. У процесі таких програм використовуються сучасні цифрові платформи для моніторингу фізичного та емоційного стану студентів. Це дозволяє викладачам та адміністрації оперативно реагувати на ознаки емоційного виснаження чи втрати мотивації до навчання. Важливо, що такі моделі реалізуються у партнерстві з громадськими організаціями, студентськими об'єднаннями та службами психологічної підтримки. Вони активно підтримують студентів у питаннях самозбереження, усвідомлення власних меж і розвитку навичок подолання криз.

У німецьких університетах діє підхід, згідно з яким здоров'я розглядається як ключова компетентність. Навчальні програми інтегрують модулі з фізичної культури й особистісного розвитку, що дозволяє розвивати такі навички, як командна робота, управління емоціями, відповідальність і лідерство. Студентам пропонується працювати в групах, виконувати завдання, які вимагають кооперації, ефективного розв'язання конфліктів та конструктивної критики. Це дозволяє вивести фізичне виховання за межі традиційного уявлення та перетворити його на інструмент особистісного розвитку. Важливим є й те, що в межах таких програм

формується навички самоспостереження, які допомагають краще розуміти власні потреби та ресурси. Залучення студентів до розробки власних маршрутів розвитку сприяє підвищенню їхньої суб'єктності та відповідальності. Додаткові модулі з медитації, технік дихання та управління емоціями гармонійно поєднуються з класичними фізичними активностями. Такі підходи розвивають навички стійкості до змін, що є критично важливими у мінливому сучасному світі.

В Утрехтському університеті (Нідерланди) активно впроваджуються підходи до особистісного та професійного розвитку студентів, що охоплюють такі напрями, як фізична активність, саморефлексія, стрес-менеджмент та турбота про ментальне здоров'я. Студентам надається можливість працювати над індивідуальними планами розвитку добробуту, де вони визначають цілі у сферах фізичного, емоційного й академічного життя. Значна увага приділяється розвитку самостійності, усвідомленості, навичок прийняття рішень в умовах інтенсивного освітнього середовища. Університет залучає спортивні та велнес-клуби до ініціатив з підтримки сталого добробуту студентів. Поширюються практики спільного планування цілей у рамках коучингу та наставництва, що сприяє партнерській взаємодії між викладачами та студентами; знижує рівень формалізму в освітньому процесі. Такі підходи позитивно впливають на мотивацію до навчання та загальний добробут студентської спільноти.

В українських закладах вищої освіти вже реалізуються окремі ініціативи, спрямовані на здоров'язбереження, зокрема обов'язкові заняття з фізичної культури, факультативи зі здорового способу життя, психологічні тренінги. Проте в більшості випадків ці компоненти функціонують автономно та не є інтегрованими з освітніми програмами розвитку Soft skills. Перспективним напрямом є створення міждисциплінарних курсів, що поєднують знання з фізичного виховання, психології та соціальної комунікації. Такі курси можуть включати активні форми навчання: тренінги, ігрові практики, командні змагання, рефлексивні сесії, проектну діяльність. Доцільним є залучення фахівців з різних галузей – викладачів, тренерів, психологів, коучів – для забезпечення комплексного підходу до формування здорових та соціально активних особистостей. Інтеграція фізичної культури та м'яких навичок може стати основою для створення нових освітніх траєкторій. Такі траєкторії допоможуть студентам розвивати не лише професійні компетентності, а й життєстійкість, креативність та лідерський потенціал. Це також дозволить забезпечити сталість позитивних змін і знизити ризик психологічного виснаження серед студентської молоді. На рівні політик доцільно передбачити фінансову та організаційну підтримку таких міждисциплінарних ініціатив.

Також важливо формувати здоров'язбережувальне освітнє середовище, що передбачає не лише фізичну інфраструктуру, а й інституційні механізми підтримки добробуту студентів, програми ментального здоров'я, інклюзивність, гнучкі графіки, сприятливий психоемоційний клімат. Впровадження практик наставництва, коучингу, персоналізованих стратегій навчання дозволяє ефективніше розвивати Soft Skills через призму здоров'я і добробуту.

Таким чином, інтеграція здоров'язбережувальних технологій і розвитку Soft Skills у вищій освіті є не просто тенденцією, а необхідністю для формування нової моделі освіти, орієнтованої на людину. Європейський досвід демонструє, що ефективно поєднання фізичного, емоційного та соціального компонентів дозволяє

створити сприятливе середовище для всебічного розвитку студентів. Українські ЗВО, спираючись на кращі практики країн ЄС, можуть формувати освітній простір, де здоров'я, добробут і особистісне зростання стануть інтегральною частиною освітнього процесу, що відповідає принципам сталого розвитку та євроінтеграції.

Література:

1. Безлюдна Н., Дуднік Н. Формування soft skills у майбутніх педагогів як умова реалізації професійного стандарту вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. Вип. 2(6). С. 137-143. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248137](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248137)
2. Христова Т.Є. Інформаційно-структурна модель фізичного статусу здоров'я. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту*: зб. наук. праць. Харків: ХДАФК, 2019. Вип. 3. С. 112-115.
3. Chondekar N.R. Significance and Application of Soft Skill Development in Teacher Education. *International Journal of Science and Research*. 2018. Vol. 8. Is. 12. P. 1964-1966. <https://www.ijsr.net/archive/v8i12/31121903.pdf>

SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ: ПОГЛЯД ЄС

Худолій Ю. С.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Навчально-наукового інституту економіки, фінансів,
правління та права Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна*

У сучасному світі, що переживає глибокі трансформації під впливом цифровізації та екологічних викликів, зростає потреба в оновленні підходів до освіти, професійного розвитку та соціальної інтеграції. Цифровий і зелений переходи стали пріоритетними напрямками політики Європейського Союзу (ЄС), що знаходять своє втілення у Європейському зеленому курсі (European Green Deal), Програмі цифрового десятиліття та Європейському порядку денному в галузі навичок. У цьому контексті особливе значення набувають м'які (soft skills) та трансверсальні навички, які виходять за межі фахової підготовки та сприяють адаптації особистості до стрімких змін у соціально-економічному та технологічному середовищі.

Мета цього дослідження – проаналізувати роль soft skills у контексті цифрового та зеленого переходів, зосередивши увагу на європейських політичних ініціативах, а також їх роль в економічній освіті.

Soft skills – це особистісні характеристики, міжособистісні здібності, а також поведінкові моделі, що сприяють ефективній взаємодії, критичному мисленню, вирішенню проблем і гнучкості. До них належать комунікативність, емоційний інтелект, лідерство, вміння працювати в команді, креативність, тайм-менеджмент тощо.

Трансверсальні навички (від англ. transversal skills) – це навички, які є релевантними в багатьох контекстах та сферах життя і праці. Вони охоплюють як м'які навички, так і навички цифрової, екологічної, громадянської, підприємницької, міжкультурної компетентності. Саме їх інтеграція в навчальні програми надає змогу готувати фахівців нового покоління, здатних відповідати на виклики майбутнього.

Цифровий перехід передбачає не лише оволодіння технічними цифровими інструментами, але й потребує глибших особистісних і соціальних навичок. Згідно з програмою «Цифрове десятиліття Європи» (Digital Decade), однією з ключових цілей є забезпечення 80% населення базовими цифровими навичками до 2030 року. Але технологічні компетенції повинні супроводжуватися вмінням критично

оцінювати інформацію, розуміти етичні аспекти цифрової взаємодії, розвивати медіаграмотність та цифрову етику.

Soft skills, зокрема комунікація, адаптивність, самоорганізація, відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективної участі громадян у цифровому суспільстві. Наприклад, робота в дистанційному або гібридному форматі потребує високої самодисципліни та здатності до командної взаємодії через цифрові платформи. Ці навички також критично важливі для цифрових підприємців та інноваційних команд.

Європейський зелений курс передбачає глибоку екологічну трансформацію економіки та способу життя громадян. Для реалізації амбітних цілей зі скорочення викидів вуглецю, розвитку зеленої енергетики та циркулярної економіки необхідно не лише технічне знання, а й зміна поведінкових моделей. У цьому контексті трансверсальні навички, такі як екологічна свідомість, відповідальне споживання, системне мислення та готовність до змін, набувають ключового значення.

Програма ЄС «Європейська програма навичок» (2020) підкреслює, що перехід до сталої економіки вимагає «переналаштування» систем освіти й навчання, орієнтованих на розвиток м'яких і трансверсальних компетентностей. Одним із прикладів є ініціатива Pact for Skills, яка передбачає партнерство між бізнесом, урядами та освітніми інституціями задля підвищення кваліфікації кадрів для екологічно відповідальної економіки.

Крім того, інституції ЄС акцентують на важливості міждисциплінарного навчання, інтеграції екологічних тем в усі рівні освіти та підвищенні обізнаності громадян щодо кліматичних змін.

Розвиток м'яких і трансверсальних навичок напряду пов'язаний з досягненням багатьох Цілей сталого розвитку (ЦСР), проголошених ООН у 2015 році. Зокрема:

- ЦСР 4 (Якісна освіта) вимагає забезпечення інклюзивної, рівноправної та якісної освіти, яка сприяє розвитку життєвих навичок і соціальної інтеграції;
- ЦСР 5 (Гендерна рівність) підтримує розвиток м'яких навичок у жінок та дівчат як засобу розширення їхніх можливостей;
- ЦСР 8 (Гідна праця та економічне зростання) акцентує на потребі в навичках, які забезпечують продуктивну зайнятість, підприємництво та інноваційність;
- ЦСР 13 (Боротьба зі зміною клімату) вимагає обізнаності та дій з боку громадян, що можливо лише за умови сформованої екологічної культури та відповідних компетентностей.

Отже, м'які та трансверсальні навички виступають інструментом реалізації стратегічних цілей сталого розвитку через зміцнення людського потенціалу, сприяння інклюзії, інноваційності та адаптивності в нових умовах.

Системи формальної та неформальної освіти відіграють провідну роль у забезпеченні громадян навичками майбутнього. Університети, школи, професійні навчальні заклади мають інтегрувати компетентнісний підхід до освітніх програм, посилюючи міждисциплінарність, проектне навчання, а також цифрові та екологічні компоненти.

ЄС активно підтримує програми мобільності та обміну, такі як Erasmus+, які сприяють розвитку м'яких навичок через міжкультурну комунікацію,

мобільність, критичне мислення. Значна увага приділяється також створенню мікрокваліфікацій (micro-credentials), які дозволяють підтвердити набуття окремих компетенцій.

Не менш важливою є роль освіти дорослих і безперервного навчання. З огляду на динаміку змін у професійних профілях, кожен громадянин повинен мати можливість постійно оновлювати свої навички. Для цього потрібні доступні цифрові платформи навчання, підтримка з боку держави та роботодавців.

Попри значний прогрес, існують певні виклики на шляху впровадження soft skills навичок:

1) неоднорідність розуміння термінів – відсутність узгоджених підходів до визначення та оцінювання м'яких і трансверсальних навичок у різних країнах і секторах освіти;

2) нерівний доступ до можливостей – соціально вразливі групи населення часто мають обмежений доступ до освітніх ресурсів, що перешкоджає розвитку необхідних навичок.

3) недостатня інтеграція в національні політики – не всі країни-члени ЄС належно інтегрували розвиток soft skills у свої національні освітні стратегії.

Перспективи ж полягають у:

- посиленні партнерства між освітніми установами, бізнесом, НУО та державою;
- розвитку інструментів визнання неформального навчання;
- активному впровадженні новітніх технологій у навчальний процес;
- розширенні міжнародної співпраці в галузі освіти та навичок.

Отже, м'які та трансверсальні навички становлять фундамент сучасної освітньої політики Європейського Союзу в умовах цифрового та зеленого переходу. Вони сприяють соціальній згуртованості, інноваційності, адаптивності та сталому розвитку суспільств. ЄС демонструє комплексний підхід до інтеграції цих навичок в освітні програми, ринок праці та громадське життя. Україна, інтегруючись у європейський освітній простір, має всі підстави для активного впровадження відповідних стратегій у свої політики задля підготовки громадян до викликів XXI століття.

Література:

1. Education for Sustainable Development Goals: learning objectives. <https://www.unesco.org/>. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/education-sustainable-development-goals-learning-objectives> (дата звернення: 30.05.2025).

2. European Skills Agenda. *Employment, Social Affairs and Inclusion*. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/european-skills-agenda_en (дата звернення: 30.05.2025).

3. Future of Education and Skills 2030/2040. URL: <https://www.oecd.org/en/about/projects/future-of-education-and-skills-2030.html> (дата звернення: 30.05.2025).

4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development | Department of Economic and Social Affairs. *Sustainable Development*. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 30.05.2025).

КОГНІТИВНА СТІЙКІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Худолей В. Ю.,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування,
Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна*

Карпенко О. О.,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування,
Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах Україна стикається з масштабними гібридними загрозами, які охоплюють як військові, так і невійськові інструменти впливу – інформаційні атаки, кібератаки, економічний тиск, диверсії та дестабілізацію політичної ситуації. Вивчення європейського досвіду протидії гібридним загрозам дозволяє адаптувати найкращі практики до українських реалій.

Гібридні загрози, які поєднують традиційні і нетрадиційні форми впливу, включаючи дезінформацію, кібератаки, економічний тиск, пропаганду, стали ключовим інструментом впливу на держави та суспільства. Одним із найбільш уразливих напрямів такого впливу є когнітивна сфера – світогляд, переконання, поведінкові моделі громадян, оскільки гібридні актори намагаються не переконати, не битись, а вплинути на алгоритм прийняття управлінських рішень [1]. Саме тому формування та забезпечення когнітивної стійкості стало стратегічним пріоритетом для країн Європейського Союзу в умовах гібридної війни.

Когнітивна стійкість – це здатність особистості, спільноти або суспільства в цілому зберігати критичне мислення, раціональність і психологічну витривалість у відповідь на зовнішні інформаційно-психологічні впливи. Вона базується на медіаграмотності й інформаційній обізнаності, довірі до демократичних інституцій та засобів масової інформації, готовності до протидії маніпуляціям, фейкам, пропаганді.

У контексті гібридних загроз когнітивна стійкість допомагає уникати поляризації суспільства, запобігати радикалізації, а також знижує ефективність зовнішніх інформаційних атак.

Європейський досвід формування когнітивної стійкості демонструє, що найбільш ефективною є системна модель, яка поєднує:

1) інституційну координацію. ЄС створив низку структур для моніторингу та протидії гібридним загрозам, зокрема:

– Європейський центр передового досвіду з протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE), який об'єднує зусилля держав-членів у боротьбі з гібридними атаками, його завдання включають аналітику, навчання і обмін досвідом [2].

– Оперативну робочу групу зі стратегічних комунікацій (East StratCom Task Force) як частину Європейської служби зовнішніх зв'язків (European External Action Service), що займається викриттям дезінформації (платформа EUvsDisinfo) [3].

– Центр аналізу гібридних загроз ЄС (EU Hybrid Fusion Cell), що є частиною Розвідувального та ситуаційного центру ЄС (EU INTCEN), який забезпечує обмін інформацією між країнами-членами [4].

2) просвітницьку діяльність. У країнах ЄС активно впроваджуються програми медіаграмотності на всіх рівнях освіти. ЄС підтримує платформи, як-от, European Digital Media Observatory (EDMO) [5], які проводять фактчекінг, навчання журналістів і громадян.

3) підтримку незалежних медіа. Забезпечення когнітивної стійкості неможливе без якісного, незалежного та етичного медіапростору. ЄС фінансує незалежні засоби масової інформації для протидії інформаційному тиску та пропаганді.

4) регуляцію цифрового простору. ЄС розробив Кодекс практики щодо дезінформації в рамках Акту про цифрові послуги (DSA) [6], який зобов'язує Google, Meta, X та інші платформи маркувати фейки; обмежувати охоплення дезінформаційних матеріалів; звітувати про джерела фінансування політичної реклами; взаємодіяти з фактчекерами.

Україна, перебуваючи під постійним гібридним тиском, уже впроваджує подібні підходи – зокрема, через Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки [7], програму з медіаграмотності «Фільтр» [8], законодавчі ініціативи щодо регулювання соцмереж. Проте для посилення когнітивної стійкості потрібна:

– інтеграція медіаграмотності у формальну освіту на всіх рівнях;
– розвиток національних інструментів швидкого фактчекінгу;
– гарантії прозорості та добросовісності в інформаційному полі;
– розширення міжнародної співпраці з країнами ЄС у сфері цифрової безпеки та інформаційного опору.

Однією з відповідей на численні виклики, які зумовлені впливом гібридних загроз, була реалізація проекту «Академічна протидія гібридним загрозам» (WARN) в межах Програми ЄС Еразмус+ за напрямом «Розвиток потенціалу вищої освіти» (Erasmus+ Capacity Building Project 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-SBHE-JP). Місія проекту – підвищення національної безпеки та подолання нестачі сервісів безпеки, яка виникла через появу гібридних загроз. Цільові групи: студенти, університети, викладачі, компанії та організації, суспільство загалом [9].

Щоб протидіяти гібридним загрозам потрібно використовувати різноманітні методи для підвищення освіченості у різних професійних сферах, розвитку критичного мислення та медіаграмотності, забезпечення інформаційної стійкості, а також співпрацювати з різними групами в суспільстві, налагодити комунікацію між громадськістю та владою [10].

Когнітивна стійкість – це не лише захист від інформаційних атак, а інвестиція у майбутнє демократичного суспільства, де громадяни здатні самостійно

оцінювати факти, приймати обґрунтовані рішення і чинити опір маніпуляціям. Європейський Союз доводить, що забезпечення когнітивної стійкості – завдання не лише безпекове, а й культурне, освітнє та цивілізаційне. Україна, як держава, що прагне інтеграції до європейського простору, має взяти цей досвід за основу власної стратегії інформаційної безпеки.

Література:

1. Методика навчання в умовах гібридних загроз: посібник / Е. Балашов, М. Білоскіль, Т. Борозенцева, М. Головянко, С. Гришко, Т. Жовтенко та ін. Харків: ТОВ «Технологічний Центр Груп», 2023. 84 с. URL: <https://sciencebookgroup.org/catalog/book/338>
2. The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats (Hybrid CoE). URL: <https://www.hybridcoe.fi/about-us/>
3. Хакімова В. Т. Європейський Союз в епоху постправди: діяльність East StratCom Task Force. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр.* Одеса : Гельветика, 2021. Вип. 67. С. 155-162.
4. Joint Report To The European Parliament And The Council On The Implementation Of The Joint Framework On Countering Hybrid Threats – A European Union Response. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017JC0030&from=EN>
5. European Digital Media Observatory (EDMO). URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-digital-media-observatory>
6. ЄС посилює боротьбу з фейками: Кодекс практики щодо дезінформації стане частиною Акту про цифрові послуги. URL: <https://cedem.org.ua/news/yes-posylyuyeborotbu-z-fejkamuy/>
7. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prezentovano-centr-strategichnih-komunikacij-ta-informacijnoyi-bezpeki>
8. Про проєкт. URL: <https://filter.mkip.gov.ua/>
9. Вебсайт проєкту WARN. URL: <http://warn-erasmus.eu>
10. Гібридні загрози та комплексна безпека: навчальний посібник. Укл. Карпенко О.О., Осипова Є.Л. Київ : ТОВ «ТРОПЕА», 2024. 76 с.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Цуруль О. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри методики навчання природничих дисциплін

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

Проблема формування soft skills у сучасного вчителя є предметом наукового пошуку Н. Безлюдної (2021), О. Біляковської (2018), Н. Денисенко (2022), Л. Охріменко (2023), Т. Лукашової (2022), О.Самойленко (2024) та ін.

О.Самойленко, І. Брюховецька та Т. Штайнер обґрунтовано «педагогічні умови формування soft skills у контексті професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога:

- 1) використання інтерактивних методів навчання;
- 2) у зміст навчальних дисциплін покласти метод моделювання педагогічних ситуацій;
- 3) здійснення рефлексії в освітньому процесі у вигляді ведення рефлексивних щоденників, створення портфоліо;
- 4) здійснення розвитку емоційного інтелекту шляхом упровадження спеціальних тренінгів та семінарів-практикумів (вебінарів)»[2].

Як зазначають дослідниці, перспективними є вивчення впливу дистанційної та змішаної форм освіти на розвиток soft skills у майбутніх педагогів, а також дослідження нових методик, що адаптуються до онлайн-форматів.

Доцільність побудови освітнього процесу вивчення методичних дисциплін у контексті формування soft skills у майбутніх учителів біології та здоров'я людини є вимогою часу. Це стосується як нормативних, так і вибіркового ОК, а також практичної підготовки.

У ході дослідження Н. Денисенко та співавторів зроблено висновок, що «переважна більшість здобувачів вищої освіти пов'язує формування soft skills з вивченням вибіркового ОК, які вдосконалюють аналітичне мислення, професійну гнучкість та інноваційність. Студенти також виділяють креативність, оригінальність й ініціативність, життєздатність, стресостійкість; формування нових ідей, для того щоб бути конкурентоспроможними на сучасному ринку освітніх послуг» [1].

Вибіркові освітні компоненти (вибіркові навчальні дисципліни, дисципліни вільного вибору) – форми організації сучасного освітнього процесу у ЗВО, які забезпечують реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії здобувача. Ця потужна складова підготовки (не менше 25% від загальної кількості кредитів ЄКТС)

є оперативною відповіддю ОПП на сучасні реалії та мінливі умови професійної діяльності. Особлива роль вибіркового освітніх компонентів методичного змісту у формуванні soft skills у сучасного вчителя, здатного до пізнавальної взаємодії у НУШ.

У межах реалізації ОПП «Середня освіта. Біологія та здоров'я людини» в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова кафедрою методики навчання природничих дисциплін у 2024/2025 н.р. розроблено такі вибіркові навчальні дисципліни:

1) «Інноваційні технології навчання біології» [8] та «Основи Stem-освіти» [10] – для здобувачів ОР Бакалавр;

2) «Методика педагогічного експерименту» [9] та «Педагогічне оцінювання та моніторинг якості біологічної освіти» [11] – для здобувачів ОР Магістр.

Новим напрямком не лише професійного розвитку вчителів, і й перспективною формою сучасної методичної підготовки студентів-майбутніх учителів у вітчизняних ЗВО є малі дистанційні курси [5,7]. Їх упровадження започатковане в іноземних ЗВО як Small Private Online Courses (SPOC) [12].

Здобувачам пропонуються такі дистанційні курси у межах неформальної та інформальної освіти, зокрема авторські: «Методика формування біологічних понять» [4], «Методика організації та проведення тренінгів у процесі вивчення біології» [3], «Методика формування в учнів мотивації до вивчення біології» [6].

Отже, формування soft skills у здобувачів – важливий напрямок методичної підготовки майбутніх учителів біології та здоров'я людини у ЗВО.

Література:

1. Денисенко, Н. Г., Борбич, Н. В., Марчук, С. С., & Чемерис, І. В. (2023). Роль вибіркового освітніх компонентів у формуванні soft skills майбутніх учителів нової української школи. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, (3), 42-50. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.3.7> (дата звернення: 29.05.2025).

2. Самойленко, О., Брюховецька, І., & Штайнер, Т. (2024). Педагогічні умови формування soft skills у майбутніх педагогів у процесі професійно-педагогічної підготовки. *Молодь і ринок*, 10 (230), 56-60. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314178> (дата звернення: 29.05.2025).

3. Цуруль, О. А. (2020). Методика організації та проведення тренінгів у процесі вивчення біології. Дистанційний курс. URL: <https://vseosvita.ua/course/metodyka-organizatsii-ta-provedennia-treninhiv-u-protsesi-vyvchennia-biolohii-97.html>

4. Цуруль, О. А. (2020). Методика формування біологічних понять. Дистанційний курс. URL: <https://vseosvita.ua/course/metodyka-formuvannia-biolohichnykh-poniat-111.html>

5. Цуруль, О. А. (2021). Зміст та структура дистанційного курсу «Методика формування в учнів мотивації до вивчення біології». *Педагогічні науки: теорія та практика*, (2), 59-65. <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-2-09>

6. Цуруль, О. А. (2021). Методика формування в учнів мотивації до вивчення біології. Дистанційний курс. URL: <https://vseosvita.ua/course/metodyka-formuvannia-v-uchniv-motyvatsii-do-vyvchennia-biolohii-122.html>

7. Цуруль, О. А. (2023). Дистанційний курс як сучасна форма підготовки вчителя до реалізації тренінгових технологій навчання біології. *Наукові записки Вінницького*

державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Теорія та методика навчання природничих наук, (4), 198-207. <https://doi.org/10.31652/2786-5754-2023-4-198-207>

8. Цуруль, О. А. (2025). Інноваційні технології навчання біології. Силабус вибіркової навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності 014 Середня освіта. URL: <https://prf.edu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/Tsurul-O.A.-Innovatsiini-tekhnologii-navchannia-biolohii-2025.pdf>

9. Цуруль, О. А. (2025). Методика педагогічного експерименту. Силабус вибіркової навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістерського) освітнього рівня спеціальності 014 Середня освіта. URL: https://prf.edu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/Tsurul-O.A.-Sylabus-Mag_Metodika-pedahohichnoho-eksperym-2025.pdf

10. Цуруль, О. А. (2025). Основи Stem-освіти. Силабус вибіркової навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності 014 Середня освіта. URL: https://prf.edu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/Tsurul-O.A.-Sylabus-Bac_Osnovy-Stem-osvity-2025.pdf

11. Цуруль, О. А. (2025). Педагогічне оцінювання та моніторинг якості біологічної освіти. Силабус вибіркової навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістерського) освітнього рівня спеціальності 014 Середня освіта. URL: https://prf.edu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/MaG_Ped-ocinuvan2025.pdf

12. Ruiz-Palmero, J., Fernández-Lacorte, JM., Sánchez-Rivas, E., et al. (2020). The implementation of Small Private Online Courses (SPOC) as a new approach to education. *Int J Educ Technol High Educ.* (17), 27. <https://doi.org/10.1186/s41239-020-00206-1>

ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗРОСТАННЯ СТІЙКОСТІ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Чагайда А. О.,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи
Державного університету «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна*

Сектор туризму є однією з найбільших і швидкозростаючих галузей у світі, що робить значний внесок у національну економіку, але при цьому також є основним джерелом навантаження на навколишнє середовище, оскільки готелі відповідають за значне споживання енергії, використання води та утворення відходів. Туристична діяльність, зокрема розміщення та транспортування, робить значний внесок у глобальні викиди вуглецю, що за оцінками складає 8% загальних глобальних викидів. Як наслідок, готелі зіткнулися зі зростаючим тиском щодо впровадження екологічно чистих методів, які можуть пом'якшити цей вплив, зберігаючи прибутковість і зміцнюючи свої позиції на ринку [1].

Споживачі послуг індустрії гостинності стають все більш обізнаними щодо екологічних і соціальних проблем, тому надають перевагу закладам, які відповідають їхнім цінностям, таким як екологічні ініціативи, енергоефективність, скорочення відходів, етичне постачання та корпоративна соціальна відповідальність. Люди більш схильні вибирати готелі, які демонструють відданість значущим ініціативам сталого розвитку, що стало невід'ємною частиною бізнес-стратегії і впливає на операційні рішення [2].

Виокремлюють два типи проекологічної поведінки споживачів: – поведінка людей удома та навколо нього, яка спричиняє позитивний вплив на навколишнє середовище; – поведінка туристів під час відпустки, яка сприяє захисту навколишнього середовища та уникненню шкоди природним екосистемам, включаючи вибір екологічно чистих способів подорожі та продуктів [3]. Дослідження свідчать, що навіть при позитивному ставленні споживачів до навколишнього середовища вдома, їх проекологічна поведінка у чотирьох ключових категоріях, включаючи переробку, використання зеленого транспорту, стале використання енергії/матеріалів та споживання зеленої їжі під час подорожі, відбувається лише якщо це було зручно [4]. Такі мандрівники усвідомлюють вплив своєї поведінки в пункті призначення, але не зацікавлені в прийнятті сталого способу життя або підтримці відповідальних туристичних продуктів і можуть насолоджувалися чистими рушниками та зміною постільної білизни щодня [5]. Разом із тим, 48,4% європейців готові скоротити кількість відходів під час відпустки, 35,5% оберуть транспорт з урахуванням низького екологічного впливу, 35% готові платити

більше за захист природного середовища, 34,8% кажуть, що скоротять використання води та 33,7% готові зробити внесок у діяльність, яка компенсує викиди вуглецю, наприклад, висаджувати дерева [6].

Екологічна освіта є потужним засобом вирішення екологічних проблем, оскільки вона прагне просувати цінності і практики збереження довкілля та сталого розвитку, а також має на меті надихнути людей до дій щодо прийняття обґрунтованих рішень, які сприяють екологічній стійкості. Освіта є життєво важливою для підвищення обізнаності та розуміння складних екологічних проблем, з якими нам доводиться стикатися, та для забезпечення людей здібностями та знаннями, необхідними для вирішення цих проблем, при цьому здобуття екологічних знань вважається важливою умовою для прояву екологічної поведінки. Екологічна освіта спрямована на розвиток екологічно грамотних громадян, які добре підходять для вирішення проблем екологічної та ресурсної стійкості, а також заохочує людей розвивати необхідні ставлення, цінності, знання, схильності та навички для участі в екологічних діях, тим самим підвищуючи їхню участь у покращенні довгострокової життєздатності відносин між людьми та природним середовищем. Об'єктивна ситуаційна екологічна освіта передбачає надання туристам інформації про навколишнє середовище в місці призначення, з акцентом на тип та характер інформації, що передається [7].

«Озеленення» туризму стоїть на міжнародному порядку денному з кінця 1980-х років, а конкурентоспроможність сектору гостинності та туризму значною мірою залежить від навичок та кваліфікації його працівників. Ця потреба стає ще більш нагальною, коли йдеться про впровадження стійких ініціатив та практик, оскільки вони вимагають відданості та загальної участі всіх зацікавлених сторін, керівництва, операційного персоналу, партнерів та клієнтів. Управління енергією та використання альтернативних енергетичних технологій, моніторинг та оцінка для розрахунку кількості викидів вуглецю та альтернативні методи скорочення викидів вуглецю є нагальними вимогами менеджерів та операторів. Управління відходами також є важливою навичкою для зменшення кількості пластикових, харчових та загальних відходів, що потрапляють на звалища внаслідок туристичної та готельної діяльності [8]. Екологічні навички, які також називають «зеленими» навичками, тісно пов'язані зі сприйняттям клієнтами якості послуг і тому мають значний вплив на конкурентоспроможність та привабливість туристичних та готельних компаній [9].

Навички є однією з головних тем і в академічному та трудовому середовищі, адже цифрові, зелені, а також соціально-культурні навички є ключем до досягнення стійких практик та цілей сталого розвитку. Навчання, що підтримує зелені технології та поведінку, може допомогти створити більш стійкий та сталий світ, що вимагає балансу між економічним зростанням та екологічною стійкістю [10]. Враховуючи постійно зростаючі темпи цифрової трансформації усіх процесів, розвиток навичок, які сприяють екологічній стійкості є першочерговим для досягнення цілей сталого розвитку. Особливо важливим є розвиток цих навичок для фахівців, що працюють із споживачами послуг індустрії гостинності, адже за рахунок безпосередньої комунікації вони здатні не лише впроваджувати ефективні та інноваційні рішення, а і заохочувати клієнтів до підтримання екологічних ініціатив та більш свідомого ставлення до навколишнього природного середовища.

Література:

1. Velaoras, K., Menegaki, A. N., Polyzos, S., & Gotzamani, K. (2025). The Role of Environmental Certification in the Hospitality Industry: Assessing Sustainability, Consumer Preferences, and the Economic Impact. *Sustainability*, 17(2), 650. <https://doi.org/10.3390/su17020650>
2. Mironova, J., Zusevica, I., & Oborenko, Z. (2025). The Influence of Sustainable Practices in the Hospitality Industry on Consumer Decision-Making. *Baltic Journal of Economic Studies*, 11(1), 1-8. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-1-8>
3. Xu, F., Huang, L., & Whitmarsh, L. (2020). Home and away: cross-contextual consistency in tourists' pro-environmental behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(10), 1443-1459. DOI: 10.1080/09669582.2020.1741596
4. Miller, D., Merrilees, B., & Coghlan, A. (2015). Sustainable urban tourism: Understanding and developing visitor pro-environmental behaviours. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(1), 26-46. DOI: 10.1080/09669582.2014.912219
5. Gössling, S. (2017). Tourism, tourist learning and sustainability: an exploratory discussion of complexities, problems and opportunities. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(2), 292-306. DOI: 10.1080/09669582.2017.1349772
6. Bassi, F., Martín, J.A.M. Drivers of sustainable tourism in Europe: how to design efficient business strategies. *Qual Quant* (2024). DOI: 10.1007/s11135-023-01819-0
7. Wang, J., Dai, J., Gao, W., Yao, X., Dewancker, B. J., Gao, J., Wang, Y., & Zeng, J. (2024). Achieving Sustainable Tourism: Analysis of the Impact of Environmental Education on Tourists' Responsible Behavior. *Sustainability*, 16(2), 552. <https://doi.org/10.3390/su16020552>
8. Carlisle, S., Zaki, K., Ahmed, M., Dixey, L., & McLoughlin, E. (2021). The Imperative to Address Sustainability Skills Gaps in Tourism in Wales. *Sustainability*, 13(3), 1161. <https://doi.org/10.3390/su13031161>
9. Perramon, J., Oliveras-Villanueva, M., & Llach, J. (2022). Impact of service quality and environmental practices on hotel companies: An empirical approach. *International Journal of Hospitality Management*, 107. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2022.103307>
10. Silva, S., Silva, C., & Oliveira, M. (2025). The Value of Skills for a Sustainable Tourism and Hospitality Industry. *Tourism and Hospitality*, 6(1), 14. <https://doi.org/10.3390/tourhosp6010014>

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ПРАКТИКИ ЄС

Чокова А. О.,

аспірантка кафедри історії

*Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна*

У XXI столітті на перший план виходять не лише фахові знання, а й так звані «м'які навички» (soft skills), серед яких особливе місце займають комунікаційні компетенції. Успішність гуманітарія – журналіста, викладача, культуролога, перекладача – значною мірою визначається його здатністю до ефективної міжособистісної та міжкультурної комунікації. Європейський Союз упродовж останніх десятиліть розробив низку інноваційних освітніх практик, спрямованих на цілеспрямоване формування таких навичок у студентів.

Одним із найефективніших підходів до розвитку комунікаційних навичок є проєктно-орієнтоване навчання. Університет Гронінгена у Нідерландах впроваджує модулі, де студенти вирішують реальні соціальні проблеми в малих групах, що стимулює постійну комунікацію та взаємодію між учасниками [3]. Такий формат дозволяє студентам навчитися презентувати ідеї, обговорювати варіанти вирішення завдань, досягати консенсусу – все це важливі елементи сучасної гуманітарної підготовки.

У багатьох університетах ЄС активно використовуються дебати, симуляції парламентських слухань, публічні виступи. Університет Франкфурта у Німеччині проводить спеціальні тренінги з дебаткування для студентів гуманітарних факультетів. Ці тренінги охоплюють як техніки риторики, так і методи конструктивної дискусії [5]. Вони допомагають студентам краще аргументувати свою позицію, слухати опонента, долати хвилювання перед публікою.

Програма Erasmus+ є одним із наймасштабніших інструментів формування міжкультурної компетентності. Згідно з дослідженням, опублікованим у журналі E3S Web of Conferences, 80% студентів, які брали участь у програмі, повідомили про покращення навичок міжкультурного спілкування, що особливо важливо для гуманітаріїв [1]. Спілкування у багатомовному середовищі дозволяє студентам набувати практичного досвіду адаптації до нових культурних кодів та комунікативних стилів.

Цифрові компетенції є невід'ємною частиною сучасного гуманітарного профілю. У Литві, в межах Baltic Digital Skills Development Programme, студенти проходять навчання з онлайн-комунікації, створення цифрового контенту, модераторії дискусій у віртуальному просторі. Програма акцентує увагу на формуванні навичок самопрезентації в медіа, веденні ділової переписки, етикету онлайн-спілкування [2].

Сучасна парадигма гуманітарної освіти в ЄС також передбачає зміну ролі викладача – від традиційного джерела знань до фасилітатора комунікаційно-го середовища. У Центрі сучасних мов в Австрії викладачі проходять спеціальне навчання для того, щоб ефективно модерувати навчальні дискусії, заохочувати співпрацю, створювати безпечну атмосферу для висловлення думок студентів. Такий підхід формує довіру, емпатію та відкритість у студентській спільноті.

Сучасна гуманітарна освіта в Європі активно впроваджує міждисциплінарні підходи, що сприяють розвитку комунікативних навичок студентів. Університет Гельсінкі, зокрема, через свою дослідницьку спільноту Humanities and Social Sciences Education, зосереджується на вивченні та викладанні предметів гуманітарного та соціального спрямування, включаючи мови, історію, соціальні науки, релігію, етику, філософію та географію. Ця спільнота досліджує методи навчання, оцінювання в цих предметах, а також розробляє їхню дидактику. Крім того, вона вивчає соціальні, історичні та культурні фактори, що впливають на статус предметів, і співпрацює з академічними дисциплінами, що лежать в основі цих предметів [4].

Такий міждисциплінарний підхід дозволяє студентам працювати над груповими завданнями, де важливо враховувати точки зору представників інших спеціальностей, що вимагає адаптивності та ефективної комунікації.

Сучасна гуманітарна освіта не може обмежуватися лише теоретичною підготовкою. Європейський досвід доводить, що ефективне формування комунікаційних навичок вимагає створення освітнього середовища, де студент – активний учасник комунікативного процесу. Використання проєктного та міждисциплінарного навчання, участь у міжнародних програмах, цифрова взаємодія та інноваційні ролі викладачів – усе це створює передумови для підготовки гуманітаріїв нового покоління.

Для українських ВНЗ імплементація цих практик може стати відповіддю на виклики сучасного ринку праці та соціальних трансформацій, сприяючи формуванню конкурентоспроможного, креативного, комунікаційно активного фахівця.

Література:

1. Baranova T., Kobicheva A. & Tokareva E. The impact of Erasmus program on intercultural communication skills of students. E3S Web of Conferences, 164, 12013. 2020. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/24/e3sconf_trapee2020_12013.pdf (дата звернення: 29.05.2025).
2. ISM University of Management and Economics. Baltic Digital Skills Development Programme. URL: <https://www.ism.lt/en/baltic-digital-skills-development-programme/> (дата звернення: 29.05.2025).
3. University of Groningen. Project-Based Learning. URL: <https://www.rug.nl/ucg/education/projects/?lang=en> (дата звернення: 29.05.2025).
4. University of Helsinki. Humanities and Social Sciences Education. URL: https://www.helsinki.fi/en/faculty-educational-sciences/research/researchers-and-research-communities/humanities-and-social-sciences-education?Utm_source (дата звернення: 29.05.2025).
5. PRIF. Debattierkünstler*innen. URL: <https://www.prif.org/en/dialogue-education/civicseducation/debattierkuenstlerinnen> (дата звернення: 29.05.2025).

SOFT SKILLS – З ТОЧКИ ЗОРУ ВИКЛАДАЧА В ЗВО ТА З ТОЧКИ ЗОРУ РОБОТОДАВЦЯ

Чорноус С. М.,

*старший викладач кафедри комп'ютерних систем, мереж та кібербезпеки
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
провідний спеціаліст відділу телекомунікаційного забезпечення
Інформаційно-обчислювального центру НУБіП України,
м. Київ, Україна*

З урахуванням сьогоденної ситуації в країні та в світі до випускників закладів вищої освіти (ЗВО) зі сторони роботодавців формуються нові вимоги, як з точки зору професійних якостей та знань, так і з точки зору «soft skills». Це вимагає від викладачів дещо змінювати підхід до викладання дисциплін, пов'язаних з майбутньою професією здобувачів вищої освіти, і доповнювати свої заняття знаннями, опосередковано пов'язаними з конкретною технічною дисципліною.

За свою трудову діяльність я був з «двох сторін» – працював в державних і комерційних структурах, відповідно наймаючи персонал на роботу та проводячи з ними співбесіди і фахові тестування, так і викладачем, який готує студентів до майбутнього професійного життя. І якщо з професійними знаннями, які студенти засвоюють під час вивчення тієї чи іншої дисципліни все більш менш зрозуміло і оцінити їх досить легко під час тестування і інтерв'ю, пов'язаного з конкретною посадою і виконанням службових обов'язків (зазвичай все стає зрозуміло під час тестового завдання і першої співбесіди), то відслідкувати «soft skills», так звані м'які навички, набагато складніше і, як правило, вони розкриваються під час випробувального терміну та подальшої роботи. Крім цього, останнім часом все більше і більше вимог зі сторони роботодавців про відповідність випускників ЗВО європейським стандартам.

З точки зору роботодавця, я б ранжував «soft skills» наступним чином:

- Комунікабельність;
- Неконфліктність;
- Цілеспрямованість;
- Логічність;
- Лідерство;
- Дотримання корпоративного етикету та дисципліни.

Комунікабельність – вміння спілкуватись: вести бесіду; чути співрозмовника; робити висновки з розмови; вміння спілкуватись «на рівних» як з тими, хто вище тебе за посадою, так і з тими хто нижче тебе за посадою; вміння аргументовано доводити свою точку зору або певне технічне рішення.

Неконфліктність – вміння працювати в колективі; вміння чути кожного і робити так, щоб кожний почув тебе; «відчувати та знати» емоційний стан своїх

колег, їх тип характеру і відповідно до цього вибудовувати свої відносини з колективом (при цьому не забуваючи показувати себе з найкращої професійної та людської сторони); вміння уникати конфліктів.

Цілеспрямованість – як викладач та колишній роботодавець, я хочу щоб мої студенти та колеги по роботі були цілеспрямованими та намагались отримати додаткові знання; постійно працювали над своїм професійним ростом і максимально вдосконалювали свої знання; намагались стати кращими в своїй професійній сфері; намагались якнайкраще вирішити поставлені перед ними задачі; використовували гнучкий підхід для засвоєння нових знань та вирішення нових задач.

Логічність – вміли вибудовувати причинно-наслідкові ланцюги, робили висновки з своїх успіхів та невдач, вміли прораховувати свої дії на 3-5 кроків та вибудовували кілька способів (основний та альтернативні) для вирішення тих чи інших задач; розуміли, що немає одного вірного рішення, особливо з точки зору технічних і інженерних задач, а необхідно вибрати оптимальне рішення в даній конкретній ситуації з урахуванням всіх сторонніх факторів.

Лідерство – вміння взяти відповідальність на себе не тільки за свої вчинки/дії/рішення, а і, при необхідності, за колектив; не боятись очолити групу колег для вирішення різних задач; планувати не тільки свій професійний розвиток, а і свого колективу; в критичних ситуаціях очолити колектив, знайти оптимальне рішення та привести колектив до успіху або мінімальних фінансових/репутаційних та інших втрат; вміти не тільки вирішувати конфлікти, а і гасити їх в самому зародку; намагатись бути особистим прикладом для своїх підлеглих та завжди рухатись в перед; вміти вчити та вчитись; не боятись взяти на роботу собі в підлеглі людину, яка розумніше ніж ти; вміти планувати як тактичні так і стратегічні цілі для себе та колективу і нести за це відповідальність.

Дотримання корпоративного етикету та дисципліни – один з найголовніших «soft skills» в житті як студента так і працівника: на цьому вибудовуються всі взаємовідносини в колективі і існування колективу як такого.

Висновок: навчальні дисципліни та ми, як викладачі закладів вищої освіти, повинні змінюватись та відповідати вимогам часу; ми повинні запрошуючи професіоналів-практиків та HR-працівників зі сторони роботодавців для проведення занять та на зустрічі зі своїми студентами; необхідно доносити до здобувачів вищої освіти думку, що їх професійні знання (хоч поки і більш теоретичні) повинні бути доповнені «м'якими навичками» і ці навички, в купі з їх фаховими, значно покращують їх стартові позиції при майбутньому працевлаштуванні та подальшому кар'єрному рості. Використання комп'ютерних технологій, штучного інтелекту, колосальних баз знань в Інтернеті, сучасних гейміфікованих та візуалізованих методів навчання – все це лише інструмент, за допомогою якого необхідно вчити та вчитись нам самим.

Література:

1. Оксана Плотнікова (2024). "Soft skills для сучасного ринку праці, тенденції 2025 року". https://www.epiprosvita.org/blog/soft-skills-dlya-suchasnogo-rinku-pracitendenciyi-2025-roku?gad_source=1&gad_campaignid=22136394682&gbraid=0AAAAAq

WR05_C76-EnBerUmxSkArXxtj0H&gclid=Cj0KCQjwlMfABhCWARIsADGXdy_bjcYj2096gb9SH8Wf0JWJCVXkLp5Mxyu3EsjT5zdsReZTPvApJcAaAu8bEALw_wcB

2. Відомості про професійні стандарти. (2023). Офіційний портал Міністерства економіки України. <http://surl.li/mvchli> (дата звернення: 25.04.2025).

3. Шевченко І.А., Шелевер О.В., Маркова В.В. (2024). Розвиток Soft Skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.54>

4. Наталія Гарань, Валентина Замороцька, Катерина Колесник (2023). Розвиток «Soft Skills» студентської молоді у закладі вищої освіти в умовах дистанційного навчання. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. № 1(103). DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(103\)2023.284520](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(103)2023.284520)

5. Наталія Гарань, Валентина Замороцька (2023) Soft Skills як складник підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти. *Grail of Science: International scientific journal*. № 28 (June, 2023). DOI <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.09.06.2023.52>

ХОРТИЦЯ ЯК МУЗЕЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПРОСТІР: ЗНАЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ

Чухрай Л. О.,

*кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київського Національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Острів Хортиця є унікальним історико-археологічним та культурно-туристичним об'єктом, який має значний потенціал для інтеграції в освітні практики з розвитку soft skills у здобувачів вищої освіти.

Україна багата на унікальні історико-культурні та природничі пам'ятки. Одним із найбільших святинь українського народу є мальовничий острів на р. Дніпро – о. Хортиця. Цей острів розташований в межах міста Запоріжжя і є найбільшим на р. Дніпро. Довжина його сягає 10 км, а ширина – 2 км. Верхня частина о. Хортиці скеляста, вона складена гранітними скелями і в однієї з бухт знаходиться Гераклова печера, вхід до якої знаходиться під рівнем поверхні води. Береги острова складають численні бухти і балки серед яких Молодняга, Ушви́ва, Генералка та ін.

Загалом на Хортиці десять балок. Нижня частина острова похила і заросла лісом. Пониззя Хортиці складають численні озера, які влітку вкриті ковдрою яскраво-малинового кольору водяного горіху, але не тільки своїми природними, мальовничими краєвидами приваблює нас цей острів.

Хортиця – священне місце східно-слов'янських народів, зокрема, давніх русичів. Вона відома у найдавніших Києво-Руських літописах. Тут бували гуни, готи, хазари, половці і печеніги. Зупинялися каравани які йшли із «варягів у греки» та навпаки. На Хортиці утворили найдавнішу Січ запорозькі козаки, збиралися ватаги воювати з татарами та турками, тут кожний камінь свідчить про нашу історію. На малій Хортиці князь Дмитро Іванович Вишневецький збудував замок, який протистояв татарам і туркам. Загалом на Хортиці та по берегах р. Дніпро навколо Хортиці розташовано понад тридцять археологічних об'єктів.

Зручне розташування Хортиці в середині обласного, майже мільйонного міста ставить цей острів в особливий стан щодо туристичної діяльності. Є два засоби познайомитися з видатними історичними місцями острова. Кожний із них є неповторним і доповнює один одного.

Перший – автомобільна екскурсія по археологічних та історичних пам'ятках острова. Екскурсію варто починати з музею Національного історико-культурного заповідника де представлено археологічні знахідки від палеоліту до нового часу. Особливу увагу привертають музейні предмети середньо-стогівської

культури, доби ранньої та пізньої бронзи, скіфів, пізнього середньовіччя та козацького часу. На подвір'ї розташовано об'єкти, які неможливо розмістити в закритому приміщенні. Це якорі XVIII ст., кам'яні стели, половецькі баби та унікальний камінь, який має походження з Житомирщини. Його прикрашають таємничі знаки. Поруч з головним корпусом розташований археопарк Запорізька Січ де відтворено військову діяльність козаків, побут та ін. Привертає увагу пушкарня з гарматами, канцелярія запорізького війська, кошова церква. Неподалік в лісі знаходиться музеєфіковане святилище доби ранньої бронзи. Хто детально цікавиться такими пам'ятками може відвідати це місце. Далі наш шлях проходить через профілакторій комбінату Запоріжсталь, з оглядового майданчику якого видно острів Малу Хортицю – місце розташування замочка (укріплене житло) Дмитра Вишневецького. Добре видно вали та рови укріплень XVI-XVIII ст. У балці Генералка, розташовано святилище доби ранньої бронзи. Кам'яні брили святилища залишають незабутні враження на відвідувачів. Далі наш шлях веде на південь до пам'ятки яка називається Козацька сторожа. В свій час тут було розкопано декілька курганів бронзи, які після розкопок були реконструйовані. На найвищому кургані знаходиться майданчик для спостереження за степом. Поруч із цією пам'яткою розташований лапідарій – експозиція стародавньої скульптури від енеоліту до середньовіччя. Окрасою лапідарію є кілька половецьких баб. Далі йдемо на південь. В мальовничому урочищі розташований кінний театр, де можна почати як вправно володіти козаки джигівкою, побачити кінне шоу, спробувати оволодіти певними військовими прийомами.

Наступна пам'ятка – це Музей флоту України, де розташовані в спеціальному просторому ангарі підняті з дна р. Дніпро різноманітні кораблі: академічний іол (вид морського судна), бригантина, окремі уламки та деталі дубу (вид козацького військового судна). Серед експонатів музею – різноманітні довбанки-монокіли, плоскодонки зроблені без жодного металевого цвяха, корабельний реманент, канати, блоки, юферси. Останній пункт подорожі – це городище XV ст. на півдні Хортиці. Городище оточують ескарповані урвища та земляні укріплення типу фашин. Також можна помилуватися мальовничими озерами які вкриті шаром квітучого водяного горіху. В цілому екскурсія займає 3 – 3,5 год.

Другий – екскурсія на теплоході чи на катері навколо острова. Теплохід відправляється з нижнього річкового вокзалу міста Запоріжжя. Він прямує руслом нового Дніпра, піднімаючись до верхів'їв острова Хортиця. По правому борту можна спостерігати краєвиди старого і нового Запоріжжя. У верхній частині острова Хортиця бачимо величну панораму Дніпрогесу, острів Середній стіг, краєвиди з будівлями Хортицького заповідника. Далі пливемо старим Дніпром повз урочища Царська пристань, скель Рогози та острова Мала Хортиця [1]. Проходимо під двоповерховим залізничним мостом і прямуємо до селища Нижня Хортиця, де розташоване давньоруське поселення XII – XIII ст. Затим оминаємо нижній кінець острова вкритий заплавними лісами і повертаємося до річкового вокзалу.

Отже, Хортиця має великі ресурси для піднесення туристичної діяльності завдяки унікальній історичній спадщині та зручному розташуванню в центрі міста Запоріжжя. Це місце, де сконцентровано понад тридцять археологічних та інших об'єктів, об'єднаних минулим східнослов'янських народів та запорізького козацтва, що робить острів привабливим для культурного, пізнавального та

історико-етнографічного туризму [2; 3]. Автомобільна екскурсія та подорож по р. Дніпро – все це взаємно доповнюють одне одного і дозволяють комплексно охопити історико-культурне багатство. Така програма знайомства з Хортицею має не лише пізнавальне, але й освітнє та навчальне значення.

Література:

1. Іллінський В. Є., Пустовалов С. Ж. Фортеці остова Мала Хортиця (Байда). Праці центру пам'яткознавства. К., 1992. Вип. 1. С. 5-28.
2. Козловський А., Пустовалов С. Дослідження на о. Мала Хортиця в 1995 р. Нові Дослідження пам'яток археології козацької доби в Україні. К., 1996. С. 59-61.
3. Пустовалов С. Ж. Підсумки та перспективи досліджень на о. Мала Хортиця (Байда). Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури. Запоріжжя, 1997. С. 51-55.

ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шевнюк О. Л.,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

У сучасному освітньому просторі стрімке впровадження цифрових технологій змінює не лише методологічні, але й методико-технологічні засади викладання гуманітарних дисциплін, зокрема, історії образотворчого мистецтва. Одним із найновіших інструментів, що активно входить у практики роботи закладів вищої художньої освіти, є штучний інтелект (ШІ). Його потенціал у викладанні історії образотворчого мистецтва є багатовимірним і відкриває нові перспективи як для викладачів, так і для студентів, проте водночас і створює для всіх сторін освітнього процесу певні проблеми. У цьому контексті актуальним є дослідження потенціалу, викликів та обмежень використання ШІ в освітньому процесі, зокрема, в контексті викладання історії образотворчого мистецтва.

Використання штучного інтелекту у вивчення історії мистецтв дозволяє ефективно використовувати асистентський потенціал генеративного інтелекту, його можливості пошуку і обробки колосальних масивів даних, структурувати та порівнювати інформацію, генерувати зображення за описом, моделювати стилістичні особливості різних епох, створювати персоналізовані маршрути навчання, автоматизувати оцінювання та зворотний зв'язок, в цілому – створювати інтерактивні освітні середовища. Згідно з дослідженням Дж. Гатсона [3], застосування генеративних моделей, таких як DALL·E 3, у курсах з історії мистецтва сприяє розвитку критичного мислення та творчості. Студенти мають змогу не лише аналізувати твори мистецтва, але й експериментувати зі створенням зображень у стилі того чи іншого художника чи епохи, що поглиблює їхнє розуміння мистецьких принципів творення.

ШІ може служити ефективним інструментом для розвитку навичок візуального аналізу. Дослідники [4] переконливо довели, що його використання в педагогічній взаємодії викладача і студента забезпечує миттєвий зворотний зв'язок, аналіз відповідей студентів та індивідуалізовані підказки щодо композиції, колористики та стилістики творів.

Інструменти ШІ дозволяють студентам досліджувати віртуальні музеї, моделювати історичні контексти, реконструювати втрачені твори мистецтва, аналізувати їх з різних точок зору, що покращує аналітичні та інтерпретаційні навички майбутніх художників, формує більш глибоке розуміння історико-

культурного підґрунтя образотворчого мистецтва, як підтверджено дослідженням З.Байер [4]. Це дозволяє зробити процес вивчення мистецтва більш гнучким та адаптованим до потреб конкретного студента.

Наш особистий досвід [1] застосування, зокрема, генеративних моделей типу ChatGPT як віртуальних помічників студентів в аудиторії, підтверджує ефективність потенціалу структурування теоретичних основ історико-мистецьких тем, пошуку новітніх інформаційних джерел до них, здійснення компаративного аналізу тощо. Наші практики свідчать про мотиваційний потенціал застосування діалогових за природою генеративних моделей у співпраці зі студентами щодо пошуку аргументів і контраргументів, обґрунтування мистецтвознавчих висновків, вдосконалення і пошуку нових мистецьких знань, тлумачення символів, алегорій, інтерпретації смислів в творах мистецтва. Ми також маємо досвід використання генеративних технологій у якості віртуальних майстрів образотворчого мистецтва, з якими можна полемізувати, обмінюючись досвідом. Попередній аналіз результатів впровадження таких методико-технологічних прийомів підтверджує підвищення мотивації студентів до вивчення історії образотворчого мистецтва, формування емоційного позитивного тла навчального процесу, досвіду контекстної інтерпретації художніх явищ, активізацію креативного потенціалу студентів, проявлення тренду на персоналізацію навчання.

Однак поряд із безперечними перевагами застосування штучного інтелекту у вивченні історії образотворчого мистецтва у закладах вищої освіти проявляють себе і важливі етичні, методологічні та технологічні виклики. Наріжною є проблема автентичності та авторства. Генеративні моделі здатні створювати будь-які зображення або тексти, водночас підмінювати оригінальні твори мистецтва різноманітними симуляціями, а науково аргументовані дослідження потоками спекулятивних тверджень. Це сприяє поширенню викривленої інформації, неточної бази аргументацій, недостовірній інтерпретації смислів і значень, що не сприяє ґрунтовному науковому підходу до навчання. Опора на штучний інтелект як джерело інформації вимагає посиленого критичного мислення, як студентів, так і викладачів, системної роботи щодо верифікації даних на основі рецензованих наукових статей.

Важливою проблемою також є підготовка викладачів до роботи з новими цифровими технологіями, ґрунтовне знайомство з алгоритмами роботи штучного інтелекту. Викладачі мають усвідомити, що генеративні моделі не здатні здійснювати складний історико-мистецький аналіз на основі гуманітарних цінностей, враховувати контекст художніх явищ. Робота в цьому напрямку можлива лише на основі безпосередньої міжособистісної взаємодії викладача і студентів, активного діалогу та дискусійних практик. Ігнорування цього факту знижує ефективність застосування цифрових інструментів в аудиторії, провокує політики простого заперечення та заборон для студентів щодо їх впровадження.

Наш практичний досвід застосування штучного інтелекту у викладанні історії образотворчого мистецтва дозволяє виокремити ряд методичних рекомендацій. У першу чергу, це дотримання етичних стандартів щодо використання штучного інтелекту, зокрема щодо авторських прав та культурної чутливості, а також обов'язкове формулювання принципів таких політик у змісті робочих програм/силабусів навчальних дисциплін і обговорення їх із студентами. По-друге,

доцільно поступово впроваджувати цифрові технології у навчальні програми з історії образотворчого мистецтва з метою покращення аналітичних, інтерпретаційних і творчих навичок студентів. Також необхідно систематизувати практики підготовки викладачів історико-мистецьких освітніх компонентів через різноманітні тренінги та семінари до використання окремих інструментів штучного інтелекту у навчальному процесі. Важливо також сприяти активному залученню студентів до створення та аналізу навчального контенту за допомогою цифрових технологій, що сприятиме їхній мотивації, розвитку креативності, стимулюванню критичного мислення.

Отже, незаперечним є те, що штучний інтелект має значний потенціал у вивчення історії образотворчого мистецтва у закладах вищої освіти, особливо у контексті посилення його візуалізації, персоналізації, інтерпретації та семантичного аналізу образів. Етичні питання академічної доброчесності потребують системного вирішення через конкретизацію відповідних політик у навчально-методичній документації освітніх компонентів. Підготовка викладачів і студентів до застосування цифрових інструментів навчання має фокусуватися на формуванні їхнього критичного мислення, усвідомленні конкретних сегментів, де таке використання є найбільш ефективним.

Незаперечно, інтеграція штучного інтелекту в систему навчання історії образотворчого мистецтва відкриває нові перспективи, проте потребує відповідального підходу, міждисциплінарної співпраці та етичної витриманості. Поєднання цифрових технологічних можливостей з гуманітарними цінностями може стати ключем до формування нової парадигми мистецької освіти у XXI столітті.

Подальші дослідження, на наш погляд, мають передбачати аналіз довготривалого впливу штучного інтелекту як інструменту навчання на засвоєння матеріалу історії образотворчого мистецтва студентами, а також ефективності окремих технологій такого навчання.

Література:

1. Шевнюк О.Л. Практики впровадження штучного інтелекту у навчання історії візуальних мистецтв студентів закладів вищої освіти. *Актуальні питання графічної підготовки: теорія, практика та шляхи розвитку*. Київ, 2025. С. 744-749. URL: <https://bit.ly/3Gqc3V8> (дата звернення 26.04.2025).
2. Bayer Z. C. Artificial Intelligence in Pedagogical Processes: A Transformative Perspective on Teaching Art History. *Journal of Necmettin Erbakan University Ereğli Faculty of Education*, 6(2), 914-939. URL: <https://bit.ly/4jIrtlW> (дата звернення 26.04.2025).
3. Hutson J. Integrating art and AI: Evaluating the educational impact of AI tools in digital art history learning. *Forum for Art Studies*. 1(1). URL: <https://bit.ly/3EqIvq5> (дата звернення 26.04.2025).
4. Min-Chi Chiu, Gwo-Jen Hwang, Lu-Ho Hsia, Fong-Ming Shyu/ Artificial intelligence-supported art education: a deep learning-based system for promoting university students' artwork appreciation and painting outcomes. *Interactive Learning Environments*. Volume 32, 2022. Issue 3. P. 824-842. URL: <https://bit.ly/3RCbQAH> (дата звернення 26.04.2025).

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО

Шевчук З. С.,

*кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Цифровізація освіти, зокрема впровадження штучного інтелекту, спричинила глибокі зміни у підходах до навчання, наукових досліджень та оцінювання знань у закладах вищої освіти. ШІ, як інструмент автоматизації аналітичної та мовної діяльності, водночас слугує джерелом нових викликів щодо дотримання принципів академічної доброчесності. Особливо це стосується неконтрольованого використання генеративних моделей (як-от, ChatGPT), що здатні створювати тексти, реферати, тези та навіть наукові статті.

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту» під академічною доброчесністю розуміється сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3]. Досить слушно зазначають С. Шестакова, О. Сухомлинова й О. Задоріна, що академічну доброчесність без перебільшень варто розглядати як основоположний принцип в освітньому процесі, який обумовлює суворе дотримання етичних стандартів в освітній, науковій діяльності та інших сферах академічного життя людини. Принцип слугує фундаментом для підтримки довіри, високого рівня якості та цілісності академічного виробництва, а також спонукає до культивування відповідального й незалежного мислення серед представників студентської спільноти [5, с. 88].

Під штучним інтелектом розуміють можливість автоматизованої системи чи комп'ютерної програми виконувати функції людини шляхом прийняття оптимального рішення на основі аналізу зовнішніх чинників і з урахування життєвого досвіду людини, а також технологію, що може відтворити процеси мислення людського мозку, спростити і замінити людську роботу [2, с. 82]. У загальному розумінні штучний інтелект є здатністю інтелектуальних систем виконувати творчі функції, які зазвичай є привілеєм людини. Це може передбачати науку й технологію, розроблення інтелектуальних машин, які базуються на комп'ютерних програмах. За допомогою штучного інтелекту комп'ютерні технології можуть поступово навчатися, базуючись на доступних даних, а також виконувати аналітичні або навіть творчі завдання [4]. Технології штучного інтелекту відкривають широкі можливості для оптимізації освітнього процесу в закладах вищої освіти. Для викладачів ШІ може бути корисним інструментом в оцінюванні академічних

робіт, моніторингу прогресу здобувачів освіти, а також у веденні електронної документації. Завдяки аналітиці освітніх даних можна вдосконалювати навчальні програми й адаптувати матеріали відповідно до потреб конкретних студентських аудиторій. Особливо цінним є потенціал ШІ у створенні персоналізованих освітніх траєкторій, які враховують індивідуальні особливості, здібності та темп засвоєння знань кожного здобувача. Це сприяє підвищенню ефективності навчання й залученості студентів. Водночас варто враховувати, що паралельно з перевагами ШІ породжує низку етичних, педагогічних і технологічних викликів, зокрема щодо академічної доброчесності, об'єктивності оцінювання та захисту персональних даних.

У просторі академічної доброчесності штучний інтелект фігурує вже кілька років, проте поява такого сервісу, як ChatGPT від OpenAI, стала синонімом вияву академічної недоброчесності здобувачів освіти. Чат-бот на основі штучного інтелекту є нейромережею, яку спеціально розроблено задля того, щоб бути персональним помічником людини. Він виконує безліч функцій, зокрема взаємодіє із співрозмовником, надає відповіді на запитання, відхиляється від недоречних питань, а також може вести суперечку зі співрозмовником. Одна із проблем використання штучного інтелекту полягає у тому, що, наприклад, ChatGPT-3 можна використовувати для несправедливого надання переваги одним здобувачам освіти над іншими. Наприклад, якщо один зі здобувачів освіти має доступ до GPT-3 і використовує його для створення високоякісних письмових завдань, він може мати несправедливу перевагу над іншими, які не мають доступу до моделі [6]. Це може призвести до несправедливості у процесі оцінювання і порушення принципів академічної доброчесності.

Отже, штучний інтелект здатний автоматично генерувати різноманітний контент – музику, візуальні роботи, тексти тощо. Проте привласнення результатів, створених за допомогою ШІ, як власних, без відповідного зазначення джерела або способу їх отримання, є порушенням принципів академічної доброчесності.

Активне використання штучного інтелекту в освітньому середовищі значно ускладнює виявлення традиційних форм академічних порушень, зокрема плагіату. Генеративні моделі, здатні створювати тексти, що відповідають науковим вимогам, фактично нівелюють межу між самостійною роботою та автоматизованим контентом. Це спричиняє спотворення цілей навчального процесу, оскільки замість розвитку критичного мислення й аналітичних навичок студенти можуть вдаватися до технологічно згенерованих відповідей. У таких умовах зростає ризик нечесного оцінювання та недоброчесної наукової діяльності. Відтак нагальною стає потреба у створенні ефективних механізмів регулювання, зокрема посилення ролі етичних комісій у закладах вищої освіти, які повинні не лише фіксувати порушення, а й упереджувати їх через просвітницьку й регулятивну діяльність.

Широке залучення штучного інтелекту поступово змінює освітнє середовище. Проте ШІ можливо використовувати як помічника викладача під час освітнього процесу або для створення персоналізованого навчального середовища. У такому разі буде позитивний результат його застосування, який не вплине на принцип академічної доброчесності в закладі освіти, а тільки підвищить рівень якості навчального процесу. Позитивними функціями інструмента штучного інтелекту, зокрема ChatGPT, є також такі:

- пошук нових ідей;
- добір інформації за певною темою або напрямом;
- оформлення бібліографічного списку за певним стилем;
- розпізнавання мови написання певних матеріалів;
- переклад тексту, а саме – простих конструкцій (не академічний переклад профільної термінології);
- перевірка деяких структурних елементів (наприклад, ключових слів) [1].

Зростання популярності інструментів штучного інтелекту, зокрема ChatGPT від OpenAI, стало каталізатором для активного обговорення проблем академічної доброчесності у вищій освіті та науці. З одного боку, ці технології привернули увагу до необхідності оновлення етичних та нормативних стандартів, з іншого – виявили нові форми недоброчесної поведінки з боку здобувачів освіти та окремих науковців. Генеративні моделі на кшталт ChatGPT, які функціонують на основі потужних нейромереж, дозволяють швидко створювати тексти, що зовні відповідають академічним вимогам, однак не є результатом самостійного інтелектуального зусилля. Це ставить під сумнів автентичність виконаних завдань та справжність авторства. У зв'язку з цим виникає потреба у впровадженні в закладах освіти сучасного програмного забезпечення для виявлення як плагіату, так і штучно згенерованих текстів, а також у розробленні комплексних підходів до формування цифрової академічної доброчесності.

Література:

1. Горчинський, С. В., Софілканич, М. І., Горбенко, І. Ф. Якість української освіти й академічна доброчесність: вплив застосування штучного інтелекту. *Академічні візії*. № 20. 2023.
2. Зубенко О. В. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 27, Т. 2. С. 80–85.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відом. Верховної Ради України. 2017. № 38–39. С. 380.
4. Шаров С.В. Сучасний стан розвитку штучного інтелекту та напрямки його використання. *Українські студії в європейському контексті*. 2021. No 6. С.136–144.
5. Шестакова С.О., Сухомлинова О.В., Задоріна О.М. Академічна доброчесність: практика дотримання у зарубіжних країнах. *Молодь і ринок*. 2023. No 9(217). С. 87–91.
6. Sullivan M., Kelly A., McLaughlan P. Chat GPT in higher education: Considerations for academic integrity and student learning. *Journal of Applied Learning and Teaching*. 2023. Vol. 6. No.1.

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАБУТТЯ SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ОСВІТІ

Шейкіна Н. В.,

кандидат біологічних наук, доцент,

доцент ЗВО кафедри фундаментальних та суспільно-гуманітарних наук

Національного фармацевтичного університету,

м. Харків, Україна

Вступ. У сучасному освітньому просторі відбувається трансформація підходів до підготовки фахівців фармацевтичної галузі. Акцент переноситься з виключно професійних компетенцій на розвиток так званих "soft skills" – універсальних соціальних, комунікативних та когнітивних навичок, які визначають успішність фахівця в професійному середовищі [1]. Особливо актуальним стає питання інтеграції математичних методів та інформаційних технологій у навчальний процес не лише як інструменту для оволодіння професійними знаннями, але й як потужного засобу формування особистісних якостей майбутніх фармацевтів [2].

Динамічний розвиток фармацевтичної галузі, впровадження автоматизованих систем управління аптечними мережами, використання аналітичних платформ для прогнозування потреб у лікарських засобах вимагають від фахівців не лише глибоких знань у галузі фармації, але й навичок критичного мислення, комунікативної компетентності, адаптивності та лідерства [3]. Сучасний фармацевт повинен вміти ефективно працювати з інформаційними системами, аналізувати великі масиви даних, приймати рішення на основі математичного моделювання та прогнозування. При цьому, незважаючи на зростаючу роль математичних методів та інформаційних технологій у фармацевтичній освіті, залишається недостатньо дослідженим їхній потенціал у формуванні soft skills. Традиційний підхід до викладання математичних дисциплін та інформатики часто не враховує можливості формування критичного мислення, комунікативних навичок та емоційного інтелекту через ці освітні компоненти, зосереджуючись переважно на технічних аспектах [4].

Мета дослідження – обґрунтувати ефективність використання математичних методів та інформаційних технологій як інструменту набуття soft skills у процесі підготовки фахівців фармацевтичної галузі в закладах вищої освіти. Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язку між математичною та інформаційно-технологічною підготовкою здобувачів освіти та формуванням ключових особистісних компетенцій, необхідних для успішної професійної діяльності в сучасних умовах.

Матеріали та методи. Наведене теоретичне дослідження охоплювало аналіз тематичних публікацій у наукометричних базах GoogleScholar та Copernicus щодо

проблем формування soft skills у вищій освіті, зокрема у фармацевтичній галузі [5, 6]. У згаданих роботах використовувалося анкетування здобувачів освіти та викладачів щодо їхнього розуміння ролі soft skills у професійній діяльності фармацевта; був проведений педагогічний експеримент, що включав впровадження в освітній процес спеціально розроблених методичних підходів. Також використовувалися тести на визначення рівня критичного мислення [7], методика оцінки комунікативних навичок [8], опитувальник для визначення рівня емоційного інтелекту [9] та ситуаційні завдання для оцінки навичок прийняття рішень та роботи в команді.

Результати та обговорення. Було визначено перелік ключових soft skills, необхідних для успішної професійної діяльності фармацевта. Аналіз наукової літератури [10, 11, 12] та опитування працівників фармацевтичної галузі дозволили виділити наступні основні компетенції: критичне мислення та аналітичні навички, комунікативні навички та емпатія, навички роботи в команді та лідерство, адаптивність та гнучкість мислення, навички прийняття рішень в умовах невизначеності, навички таймменеджменту та самоорганізації, етичні навички та професійна відповідальність.

Було доведено, що математичні методи мають значний потенціал для формування низки soft skills, особливо тих, що пов'язані з аналітичним та критичним мисленням. Зокрема, було виявлено, що вивчення математичної статистики сприяє розвитку навичок аналізу та інтерпретації даних, що є ключовим компонентом критичного мислення. Студенти експериментальної групи продемонстрували на 27% вищі показники навичок критичного аналізу порівняно з контрольною групою (p -рівень $<0,01$) [13]. Застосування методів математичного моделювання для розв'язання фармацевтичних задач (наприклад, моделювання фармакокінетики лікарських засобів) розвиває навички системного мислення та прийняття рішень. Так рівень розвитку навичок прийняття рішень в експериментальній групі був на 23% вищим порівняно з контрольною групою ($p<0,05$). Виконання групових проєктів з математичного моделювання фармацевтичних процесів сприяло розвитку комунікативних навичок та навичок роботи в команді. Підкреслено, що 73% студентів експериментальної групи відзначили, що такі проєкти допомогли їм покращити навички співпраці, порівняно з 42% у контрольній групі [14].

Аналіз результатів впровадження інформаційних технологій у навчальний процес показав їхній значний вплив на формування адаптивності, цифрової грамотності та комунікативних навичок. Так використання спеціалізованого програмного забезпечення для фармацевтичних розрахунків та управління аптечним бізнесом сприяло розвитку цифрової грамотності та адаптивності. Здобувачі освіти експериментальної групи продемонстрували на 31% вищий рівень цифрової компетентності порівняно з контрольною групою (p -рівень $<0,01$) [15]. Застосування технологій віртуальної та доповненої реальності для моделювання професійних ситуацій сприяло розвитку комунікативних навичок та емпатії. 85% здобувачів освіти експериментальної групи відзначили, що такі технології допомогли їм краще зрозуміти потреби пацієнтів [16]. Впровадження проєктного навчання з використанням онлайн-платформ для колаборації сприяло розвитку лідерських якостей та навичок самоорганізації. Лідерські якості

в експериментальній групі були оцінені на 19% вище порівняно з контрольною групою (p -рівень $<0,05$).

Особливо ефективним виявився інтегрований підхід, який поєднував математичні методи та інформаційні технології для формування комплексу soft skills. Наприклад, розробка та реалізація студентських проєктів з аналізу великих даних у фармації з використанням методів математичної статистики та спеціалізованого програмного забезпечення сприяло одночасному розвитку аналітичних навичок, цифрової грамотності та навичок роботи в команді [17]. Моделювання бізнес-процесів аптечного закладу з використанням математичних моделей та інформаційних систем управління допомагало розвивати системне мислення, навички прийняття рішень та лідерські якості. Створення онлайн-платформи для консультування "віртуальних пацієнтів" сприяло розвитку комунікативних навичок, емпатії та етичної компетентності [18].

За результатами комплексного оцінювання, студенти експериментальної групи продемонстрували значно вищий рівень розвитку soft skills порівняно зі студентами контрольної групи (середній показник 8,2 проти 6,4 за 10-бальною шкалою, p -рівень $<0,01$) [19].

Висновки. Отже, математичні методи та інформаційні технології є ефективним інструментом формування soft skills у студентів фармацевтичних спеціальностей, зокрема критичного мислення, аналітичних та комунікативних навичок, адаптивності та лідерства. Найбільш ефективним є інтегрований підхід, який поєднує математичні методи та інформаційні технології в контексті вирішення професійно-орієнтованих завдань фармацевтичної галузі. Ключовими педагогічними стратегіями для формування soft skills через математичні методи та інформаційні технології є проєктне навчання, кейс-метод, моделювання професійних ситуацій та колаборативне навчання з використанням цифрових платформ. Впровадження спеціально розроблених методичних підходів до викладання математичних та інформаційно-технологічних дисциплін дозволяє підвищити рівень сформованості soft skills у студентів на 22-31% порівняно з традиційними підходами. Для ефективного формування soft skills необхідно забезпечити міждисциплінарну інтеграцію математичних методів та інформаційних технологій з професійно-орієнтованими дисциплінами фармацевтичного профілю. Результати дослідження мають важливе значення для модернізації освітніх програм підготовки фахівців фармацевтичної галузі та можуть бути використані для розробки методичних рекомендацій щодо інтеграції математичних методів та інформаційних технологій у процес формування soft skills [20].

Література:

1. Малінкіна Н. П. Трансформація вимог до професійних компетенцій фармацевтичних працівників в умовах цифровізації галузі. *Фармацевтичний журнал*. 2023. № 2. С. 15-23.
2. Громовик Б. П., Унгурян Л. М. Інформаційно-комунікаційні технології у фармацевтичній освіті: виклики та перспективи. *Медична освіта*. 2022. № 3. С. 87-94.
3. Сагайдак-Нікітюк Р. В., Гаркуша М. І. Сучасні вимоги до професійної підготовки фармацевтів в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. 2023. № 1(69). С. 34-42.

4. Коваленко С. М., Рубан О. А. Інноваційні підходи до викладання математичних дисциплін у фармацевтичній освіті. *Фармацевтичний часопис*. 2022. № 4. С. 112-120.
5. Коритнюк Р. С., Давтян Л. Л. Професійні компетенції фармацевтичних працівників: європейський досвід та українські реалії. *Фармацевтичний журнал*. 2022. № 1. С. 43-51.
6. Черних В. П., Котвіцька А. А. Сучасні тенденції розвитку фармацевтичної освіти в Україні. *Фармацевтичний часопис*. 2023. № 2. С. 5-15.
7. Шаповалова В. О., Шаповалов В. В. Методика оцінки рівня критичного мислення студентів фармацевтичного факультету. *Медична освіта*. 2023. № 4. С. 145-153.
8. Лисенко Н. О. Методологічні засади оцінювання комунікативних навичок майбутніх фармацевтів. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 78-85.
9. Бойко А. І., Зупанець І. А. Оцінка емоційного інтелекту в системі професійної підготовки фармацевтів. *Медична психологія*. 2023. № 2. С. 52-59.
10. Котвіцька А. А., Федосов А. І. Soft skills як компонент професійної компетентності спеціалістів фармації. *Фармацевтичний часопис*. 2023. № 3. С. 67-75.
11. Пономаренко М. С., Соловйов О. С. Інформаційно-технологічна компетентність як складова професійної підготовки фармацевтів. *Фармацевтичний журнал*. 2022. № 3. С. 25-32.
12. Зайченко Г. В., Горчакова Н. О. Розвиток особистісних компетенцій у системі фармацевтичної освіти. *Педагогіка та психологія*. 2023. № 2. С. 120-128.
13. Ткаченко Н. О., Громовик Б. П. Формування критичного мислення студентів-фармацевтів засобами математичних дисциплін. *Медична освіта*. 2024. № 1. С. 55-63.
14. Грицик А. Р., Стрілець О. П. Групові проекти як засіб формування комунікативних навичок майбутніх фармацевтів. *Педагогічний альманах*. 2023. № 4. С. 142-150.
15. Хохлов О. М., Мнушко З. М. Вплив цифрових технологій на формування професійних компетенцій фармацевтичних працівників. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2023. № 2(94). С. 112-121.
16. Баюрка С. В., Бондар В. С. Використання технологій віртуальної реальності в підготовці студентів фармацевтичного факультету. *Медична інформатика та інженерія*. 2023. № 3. С. 78-85.
17. Убогов С. Г., Тодорова В. І. Аналіз великих даних у фармації як інструмент формування аналітичних навичок студентів. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. 2024. № 1(73). С. 67-75.
18. Немченко А. С., Жирова І. В. Симуляційні технології у формуванні комунікативних навичок майбутніх фармацевтів. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 4. С. 112-120.
19. Толочко В. М., Артюх Т. О. Оцінка ефективності інноваційних методів формування soft skills у студентів фармацевтичних спеціальностей. *Фармацевтичний часопис*. 2024. № 1. С. 87-95.
20. Черних В. П., Півень О. П. Інтеграція математичних методів та інформаційних технологій у систему фармацевтичної освіти: методичні рекомендації. Харків: НФаУ, 2023. 56 с.

ОСВІТНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІТНЕСУ ТА ЗДОРОВ'ЯФОРМУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

Шеремет І. В.,

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри здоров'язберезувальної освіти та фізичної рекреації
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Василенко К. С.,

доктор філософії з освітніх, педагогічних наук,

*доцент кафедри здоров'язберезувальної освіти та фізичної рекреації
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Глобальні трансформації у сфері освіти, зумовлені процесами цифровізації, соціальними викликами та необхідністю забезпечення сталого розвитку, актуалізують потребу переосмислення освітніх стратегій професійної підготовки фахівців. Особливого значення набуває інтеграція м'яких навичок (soft skills) у структуру освітнього процесу закладів вищої освіти, що сприяє формуванню конкурентоспроможного, адаптивного та мобільного спеціаліста, здатного ефективно працювати в умовах цифрового середовища та постійних змін. Це особливо важливо для майбутніх фахівців у сфері фітнесу та здоров'язберезувальної діяльності, які, окрім ґрунтовної професійної підготовки, мають володіти розвинутими м'якими навичками: комунікацією, критичним мисленням, здатністю до самоорганізації, адаптацією до змін тощо.

Освітній процес має бути спрямований не лише на засвоєння теоретичних знань, а й на формування практичних навичок взаємодії з клієнтом, побудову індивідуальних програм оздоровлення, використання цифрових сервісів і платформ для організації тренувань, моніторингу результатів і підтримки зворотного зв'язку. В умовах пандемії та воєнного стану такі компетентності виявилися ключовими для збереження безперервності фахової діяльності, що підтверджується досвідом використання Moodle, Google Meet, Zoom, фітнес-додатків та соціальних мереж для проведення онлайн-тренувань і консультування [3; 4]. Сам фундамент сучасної системи освіти має базуватися на гуманістичних засадах, що передбачають особистісно орієнтований підхід, демократичність, відкритість до інновацій та міждисциплінарність. У цьому контексті важливе місце посідає доповідь ЮНЕСКО «Переосмислюючи освіту: освіта як загальне благо?», у якій підкреслюється, що освіта повинна відповідати викликам часу, сприяти формуванню активної громадянської позиції, соціальної відповідальності та стійкого розвитку [5].

Соціальні потрясіння, зокрема пандемія та війна, ще більше підсилили потребу в диджиталізації освітнього процесу та професійної діяльності в галузі фізичної культури і спорту. Майбутні фахівці з фітнесу та здоров'яформувальної діяльності повинні навчитися ефективно використовувати цифрові платформи для організації індивідуальних і групових занять, контролю фізичної активності, проведення консультацій, формування мотивації до здорового способу життя у різних категорій населення [4].

Заклади вищої освіти, зокрема УДУ імені Михайла Драгоманова, протягом останніх років активно впроваджують цифрові освітні ресурси, що дозволяє організувати змішане або дистанційне навчання відповідно до потреб здобувачів вищої освіти. Водночас педагогічній спільноті доводиться адаптуватися до обмежень цифрового контенту та шукати ефективні моделі мотивації молоді до фізичної активності [1; 3].

Важливу роль у процесі професійної підготовки фахівця з фітнесу та здоров'яформувальної діяльності відіграє педагогічна майстерність викладача, здатного створити адаптивне, мотивуюче, практикоорієнтоване освітнє середовище. Здобувачі освіти повинні мати змогу розвивати soft skills через участь у командних проектах, симуляційних тренінгах, інтерактивних заняттях і цифрових кейсах. Використання елементів змішаного навчання та освітньої автономії дає змогу адаптувати процес підготовки до індивідуальних потреб здобувачів вищої освіти і викликів сучасності.

Таким чином, професійна підготовка фахівців з фітнесу та здоров'яформувальної діяльності має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує оволодіння професійними знаннями з розвитком soft skills, цифрової компетентності, креативності та гнучкості мислення. Це дає змогу формувати фахівця, здатного діяти ефективно в умовах невизначеності, трансформацій та підвищених соціальних очікувань.

Цифрова трансформація суспільства та освітнього середовища є не лише викликом, але й важливим ресурсом для оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки. Посилення ролі soft skills як ключового елементу професіоналізму забезпечує підготовку сучасного фахівця, здатного до якісної та ефективної діяльності в умовах високої динаміки соціального й інформаційного простору.

Література:

1. Банковський К., Пришляк О. Проблема рухової активності людини в умовах техногенної цивілізації. *Проблеми та перспективи розвитку спортивно-технічних і прикладних видів спорту та екстремальної діяльності*. Львів: Сполом, 2015. С. 11–23.

2. Вільчковський Е.С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002*. Харків: ОВС, 2002. Ч. 1. С. 301–310.

3. Дутчак М.В., Чеховська Л.Я. Зміст професійної діяльності фітнес-персоналу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. 2021. Вип. 3К (131). С. 134–137. DOI: [http://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.3K\(131\).32](http://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.3K(131).32)

4. Паришкура Ю.В., Шевченко М.В. Готовність до диджиталізації професійної діяльності фахівців галузі фітнесу та рекреації. *Digital transformation and technologies*. Lomza, Poland, 2023. Part 3. С. 113–117.

5. UNESCO. Rethinking Education: Towards a Global Common Good? Paris, 2015. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232555> (дата звернення: 29.05.2025).

РОЗВИТОК НАВИЧОК КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ

Шиян Н. І.,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри хімії та методики викладання хімії*

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Стрижак С. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент хімії та методики викладання хімії*

*Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

Сучасна освіта вимагає від учителя не лише глибоких фахових знань, а й розвинених комунікативних та соціальних компетентностей. Нормативні документи, що регламентують підготовку вчителів акцентують увагу на розвитку soft skills у здобувачів освіти [3].

Soft skills – це риси особистості, які є ключовими для успішної педагогічної діяльності. Дослідники виокремлюють такі структурні складові комплексу soft skills: соціально-комунікативний, емоційний, когнітивний, прогностичний, управлінський, акмеологічний та інноваційний компоненти [1].

З-поміж них, уміння ефективно працювати в команді – ключова складова професійної діяльності педагога, зокрема при реалізації міжпредметних проєктів, STEM-ініціатив та дослідницької діяльності учнів. Навички командної взаємодії, уміння прогнозувати та попереджати ризики, а також чітко планувати як власну діяльність, так і діяльність інших, раціонально розпоряджатися часом є невід'ємною складовою професійної компетентності майбутнього вчителя хімії.

У сучасній педагогічній науці командна взаємодія розглядається як важливий компонент професійної компетентності вчителя. Вона охоплює не лише організацію спільної діяльності, а й систему міжособистісної взаємодії, що базується на принципах співпраці, взаємоповаги, відповідальності та спільного прийняття рішень [1].

Командна робота – це форма професійної взаємодії, що передбачає узгоджену діяльність членів групи (команди) для досягнення спільної мети за умов розподілу ролей, відповідальності та конструктивного спілкування. Такий формат взаємодії особливо важливий у педагогічній сфері, де якість освітнього процесу значною мірою залежить від уміння педагогів взаємодіяти з колегами, учнями, батьками та іншими учасниками освітнього процесу.

У професійній підготовці майбутніх учителів хімії командна робота виступає як:

1) засіб розвитку соціально-комунікативних, лідерських та організаційних умінь;

2) модель майбутньої професійної взаємодії, яку майбутній вчитель буде реалізовувати в майбутній професійній діяльності з учнями, колегами та батьками.

Якісна командна взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу є запорукою його ефективності та результативності. Спільна робота сприяє кращому спілкуванню, натхненню, зростанню мотивації та взаємної відповідальності. Вона допомагає долати страхи, вчить сприймати критику та створює атмосферу взаємного навчання, генерації нових ідей та задоволення від діяльності. Окрім того, навичка співпраці є ключовою компетенцією Нової української школи та однією з найважливіших навичок XXI століття [2].

Проектна технологія навчання спрямована на розвиток пізнавальної активності, унікальності, критичного та творчого мислення, самостійності в навчанні, наполегливості й креативності кожного студента. Вона орієнтує на досягнення результату, вчить самостійно здобувати знання та орієнтуватися в інформаційному середовищі, надаючи можливість кожному студенту формувати індивідуальну освітню траєкторію [4].

Упровадження проектної технології спрямоване на стимулювання справжньої дослідницької, творчої, самостійної діяльності а також навичок командної роботи майбутніх учителів хімії. Це передбачає використання різноманітних методів і форм самостійної пізнавальної та практичної роботи, а також сприяє розвитку їхньої інтелектуальної активності [4].

До ключових компонентів командної роботи в умовах реалізації проектної технології належать:

- спільне цілепокладання, коли учасники разом формулюють мету проекту чи діяльності;
- планування та розподіл функцій відповідно до індивідуальних можливостей і рівня підготовки членів команди;
- ефективна комунікація, що включає активне слухання, зворотний зв'язок, вміння висловлювати та аргументувати власну думку;
- рефлексія командної взаємодії – осмислення як процесу, так і результату спільної роботи;
- вирішення конфліктів і прийняття колективних рішень на основі взаємоповаги.

Виконання колективних проектів дозволяє студентам об'єднувати зусилля для розв'язання навчальних або практикоорієнтованих проблем, застосовувати хімічні знання в міждисциплінарному контексті, розвивати лідерські якості та навички співпраці.

Навички командної роботи формуються у процесі залучення майбутніх учителів хімії до проектної діяльності. На початку реалізації проекту студенти розподіляють між собою конкретні ролі та завдання відповідно до своїх сильних сторін, інтересів або набутих знань. Це вчить їх розуміти важливість кожного члена команди для досягнення спільної мети. На етапі спільного планування та прийняття рішень команда разом обговорює цілі проекту, розробляє план дій, визначає етапи виконання та розподіляє ресурси. Цей процес формує у здобувачів освіти вміння домовлятися, аргументувати свою точку зору та знаходити компроміси.

У ході виконання проєкту у майбутніх учителів виникають різні питання та проблеми, які потребують колективного вирішення. Студенти навчаються вислуховувати думки інших, аналізувати різні варіанти та приймати обґрунтовані рішення, враховуючи інтереси всієї команди.

Крім того, у процесі роботи над проєктом студенти постійно обмінюються інформацією, ідеями, знахідками та проблемами. Це розвиває їхні комунікативні навички, вміння чітко висловлювати свої думки та активно слухати інших.

Командна робота також передбачає обмін зворотним зв'язком щодо виконаної роботи та рефлексію. На цьому етапі формуються навички адекватно сприймати критику та надавати її в тактовній формі.

У команді неминуче виникають розбіжності в думках та підходах, проєктна діяльність дає можливість студентам навчитися шукати компроміси та приходити до спільного рішення. У процесі обговорень майбутні учителі розвивають навички ведення переговорів, уміння аргументувати свою позицію та враховувати інтереси інших. При виникненні труднощів члени команди підтримують один одного, діляться знаннями та досвідом, саме це сприяє формуванню почуття взаємодопомоги та колективної відповідальності. Спільна робота над проєктом дає можливість студентам вчитися один в одного, переймати нові знання та навички, а також поглиблювати власне розуміння предмету.

Після завершення проєкту команда часто проводить рефлексію, аналізуючи процес співпраці, виявляючи сильні та слабкі сторони, а також визначаючи шляхи для покращення командної роботи в майбутньому. Можливе також взаємне оцінювання внеску кожного члена команди в досягнення спільного результату, що сприяє усвідомленню важливості індивідуальної відповідальності та справедливості в оцінюванні.

Таким чином, навчальні проєкти створюють сприятливе освітнє середовище для активного формування навичок командної роботи, оскільки вимагають від студентів тісної взаємодії, спільного планування, ефективної комунікації, розв'язання проблем та взаємної підтримки для досягнення спільної мети.

Література:

1. Biljakowska Olha «Soft skills» як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя. Univercytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Czestochowie. 2018. T.XX. s. 175–185. URL: http://dlibra.bg.ajd.czest.pl:8080/Content/5918/14_Biljakowska_Rocznik_20.pdf (дата звернення 8.05.25р.)
2. Годованюк Т. Формування навичок командної роботи як ефективного інструменту професійної діяльності майбутнього вчителя математики. *Збірник наукових праць. Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Вип. 2(24), 2021. С. 72-78.
3. Професійний стандарт «ВЧИТЕЛЬ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.24 р. № 1225 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення 8.05.25р.)
4. Шиян Н. Формування дослідницьких умінь майбутнього вчителя хімії засобами проєктної технології. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. – Слов'янськ – 2011. – Вип. LVII. – С. 102–111.

ПРОФЕСІЙНО-ЗОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧА ЗВО УКРАЇНИ

Шрамко Р. Г.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської та німецької філології,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,

м. Полтава, Україна

Повноцінна підготовка майбутнього здобувача освіти ЗВО України неможлива без опанування фаху та, що не менш важливе, іноземної мови. Таке поєднання формує, на наш погляд, успішного фахівця, готового до викликів сучасного міжнародного ринку праці з його постійно змінюваними, а подеколи й невизначеними реаліями діяльності за фахом [3].

Саме тому невід'ємною на сьогодні передумовою підготовки випускника – висококваліфікованого спеціаліста, зокрема в царині гуманітаристики, є вільне володіння іноземною мовою, що відкриває перспективи а) постійного самовдосконалення й саморефлексії через спілкування із закордонними фахівцями з царини; б) підвищення професійного рівня шляхом ознайомлення з найновішою інформацією з галузі іноземною мовою (мовою міжнародного спілкування); в) успішної інтеграції в мультикультурний колектив для ефективної реалізації професійних обов'язків та ін.

Провідними як в оволодінні відомостями з фаху, так і з іноземної мови науковці цілком аргументовано вважають саме soft skills як інструмент, засіб та наслідок плідної самореалізації особистості поч. XXI ст. та утвердження її статусу в суспільстві. «М'які» навички забезпечують міцну взаємодію фахівця в професійному колективі, вибудовують коло його особистого спілкування та – за наявності – академічний дискурс як середовище для навчання й тренування наступних поколінь професіоналів.

Важливо в цьому контексті враховувати, що опанування іноземної мови (зокрема, за професійним спрямуванням) як потужного засобу комунікації вже містить основу для soft skills, оскільки усне й письмове мовлення здобувача слугують продуктивними мовними навичками, які сигналізують про рівень її засвоєння. Професійне спрямування іноземної мови так само занурює здобувача освіти в майбутню царину, полегшуючи його подальшу інтеграцію у фах. Якнайкраще soft skills презентовані на середньому й високому рівнях засвоєння іноземної мови, адже базові навички спілкування доповнені й поглиблені за рахунок стилістичних засобів комунікації, за участю яких вибудовано підтекст і прагматику розмови, авторський меседж та гру слів як під- і надтекстові рівні. Відповідно,

забезпечено гнучкість і тональність висловлення, також толерантність, так потрібні в багатомовному колективі.

Багатий стилістичний інструментарій англійської мови дозволяє враховувати тональність висловлення, адже, наприклад, просту ніби фразу *You do not want to do this* залежно від ситуації можна сприймати як дружню пораду *Не раджу цього робити* чи наказ (обмеження, заборону) або ж навіть погрозу.

Значною є роль *soft skills* в опануванні корпоративного етикету, що в мовній матриці англійської мови наділений багатим на приховані значення семантичним прошарком. Зважаючи на цей факт, доцільним під час опанування іноземної мови видається лінгвокраїнознавчий компонент, який надає майбутньому випускникові відомості про відмінність корпоративної культури.

Важливим елементом у навчанні іноземної мови є застосування студентоцентризованих форм роботи [2], що розкривають комунікативний потенціал здобувача освіти і дозволять подолати психологічний бар'єр. Їхнє комбінування з ресурсами ШІ [1] врізноманітнить завдання, так дозволивши викладачеві індивідуалізувати підхід.

Змішане навчання має свої переваги у становленні *soft skills* здобувача освіти, адже об'єднує студентів із різних локацій. Логічним підсумком такої освітньої траєкторії стане інтернаціоналізація [4] освіти як відповідь викликам сьогодення.

Отже, *soft skills* відіграють домінуючу роль у становленні особистості, сприяючи її соціалізації та самопрезентації. Іноземна мова слугуватиме тим потужним інструментом, що дасть поштовх удосконаленню *soft skills* у складних умовах сьогодення.

Література:

1. Рахно М. Ю., Шрамко Р. Г. Застосування AI під час навчання мови як іноземної в ЗВО України: виклики й перспективи. *Актуальні питання лінгводидактики: традиції та новаторство*: зб. матер. Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. Запоріжжя : ЗДМФУ, 2023. 122 с. С. 78–80. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.24599550>.

2. Студентоцентризовані підходи до змішаного навчання : навч. посіб. для здобувачів фахової передвищої та вищої освіти / За заг. ред. к. філол. н., доц. Герцовської Н. О. [Автори : к. пед. н., доц. Маслова А. В., к. пед. н., доц. Мізюк В. А., к. філол. н., доц. Герцовська Н. О., к. філол. н., доц. Шрамко Р. Г., к. філол. н., доц. Рахно М. Ю., ст. викл. Калашникова Т. С., ст. викл. Варіна Г. Б., д. філософії, доц. Кравченко Т. М., к. філол. н., доц. Лисак Л. К.]. Мукачево : МДУ, 2024. 240 с. ISBN 978-617-7495-64-1. <https://doi.org/10.31339/978-617-7495-64-1-2024>.

3. Шрамко Р. Г. Іноземномовна комунікативна компетентність у системі трансверсальних компетентностей здобувачів освіти рівня «доктор філософії» ЗВО України. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін* : матер. X Міжнародної науково-практичної конференції (26 квітня 2024 року, м. Суми). Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. 211 с. С. 194–195.

4. Shramko R. H., Rakhno M. Yu., Kononenko V. V. Teaching German as the Second Foreign Language at Ukrainian Institutions of Higher Education in the Context of Internationalization: Challenges and Prospects. *The importance of philological sciences in the modern world* (October 3–4, 2024, Riga, the Republic of Latvia): International scientific conference. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. 200 p. P. 195–197. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-485-6-52>.

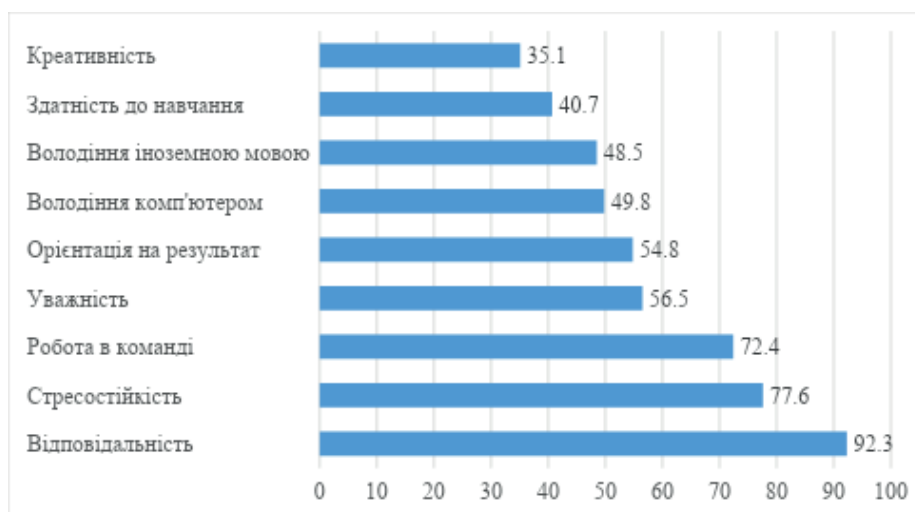
РОЛЬ М'ЯКИХ НАВИЧОК У ПІДГОТОВЦІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ

Шульга Л. В.,

*кандидат економічних наук, професор кафедри маркетингу
Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних
технологій Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава, Україна*

У сучасних умовах глобалізації, діджиталізації та швидкої зміни ринку праці, конкурентоспроможність фахівця визначається не лише рівнем його професійних знань (hard skills), а й розвиненими м'якими навичками (soft skills). До таких навичок відносять комунікабельність, критичне мислення, емоційний інтелект, вміння працювати в команді, адаптивність тощо. У тезах розкрито значення soft skills у підготовці фахівців, проаналізовано проблеми їх формування у вищій освіті України та запропоновано шляхи вдосконалення освітнього процесу для інтеграції цих навичок.

Сучасний фахівець повинен не лише володіти фаховими знаннями та вміннями, а й бути здатним до ефективної комунікації, швидкої адаптації до змін, критичного аналізу інформації, самостійного прийняття рішень. М'які навички стають у сьогоденні важливими при працевлаштуванні та професійному зростанні. При підборі працівників більшість роботодавців віддають перевагу кандидатам з розвиненими soft skills, навіть якщо їх фахові знання є дещо слабшими (рис. 1).

Рис. 1. Загальна оцінка затребуваності навичок і компетенцій [1, с. 45]

Найважливішим для працівників усіх категорій і секторів роботодавці визначили відповідальне ставлення до роботи. За їхнім баченням відсутність професійних знань і навичок може бути швидко компенсована під час роботи за умови відповідального ставлення до роботи, уважності, правильних комунікацій з колективом й здатності до навчання. Професійним навичкам більше роботодавці надають перевагу для професій кваліфікованих робітників [1, с. 45].

Оцінка затребуваності навичок і компетенцій дозволяє засвідчити про наявність особливостей для професій в різних секторах.

Отже, конкурентоспроможність фахівця в сьогоденні полягає у його здатності відповідати вимогам ринку праці, адаптуватися до змін, проявляти ініціативу, відповідальність та здатність до безперервного навчання. Soft skills посилюють hard skills і сприяють успішному проходженню співбесід, ефективній роботі в багатофункціональних командах, адаптації в новому середовищі та зростанню професійної мобільності.

Багато професій, особливо у сфері освіти, охорони здоров'я, інформаційних технологій, управління, вимагають саме високого рівня комунікації та співпраці.

Українські заклади вищої освіти поступово інтегрують розвиток soft skills у освітній процес через: проектне навчання, коли здобувачі вищої освіти працюють у групах над реальними або симуляційними кейсами, що сприяє розвитку командної взаємодії, управління часом та лідерства; інтерактивні методики викладання – дебати, ділові ігри, рольові моделі, які розвивають навички переконливої комунікації та вирішення конфліктів; проходження стажування та практики, що дозволяє здобувачам освіти застосовувати м'які навички в реальних умовах тощо. Тому, їх розвиток у студентів при здобутті вищої освіти [2] є важливим аспектом в освітньому процесі для досягнення ними успіху в майбутньому при працевлаштуванні. Але, попри значну увагу до важливості soft skills, їх формування у закладах вищої освіти України поки що не є системним та стикається з низкою викликів: відсутність інтеграції м'яких навичок у навчальні програми дисциплін; недостатня кількість міждисциплінарних курсів, спрямованих на розвиток особистісних якостей; обмеженість педагогічних кадрів, які володіють сучасними методиками розвитку soft skills; низький рівень залученості викладачів до сучасних педагогічних підходів (фасилітація, тренінгові методики, проектне навчання).

Для підвищення конкурентоспроможності випускників необхідно:

- ✓ створювати міждисциплінарні освітні простори для командної роботи;
- ✓ розвивати партнерство з бізнесом і громадськими організаціями для залучення студентів до реальних проектів;
- ✓ використовувати активні методи навчання: тренінги, групові проекти, симуляції, дебати;
- ✓ сприяти розвитку емоційного інтелекту, критичного мислення та само-рефлексії студентів;
- ✓ забезпечити професійний розвиток викладачів у сфері сучасної педагогіки.

Отже, формування м'яких навичок є необхідною умовою підготовки конкурентоспроможного фахівця у XXI столітті. Інтеграція soft skills у вищу освіту повинна відбуватися на всіх рівнях – від освітньої стратегії до методів викладання. Це не лише підвищить рівень працевлаштування випускників, а й сприятиме

формуванню активних, відповідальних та гнучких професіоналів, здатних до ефективної взаємодії у швидкоплинному середовищі.

Література:

1. Звіт. Ринок праці України 2022-2023: стан, тенденції та перспективи. С.167. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf (дата звернення 04.06.2025).

2. Шевченко І. А., Шелевер О. В., Маркова В. В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 72. 2024. С. 269-272. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/56.pdf> (дата звернення 04.06.2025).

SOFT SKILLS У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІВ- ХОРЕОГРАФІВ: ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Яневський В. О.,

*аспірант 3 року навчання денної форми навчання
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна*

У контексті реформування вищої освіти в Україні та інтеграції до Європейського освітнього простору особливої актуальності набуває формування soft skills – універсальних м'яких навичок, необхідних для успішної професійної самореалізації. Підготовка педагогів-хореографів, яка традиційно зосереджена на розвитку фахових мистецьких компетентностей, потребує посиленого акценту на міжособистісних, комунікативних, емоційно-етичних, організаційних і рефлексивних уміннях, що визначають здатність до співпраці, креативності, лідерства та естетичного сприйняття.

Слід зазначити, що поняття «soft skills» у науковій літературі трактується неоднозначно. Згідно з дослідженнями Т. Медвідь та Н. Терещенко, цей термін охоплює спектр універсальних, некогнітивних компетентностей, які забезпечують успішну соціальну взаємодію. До ключових м'яких навичок відносять уміння ефективно комунікувати, співпрацювати в команді, критично мислити, вести конструктивний діалог, приймати обґрунтовані рішення та вирішувати складні завдання [3].

Термін «soft skills» має соціологічне підґрунтя і тісно пов'язаний із розвитком емоційного інтелекту особистості. В українській термінології його зазвичай перекладають як «м'які навички», хоча також зустрічаються варіанти: соціальні, функціональні, людські, інтегральні чи соціально-психологічні компетентності. Сутність м'яких навичок полягає в особистісних характеристиках, що забезпечують результативну взаємодію з іншими людьми та впливають на успішне професійне функціонування незалежно від спеціалізації. До них належать індивідуальні, комунікативні та управлінські компоненти [1].

Володіння такими навичками розглядається як прояв функціональної грамотності. За позицією ЮНЕСКО та Європейської комісії, існує певний мінімальний рівень соціальної компетентності, необхідний кожному громадянину для повноцінної участі в суспільному житті та уникнення соціальної ізоляції, не кажучи вже про реалізацію професійного потенціалу [4].

Отже, soft skills (м'які навички) – це сукупність особистісних, соціальних, емоційних та комунікативних якостей, які забезпечують ефективну міжособистісну взаємодію, адаптивність до змін, саморефлексію, етичну поведінку та здатність до командної роботи. На відміну від hard skills (жорстких, технічних навичок), які відповідають за фахову обізнаність, soft skills є універсальними й застосовуються у будь-якій професійній сфері.

Ці навички ґрунтуються на емоційному інтелекті (здатності розпізнавати та регулювати емоції), культурній чутливості, відкритості до нових ідей, а також умінні будувати партнерську взаємодію. Soft skills не підлягають прямій формалізації, але піддаються розвитку через досвід, спостереження, рефлексію, участь у груповій діяльності, проектній роботі та мистецькі практики.

К. Коваль запропонував класифікацію soft skills, що охоплює три основні групи:

- індивідуальні компетентності, до яких належать здатність до прийняття рішень і вирішення проблем, постановка цілей, позитивне мислення, орієнтація на результат та клієнтоцентризм;

- комунікативні якості, зокрема чітке й доступне формулювання думок, ефективна взаємодія з різними людьми, вміння модерувати обговорення, аргументовано відповідати, готувати та проводити презентації з урахуванням міжкультурних особливостей;

- управлінські навички, що включають командну взаємодію, мотивацію, планування, тайм-менеджмент, управління ризиками, наставництво й розвиток членів команди [2, с. 165].

У європейській моделі педагогічної освіти, зокрема в галузі мистецтв, soft skills розглядаються не як додаткова, а як інтегральна складова професійної готовності майбутнього фахівця. У підготовці хореографів особлива увага приділяється розвитку емоційного інтелекту, здатності до імпровізації, адаптивності, управління емоційним станом групи, культурній рефлексії, толерантності й естетичному судженню.

Формування soft skills у педагогів-хореографів реалізується через діяльнісний підхід: інтерактивне навчання, міждисциплінарні практики, колективну творчу роботу, участь у проектній діяльності, аналіз мистецьких кейсів. Елементи європейської експертизи (зокрема досвід Фінляндії, Франції, Нідерландів) свідчать про необхідність поєднання технічної майстерності з критичним мисленням, емоційною чуйністю та вмінням будувати партнерську педагогічну взаємодію.

Таким чином, професійна підготовка педагогів-хореографів в умовах вищої школи має передбачати інтеграцію soft skills у зміст освітніх програм, у тому числі через оновлення методик викладання мистецьких дисциплін, залучення студентів до художньо-педагогічної взаємодії та формування естетичних цінностей як основи педагогічної культури європейського зразка.

Література:

1. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «softskills» у сучасних освітніх та професійних моделях. *Softskills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: тези доповідей* (Київ, 21 лютого 2020 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 31–34.

2. Коваль К. Розвиток softskills у студентів – один із важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.

3. Медвідь Т., Терещенко Н. Формування soft skills у професійній підготовці педагогів-хореографів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. Вип. 4. С. 165–178.

4. Europe Direct is a service to help you find answers to your questions about the European Union. British Council: website. URL: <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/youth-in-actionkeycomp-en.pdf> (lastaccessed: 24.05.2024).

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Янко А. С.,

кандидат технічних наук, доцент,

*доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна*

Сучасний світ, позначений безпрецедентним зростанням обсягів інформації та надзвичайно швидким темпом її оновлення, ставить перед освітніми системами усіх рівнів нагальну потребу в глибокій трансформації. Традиційні, переважно пасивні моделі навчання дедалі менше відповідають вимогам епохи, де ключовим фактором успіху як для окремої особистості, так і для суспільства в цілому стає здатність до ефективної обробки, аналізу та практичного застосування знань. Особливо гостро ця проблема постає в контексті освіти дорослих, яка в умовах панування концепції "навчання впродовж життя" перестає бути одноразовим актом і набуває характеру безперервного, динамічного процесу самовдосконалення та адаптації до мінливих умов. У цьому контексті інтерактивне навчання, що за своєю суттю передбачає активну, багатосторонню взаємодію студентів з навчальним контентом, викладачем та іншими учасниками освітнього процесу, виступає не просто як один із можливих підходів, а як нагальна необхідність, здатна забезпечити не лише глибоке та усвідомлене засвоєння знань, але й всебічний розвиток критичного мислення, комунікативних навичок, здатності до співпраці та інших ключових компетентностей, що є життєво важливими в сучасному складному та швидкоплинному світі.

Основна частина цього дослідження спрямована на всебічне розкриття сутності, характеристик та особливостей інтерактивного навчання як дієвого та практично орієнтованого підходу, що ставить в центр навчального процесу активну участь студентів.

На відміну від пасивного сприйняття інформації, інтерактивне навчання стимулює студентів до самостійного дослідження, критичного аналізу, обговорення та спільного конструювання знань через використання різноманітних методів, таких як дискусії, проблемне навчання, рольові ігри, проектна діяльність та аналіз конкретних ситуацій (case-study). У контексті фундаментального принципу неперервної освіти, який є наріжним каменем освітньої політики багатьох розвинених країн та підтримується провідними міжнародними організаціями, інтерактивне навчання розглядається як один із найбільш перспективних та ефективних напрямків активного соціально-психологічного навчання, що особливо гармонійно узгоджується з потребами, мотивацією та психологічними особливостями студентів.

До основних принципів інтерактивного навчання відносять принципи проілюстровані на рисунку 1.

Рис. 1. «Принципи інтерактивного навчання»

Для практичної реалізації інтерактивного навчання використовується широкий спектр як традиційних педагогічних методів у новому форматі, так і сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, включаючи відеоконференції, онлайн-платформи, форуми та інтерактивні навчальні ресурси. Модернізація систем вищої освіти в багатьох країнах, включаючи Україну, передбачає активне впровадження саме таких інтерактивних педагогічних технологій, як ділові ігри, метод кейсів, навчальні дебати та тренінги, що довели свою ефективність у розвитку не лише предметних знань, але й ключових професійних, аналітичних, комунікативних та соціальних навичок майбутніх фахівців [1, 2]. Крім того, стрімкий розвиток цифрових технологій спричинив появу та широке застосування електронного (e-learning) [3], мобільного (m-learning) та змішаного (blended-learning) навчання, які, по суті, є різними формами інтерактивного навчання, що забезпечують безпрецедентну гнучкість доступу до освітніх ресурсів, можливість навчання у власному темпі та індивідуалізацію освітнього процесу в цілому [4]. Системи оцінювання в інтерактивному навчанні також зазнають трансформації, включаючи не лише традиційні іспити, але й оцінку активності в дискусіях, виконання проектів, аналіз кейсів та інші форми, що відображають рівень сформованості різноманітних компетентностей [5].

Підсумовуючи, слід підкреслити, що інтерактивне навчання є не просто одним із педагогічних інновацій, а фундаментально важливим та високоефективним підходом до організації освітнього процесу в сучасному світі. Його ключові переваги, такі як активне залучення студентів до навчання, розвиток критичного мислення та практичних навичок, гнучкість та доступність освітніх ресурсів, а також здатність підвищувати мотивацію та зацікавленість студентів, роблять його незамінним інструментом для забезпечення якісної освіти на всіх рівнях. Активне та системне впровадження різноманітних інтерактивних методів та інформаційно-комунікаційних технологій в освітню практику, особливо у вищій школі, є стратегічно важливим напрямком модернізації освіти, спрямованим на підготовку висококваліфікованих, конкурентоздатних та соціально відповідальних фахівців, здатних успішно реалізувати свій потенціал в умовах динамічного розвитку суспільства та економіки. Подальші дослідження та розробки в галузі

інтерактивного навчання, врахування індивідуальних потреб студентів та можливостей новітніх цифрових інструментів, безсумнівно, сприятимуть подальшому підвищенню ефективності та якості освітнього процесу в цілому.

Література:

1. Радченко, М. А. Інтерактивні технології навчання в професійному становленні майбутніх спеціалістів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2014, С. 299-306.

2. Остапчук, Д., Мирончук, Н. М. Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном*, 2014, С. 140-143.

3. Аверкіна, М., Лихошерстова, Ю. Цифрові платформи в інтерактивному навчанні. *Modeling the development of the economic systems*, 2023, № 1, С. 128–132. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-18>

4. Бондарєва, Є. Ю., Шевчук, Б. В. Впровадження сучасних методів віртуалізації в освітній процес. *Педагогічні науки: теорія та практика*, 2024, № 4, С. 150-156. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2024-4-22>

5. Ковиліна В., Ручкіна Ю. Інтерактивне навчання як чинник розвитку особистості. *Наукові інновації та передові технології*, № 8(36) (2024). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-1608-1617](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-1608-1617)

«М'ЯКІ» НАВИЧКИ ЯК ФУНДАМЕНТ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ВИХОВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Япринець Т. С.,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри будівництва і професійної освіти
Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава, України*

У сучасному діджиталізованому суспільстві з необмеженим доступом до інформації академічна доброчесність освітнього середовища набуває безпрецедентної актуальності. Водночас акценти в дискурсі часто зміщуються на притягнення до відповідальності за порушення, ніж на формування внутрішніх переконань і цінностей. Пріоритетами мають стати самостійність у навчанні, оригінальність мислення, відповідальність за власні дії та їхні наслідки.

Основою для формування такої академічної культури виступає критичне мислення – складна інтелектуальна діяльність, що охоплює осмислене сприйняття, оцінку достовірності й логічності інформації, а також здатність формулювати незалежні обґрунтовані висновки. У контексті академічної доброчесності критичне мислення є потужним інструментом її дотримання. Адже здобувачі вищої освіти, котрі володіють цими навичками, здатні розрізняти джерела інформації і здійснювати їхню оцінку, аналізувати аргументи й логічні побудови, формулювати та відстоювати власні, оригінальні думки, спираючись на факти і докази, визначати прогалини у знаннях й активно їх усувати. Виховання критичного мислення має бути невід'ємно інтегроване в усі аспекти освітнього процесу, включаючи систематичне заохочення до активних дискусій, вирішення проблемних завдань, всебічний аналіз реальних та змодельованих кейсів, а також формування уміння аргументовано висловлювати та захищати власну позицію. Лише так критичне мислення стане не просто набором знань, а невід'ємною частиною мислення здобувача освіти.

Поряд із критичним мисленням, не менш важливою і, по суті, нерозривно пов'язаною з ним, є відповідальність. Це не просто обов'язок виконувати завдання вчасно та якісно, а глибоке усвідомлення наслідків своїх дій – як позитивних, так і негативних – для себе особисто, для інших учасників академічної спільноти. У контексті академічної доброчесності виховання відповідальності охоплює відповідальність за: власні знання та результати навчання, довіру в академічному середовищі, особисту та інституційну репутацію, чесність у груповій роботі та співпраці, дотримання правил та норм тощо. Виховання відповідальності здійснюється через чітке формулювання вимог, системне роз'яснення наслідків порушень, створення справедливої та прозорої системи оцінювання, а також через формування особистісного прикладу з боку викладачів та адміністрації.

Студенти повинні розуміти, що відповідальність є не просто абстрактним поняттям, а ключовою компетенцією для успішного життя та кар'єри у будь-якій сфері, формуючи їх як зрілих та свідомих громадян. Ефективне та системне формування критичного мислення та відповідальності як базису академічної доброчесності має бути наскрізно інтегровано в освітній процес. За основу при цьому можна взяти введення спеціальних освітніх компонентів, включення в існуючі дисципліни відповідних модулів, акцент на аналітичні, дослідницькі, творчі завдання, застосування інноваційних педагогічних технологій, проєктне навчання тощо. Допоміжно важливим є формування культури академічної дискусії та конструктивного зворотного зв'язку, використання застосунків для перевірки робіт на наявність текстових запозичень, системи оцінювання, що стимулює доброчесність. Інтегрований підхід забезпечує не фрагментарне, а системне та послідовне формування необхідних м'яких навичок, які стають невід'ємною частиною академічної поведінки студента, формуючи його як відповідального, етичного та висококваліфікованого фахівця.

Ключовими м'якими навичками, які впливають на схильність здобувачів вищої освіти дотримуватися академічної доброчесності є саморегуляція та тайм-менеджмент. Часто саме неорганізованість, низька самодисципліна та хронічна нестача часу штовхають студентів до недоброчесної поведінки. Розвиток цих навичок є превентивним заходом проти академічної недоброчесності. Задля формування саморегуляції студентам важливо ставити перед собою чіткі, вимірні, досяжні та обмежені в часі навчальні цілі, вчитися відстежувати свій прогрес у навчанні, об'єктивно ідентифікувати прогалини у знаннях, розуміти власні сильні та слабкі сторони, а також вчасно звертатися за допомогою або корегувати свої навчальні цілі. З-поміж іншого, помічними є самомотивація і самооцінка, емоційний інтелект й стресостійкість, адаптивність та гнучкість. Формування навичок тайм-менеджменту базується на ефективному розподілі студентами свого часу на виконання певних завдань, пріоритетизації доручень, запобіганні прокрастинації, реалістичній оцінці часу та ресурсів. Тобіж, розвиток саморегуляції і тайм-менеджменту надає студентам необхідні інструменти для успішного, автономного й доброчесного навчання, зменшуючи потребу в недоброчесній поведінці і сприяючи їхній академічній та особистісній автономії.

Отже, виховання критичного мислення та відповідальності є невід'ємними компонентами у створенні сталої та всеосяжної культури академічної доброчесності в закладі вищої освіти. Вона виходить за рамки простих правил і притягнення до відповідальності, формуючи глибокі внутрішні переконання, цінності та норми поведінки у кожного члена академічної спільноти. Замість зосередження виключно на покараннях за порушення, акцент має бути зміщений на систематичне та проактивне запобігання недоброчесності через комплексний розвиток м'яких навичок, формування внутрішньої мотивації та свідомого вибору. Культура академічної доброчесності, побудована на міцному фундаменті розвинених м'яких навичок, таких як критичне мислення, відповідальність, саморегуляція і тайм-менеджмент, створює сприятливе середовище для якісного навчання, інноваційного наукового прогресу й формування всебічно розвинених, етично зрілих та конкурентоспроможних особистостей. Це не просто інвестиція в якість

освіти, а стратегічне вкладення в майбутнє суспільства, що забезпечує його моральні засади, науковий потенціал та стійкий розвиток.

Література:

1. Буяк Б. Академічна доброчесність: від ментальної ідеї до законодавчої норми / Б. Буяк // Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 верес. 2020 р. / М-во освіти і науки України [та ін.]. Тернопіль, 2020. С. 8-9.

2. Закон України «Про освіту».

3. Зорій Н. І. Формування культури академічної доброчесності та її роль у становленні суспільних цінностей студента / Н. І. Зорій // Феномен кризи: філософські та соціально-психологічні шляхи попередження і подолання : колектив. монографія. Чернівці, 2020. С. 56-59.

4. Сорока В. С. Академічна доброчесність як елемент внутрішньої системи якості – досвід та перспективи. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2022. Вип. 2 (98). С. 245-261

SOFT SKILLS У ПРОФЕСІЙНІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВНИКА

Ясінь І. М.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Рівень успіху правника вже давно перестав залежати лише від того, наскільки професійно він виконує свої обов'язки. З динамічним розвитком суспільства змінюється образ сучасного юриста. Щоб бути компетентним фахівцем, необхідно постійно самовдосконалюватися та розвивати soft skills («м'які навички»). Зазвичай, коли говорять про навички, мають на увазі професійні знання та вміння. Однак, не менш важливими є інші – універсальні непрофесійні якості, які допомагають правникам взаємодіяти між собою та з іншими людьми. У літературі soft skills розглядають як когнітивні навички, які є важливим фактором успіху особистості та дозволяють краще вивчати інші навички та вдосконалювати наявні. Вони лежать в основі формування, розвитку та застосування навичок нижчого рівня [1, с. 32].

До таких навичок відносять комунікацію, критичне мислення, емоційний інтелект, адаптивність, організованість, креативність, стресостійкість тощо. Загальновідомо, що професія юриста передбачає постійне спілкування з колегами, клієнтами, іншими зацікавленими особами у процесі ведення переговорів, надання консультацій чи представлення інтересів клієнтів в державних органах. У цьому процесі важливо вміти доносити свою думку до колег чи клієнтів так, щоб вона була зрозуміла, аргументована та ввічлива.

Критичне мислення дозволяє юристу аналізувати інформацію, оцінювати її, формувати власні судження та робити обґрунтовані висновки. Навички критичного мислення дають змогу не розгубитися у потоці інформації та не піддаватися маніпуляціям, а навпаки, виявляти проблеми, знаходити оригінальні шляхи їхнього вирішення. А ще критичне мислення важливе у процесі комунікації, оскільки допомагає донести свою позицію, оперуючи вагомими аргументами. Таким чином, критичне мислення як вид розумової діяльності юриста є основою для формування власної позиції та прийняття самостійного рішення у сфері професійної діяльності.

Професійна діяльність юриста передбачає процес постійної комунікації з різними людьми, саме тому для забезпечення якісного спілкування та досягнення кращих результатів юристу допомагає емоційний інтелект, як здатність розуміти та управляти власними емоціями, думками, поведінкою та емоційними станами інших людей. Базовими складовими емоційного інтелекту, в тому числі юристів є усвідомлення емоцій, управління емоціями, самомотивація, емпатія. Так, юрист,

який добре розуміє власні емоції, потреби чи бажання здатен приймати швидкі та обґрунтовані рішення. Вміння управляти емоціями допомагає керувати власними емоціями, справлятися з непередбачуваними чи стресовими ситуаціями, тривогою або гнівом. Зокрема, вміння володіти власними емоціями розвиває адаптивність та стресостійкість, що не менш важливе у професійній діяльності правника.

Часто в умовах сучасного світу, зовнішні чинники є перешкодою на шляху до розвитку та досягнення професійних цілей, саме тому самомотивація допомагає віднайти необхідну внутрішню силу для реалізації бажаного. Самомотивація сприяє самоосвіті, розвитку нових знань та навичок.

Ще одною складовою емоційного інтелекту є здатність розуміти та співпереживати емоціям та переживанням інших людей. Для юриста емпатія проявляється не лише в розумінні колег чи клієнтів, вона проявляється у прагненні допомогти, надати підтримку тоді і в тому випадку, коли людина цього справді потребує.

Динамічність процесів сьогодення вимагає психологічної адаптації юриста. Здатність до адаптації, пристосування до існуючих в суспільстві вимог та критеріїв вважають адаптивністю. Вона відображає результативну сторону адаптації. Адаптивність насамперед полягає в аналізі та адекватному сприйнятті навколишнього середовища, внаслідок чого виробляється вміння залишатися цілісною особистістю. Крім того адаптивність виражається в здатності перетворювати навколишню дійсність індивідуума згідно своїм етичним і моральним уявленням. Якщо людина володіє адаптивністю, то вона набагато легше переживає зміни в житті, має можливість адекватно зорієнтуватися в будь-якій (особливо неприємній) ситуації, володіє більш високою емоційною стійкістю [2, с. 315].

Основою ефективного виконання професійних обов'язків юриста також є організованість, що передбачає вміння якісно організувати свій час та робоче навантаження. Професія юриста вимагає постійного планування, дотримання правил, визначеного порядку дій для досягнення поставленої мети. Для формування цієї навички необхідно раціонально використовувати свій час, системно та поступово виконувати заплановані дії, дотримуватися встановлених дедлайнів та не відкладати виконання важливих завдань.

Таким чином, успіх правника у сфері професійної діяльності залежить не лише від рівня професійних знань, але й від особистих, непрофесійних якостей, які називаються м'якими навичками. Злагоджена комунікація, вміння організувати роботу, вміння адаптуватися до будь-яких умов та ситуацій допомагають краще реалізувати професійні навички та досягти кар'єрного успіху.

Література:

1. Мандро Л. «Soft skills» та «meta skills» як основа фахового зростання соціальних працівників. *Science and Education*, № 3, 2022. С. 31-35. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2022/3_2022/6.pdf
2. Ільїна Ю.Ю. Адаптивність як умова перцептивно-інтерактивної компетентності. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2018. С. 315-317.

SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ: КОМУНІКАЦІЯ, ЕМПАТІЯ ТА САМООРГАНІЗАЦІЯ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Ясточкіна І. А.,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи,

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

Повномасштабна війна в Україні кардинально змінила умови життя та розвитку молодого покоління. Молодь опинилася перед необхідністю швидкої адаптації до нових реалій, що характеризуються високим рівнем стресу, невизначеності та травматичного досвіду. У дослідженні «Вплив війни на молодь в Україні» (2024) наголошується на тому, що війна суттєво вплинула на психологічний стан української молоді, створивши потребу в розвитку нових адаптивних механізмів та стратегій подолання кризових ситуацій [1].

Воєнний стан породив низку викликів, що потребують нестандартних підходів до психологічної адаптації. Традиційні механізми підтримки психічного здоров'я виявилися недостатніми в умовах постійної загрози, вимушених переміщень, втрати близьких та руйнування звичного способу життя. У відповідь на ці виклики молодь активізує та розвиває soft skills як інструменти адаптації.

Soft skills – м'які навички, що включають комунікативні здібності, емоційний інтелект та навички самоорганізації. Ці компетенції стають ключовими інструментами психологічної адаптації, допомагаючи молоді справлятися з викликами воєнного часу та зберігати психічне здоров'я. На відміну від технічних навичок, soft skills забезпечують гнучкість, адаптивність та стійкість у непередбачуваних ситуаціях. Розуміння ролі soft skills може стати основою для створення цілеспрямованих програм психологічної підтримки та розвитку адаптивних здібностей.

Дослідження показують, що війна глибоко та багатоаспектно впливає на психологічне самопочуття молодого покоління України. Згідно з даними дослідницької агенції Info Sapiens, молодь демонструє підвищений рівень песимізму та тривожності, водночас зберігаючи здатність до громадської активності та соціальної мобілізації [2]. Цей парадокс підкреслює складність адаптивних процесів у молодіжному середовищі.

С. Шевченко (2024) відзначає, що українська молодь стала «флагманом песимізму», що відображає глибину впливу воєнних подій на формування світогляду та життєвих перспектив [4]. Однак цей песимізм не означає пасивності – навпаки, він супроводжується активним пошуком шляхів адаптації та подолання труднощів.

Результати дослідження «Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни» (2025) свідчать про те, що попри відчуття стресу

та тривоги, українці обирають конструктивні копінгові стратегії реагування [3]. Це вказує на активізацію адаптивних механізмів, серед яких важливу роль відіграють саме soft skills. Особливо важливим є той факт, що молодь демонструє здатність до швидкої перебудови поведінкових стратегій. У відповідь на воєнні виклики формуються нові патерни поведінки, що базуються на розвинених комунікативних навичках, емпатії та самоорганізації. Ці навички стають не просто додатковими компетенціями, а фундаментальними інструментами виживання та розвитку.

Комунікативні навички набули особливого значення в умовах війни, трансформувались з інструментів соціальної взаємодії у критично важливі механізми психологічного виживання. Молодь змушена адаптувати свої комунікативні стратегії до нових умов: спілкування в умовах стресу, підтримка інших, ефективна взаємодія в кризових ситуаціях [5].

Ефективна комунікація стала інструментом не лише соціальної взаємодії, але й психологічної саморегуляції та емоційної стабілізації. Молодь використовує комунікативні навички для: вираження емоцій та переживань у безпечній формі; отримання соціальної підтримки та взаємодопомоги; побудови нових соціальних зв'язків та мереж підтримки; участі в громадських ініціативах та волонтерській діяльності; подолання почуття ізоляції та самотності. Особливо важливою є здатність до емоційно-інтелектуальної комунікації – вміння не лише передавати інформацію, але й підтримувати емоційний зв'язок з іншими, забезпечувати взаємну підтримку та розуміння. Цифрові платформи та соціальні мережі стали новими просторами для прояву комунікативних навичок, дозволяючи молоді підтримувати зв'язки навіть на значній відстані.

Розвиток емпатії став одним з ключових адаптивних механізмів української молоді. В умовах колективної травми емпатичні здібності допомагають не лише розуміти переживання інших, але й знаходити сенс у власному досвіді через допомогу оточуючим, створюючи терапевтичний ефект взаємної підтримки.

В наш час фіксується зростання рівня толерантності та соціальної відповідальності серед молоді, що свідчить про активізацію емпатичних процесів [2]. Цей феномен проявляється через формування нових форм соціальної згуртованості та взаємодопомоги, які раніше не були характерними для молодіжного середовища. Емпатія виявляється через різноманітні форми активності: волонтерську діяльність та благодійність; систематичну взаємодопомогу в складних життєвих ситуаціях; створення спільнот за інтересами та потребами підтримки тощо.

Важливо відзначити, що емпатія в умовах війни набуває специфічних характеристик: вона стає більш диференційованою, селективною та дієвою. Молодь вчиться розрізняти ситуації, що потребують емпатичного реагування, та ефективно дозувати емоційні ресурси, запобігаючи емоційному вигоранню.

Навички самоорганізації стали критично важливими для збереження психологічної стабільності в умовах хаосу та невизначеності, виконуючи функцію психологічного «якоря» у турбулентному середовищі. Ці навички набули нового змісту та значення, адаптувавшись до специфічних вимог воєнного часу.

Молодь розвиває багатоаспектну здатність до самоорганізації, що включає: структурування часу та діяльності в умовах непередбачуваності; постановки та досягнення реалістичних цілей в умовах обмежень та загроз; саморегуляцію емоційного стану через практики mindfulness та самоконтролю; гнучке

планування в умовах невизначеності. Ці навички допомагають створити відчуття контролю над ситуацією, що є критично важливим фактором психологічної адаптації та збереження ментального здоров'я. Молодь вчиться балансувати між необхідністю планування та готовністю до змін, розвиваючи когнітивну гнучкість як компонент самоорганізаційних навичок.

Комплексне використання комунікативних навичок, емпатії та самоорганізації створює синергетичний ефект, підсилюючи адаптивні можливості молоді та формуючи цілісну систему психологічної стійкості. Ці навички не функціонують ізольовано, а взаємодоповнюють та підсилюють одна одну.

Важливо підкреслити, що розвиток цих навичок відбувається не в штучних умовах навчання, а в реальному контексті кризи, що надає їм особливої автентичності та ефективності. Молодь отримує безпосередній досвід застосування soft skills у критично важливих ситуаціях, що зумовлює їх глибоке засвоєння та інтеграцію в особистісну структуру.

Аналіз впливу війни на українську молодь демонструє критичну важливість soft skills як багатофункціональних інструментів психологічної адаптації. Комунікація, емпатія та самоорганізація стали не просто корисними навичками, а необхідними механізмами виживання та розвитку в умовах воєнного стресу, трансформувались у фундаментальні компетенції психологічної стійкості. Розвиток цих навичок допомагає молоді: зберігати психологічну стійкість в умовах травматичного досвіду та постійної загрози; будувати ефективні соціальні зв'язки та отримувати багаторівневу підтримку; знаходити сенс та мету в складних життєвих обставинах через допомогу іншим; адаптуватися до мінливих умов життя та непередбачуваних викликів; розвивати резильєнтність як здатність не лише пережити кризи, але й зростати через них.

Отже, варто наголосити на необхідності цілеспрямованого та систематичного розвитку soft skills серед української молоді як стратегічного пріоритету підтримки психічного здоров'я та соціальної адаптації в умовах тривалого стресу. Це потребує розробки спеціалізованих програм, що враховують специфіку воєнного контексту та потреби молодого покоління.

Література:

1. Вплив війни на молодь в Україні. *Info Sapiens* : веб-сайт. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=328> (дата звернення: 10.05.2025).

2. Молодь України: громадська активність, толерантність і покладання на власні сили. *Info Sapiens* : веб-сайт. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=323> (дата звернення: 12.05.2025).

3. Результати соціологічного дослідження «Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни» – січень, 2025. *Howareu* : веб-сайт. URL: <https://howareu.com/news/ukraintsi-vidchuvaiut-stres-i-tryvohu-ale-obyraiut-konstruktyvni-kopinhovi-stratehii-reahuvannia-na-tsi-stany> (дата звернення: 15.05.2025).

4. Шевченко С. Молодь України як флагман песимізму. *Інститут соціології НАН України* : веб-сайт. URL: https://isnasu.org.ua/popsci/029_Shevchenko_-_Molod_yak_flagman_pesymizmu.php (дата звернення: 14.05.2025).

5. Як війна змінює погляди та очікування молоді в Україні. *Info Sapiens* : веб-сайт. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=342> (дата звернення: 10.05.2025).

ЗНАЧЕННЯ АКТИВНОГО СЛУХАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Соляник М. Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи

*Українського державного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова,
Україна*

Соціальна робота – це складна та відповідальна сфера діяльності, що передбачає підтримку людей у різних життєвих ситуаціях. Ефективність надання соціальних послуг залежить не лише від знань і професійних компетенцій працівника, а й від його здатності до якісної комунікації з отримувачами допомоги. Активне слухання є однією з фундаментальних навичок працівника соціальної сфери, яка визначає ефективність його взаємодії з отримувачами послуг. Вміння не лише чути, а й розуміти потреби, емоційний стан та мотивацію отримувача послуг є запорукою побудови довірливих стосунків, формування підтримки та досягнення позитивних змін.

Слухання – це процес, у ході якого між людьми встановлюються зв'язки, виникає відчуття взаєморозуміння, яке робить ефективним будь-яке спілкування [3]. Активне слухання є видом слухання, в якому на перший план виступає відображення, уточнення інформації, саме це що і допомагає пов'язувати окремі фрагменти розповіді, внаслідок чого реалізується розуміння.

Активне слухання ґрунтується на принципах емпатії, уважності та рефлексії. Згідно з класичними психологічними концепціями, цей процес включає три ключові компоненти:

– *Вербальна комунікація* – використання відкритих запитань, перефразування та уточнення інформації для забезпечення глибшого розуміння;

– *Невербальні аспекти* – зоровий контакт, міміка, жести та поза, що передають зацікавленість та уважність до співрозмовника;

– *Емоційний компонент* – здатність соціального працівника регулювати власні реакції, демонструвати емпатію та підтримку.

В роботі фахівці соціальної сфери активне слухання відіграє важливу роль. Воно сприяє формуванню довіри і психологічної безпеки, збору інформації, зниженню конфліктності, підтримці і мотивації отримувача послуг тощо. Отримувачі послуг часто звертаються із складними життєвими ситуаціями, і відчуття, що їх чують та розуміють, сприяє відкритості та готовності до співпраці. Крім того, завдяки правильному слуханню соціальний працівник може глибше розібратися в проблемі, визначити реальні потреби та підібрати оптимальні шляхи її вирішення. Використання технік активного слухання допомагає уникати конфліктів, а також вирішувати непорозуміння шляхом конструктивного діалогу. Також вплив

активного слухання виходить за межі простого збору інформації – воно сприяє емоційному благополуччю отримувачів послуг, допомагаючи їм знайти внутрішні ресурси для подолання труднощів.

Ефективне використання активного слухання в соціальній роботі можливе через використання таких методів, як повторення або узагальнення сказаного клієнтом для перевірки коректності сприйняття його слів; переформулювання сказаного для поглиблення розуміння суті проблеми; підтвердження та прийняття почуттів клієнта без їхнього засудження чи заперечення; використання відкритих запитань для деталізації ситуації та отримання ширшої картини проблеми.

Але в той же час є низка факторів, які впливають на ефективність використання активного слухання – це емоційне вигорання фахівця соціальної сфери, висока завантаженість та необхідність обробки великого обсягу інформації у короткі терміни; мовні та культурні бар'єри, що можуть ускладнювати розуміння клієнтів із різних соціальних груп.

Активне слухання в соціальній роботі можна використовувати з різними групами отримувачів послуг. Наприклад, у процесі консультування сімей у кризовій ситуації, працівник активно слухає, уточнює деталі конфлікту, парафразує сказане та допомагає членам родини краще зрозуміти одне одного. Здійснюючи підтримку осіб без визначеного місця проживання соціальний працівник створює безпечний простір для висловлення емоцій і проблем клієнта, що сприяє налагодженню зв'язку та подальшому супроводу. При наданні допомоги підліткам у складних життєвих обставинах, завдяки активному слуханню фахівець може виявити справжні причини девіантної поведінки, страхи чи внутрішні конфлікти, про які підліток не говорить прямо

Таким чином, активне слухання є невід'ємною складовою соціальної роботи, що сприяє побудові ефективної комунікації, розумінню проблем отримувачів послуг та створенню довірливих відносин. Впровадження відповідних методів та постійний розвиток цієї навички дозволяє підвищити якість соціальних послуг та сприяти позитивним змінам у житті отримувачів допомоги.

Література

1. А.Миколайчук, Х. Яковенко. Активне слухання як метод забезпечення ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. НПедагогічний пошук. №49124), 2024. С. 29-32 . URL: file:///C:/Users/Marina/Downloads/ped_posh_4_2024-31-34.pdf
2. Зозуляк-Случик Р. В. Етика соціальної роботи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. –190 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Etyka-sotsialnoyi-roboty.pdf>
3. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2013. 316 с.

SOFT SKILLS AND HARD SKILLS IN FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE IT SPECIALISTS

Kapiton A. M.,

*doct. of ped. science, cand. of ec. science, professor,
professor of Department of Computer and Information Technologies and Systems,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»,
Poltava, Ukraine*

In today's world, where technology is developing at a rapid pace, soft skills and hard skills are becoming a determining factor in professional success. Researchers determine that these skills will become a key factor in the success of employees in the labor market. The world's largest businesses, from tech giants to innovative startups, need professionals who can communicate effectively, work in a team, and adapt quickly to change. Today, the requirements for candidates pay special attention to: strategic thinking, leadership qualities, adaptability and flexibility, and the ability to build strong working relationships[1-3].

The decisive criterion, when choosing specialists, was applied by employers and in the process of searching for employees, is the presence of a diploma, which testified to a narrow professional specialization. Future IT specialists must be able to create programs, work in an information environment. Everything else was considered a positive, but not mandatory addition. Today, the situation has changed dramatically. Employers need diverse specialists. Modern employers expect a candidate to have dozens of different skills: the ability to think creatively and manage time, have communication skills, networking, which is a social and professional activity aimed at solving complex life tasks and business issues as quickly and effectively as possible with the help of a circle of friends and acquaintances, namely finding clients, hiring the best employees, attracting investors, project management, team building, mastering website development tools, computer graphics and video editing. Almost no job advertisement today is complete without mentioning this. The higher the position, the greater the requirements. In modern developed countries of Europe and the world, the concept of soft skills is being formed, they are contrasted with hard skills – special narrowly professional skills (hard skills – professional competencies), because they do not have a clear, rigid link to a specific profession. The authors of scientific studies believe that soft skills are also universal or functional competencies, and the fact of possessing them is functional literacy. Numerous European organizations have established the minimum level of such literacy necessary for every European in order to "fit into" society and not be a "social invalid", not to mention professional self-realization[2, 4-5].

The world's leading companies in the field of information technology, in particular

Microsoft, believe that oratory and communication skills, proficiency in office programs, creating presentations, project management, and a high level of self-organization are extremely important in forming the professional competence of IT specialists. Forbes considers the most important to be communicative competence, creativity, writing quality texts, experience working in a team, basic computer skills, and the ability to "re-engineer" – the willingness to do familiar things in a new way. Leading scientists identify the main communication and management talents: public speaking, the ability to persuade, lead, manage, make presentations, find an approach to people and resolve conflict situations. The British online learning platform SkillsYouNeed highlights personal skills, namely time management, self-development, managing emotions and even organizing nutrition, body care, sports training, effective sleep and interpersonal, leadership skills, making presentations, as well as writing skills and basic mathematical knowledge, communication, teamwork, negotiation, conflict management. The content of each group is not fixed, it is constantly expanding. The European Dictionary of Skills and Competences contains thousands of items and will continue to grow.

In addition to higher education institutions, today there is a public project of mass open online courses "Prometheus", which cooperates with the State Employment Service and offers many similar trainings free of charge. But for this you need to be highly motivated to study independently. High self-organization to study effectively.

Last years job market will require professionals to constantly develop their soft skills. Soft skills are transforming from an additional advantage into a key factor of competitiveness. The successful professionals will be those who can combine technical knowledge with developed social competencies and adaptability to change.

Literature:

1. Formation of soft skills for future IT specialists at the university URL: <https://physics.uz.ua/en/journals/issue-55-2024/formation-of-soft-skills-for-future-it-specialists-at-the-university> (дата звернення: 25.04.2025).
2. Soft Skills as a Key Factor in the Future Professional Success of Students Majoring in Information, Library, and Archival Studies URL: <https://isp.pano.pl.ua/article/view/314493> (дата звернення: 25.04.2025).
3. Development of soft skills in computer science bachelors in the project learning process URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/5076> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Kapiton A., Tyshchenko D., Desiatko A., Lazorenko V. Evolution and distribution analysis of multimodal artificial intelligence systems *Control, Navigation and Communication Systems*. 2024.. 4 (78). P. 75-78.
5. The formation professional competencies of the future programmers by means of non-formal education URL: <http://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/295241> (дата звернення: 25.04.2025).

Наукове видання

SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕКСПЕРТИЗА ЄС

Науково-методичні тези

Міжнародної програми підвищення кваліфікації для викладачів

(м. Острог, 21 квітня – 31 травня)

Том III

Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської

Формат: 100x70/16. Ум. друк. арк. 11,05.
Зам. № 37-25. Гарнітура «Cambria».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.